

**SPRAWOZDANIE Z WSPÓLNEJ MISJI CENTRUM ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA ORAZ
MIĘDZYNARODOWEJ UNII OCHRONY PRZYRODY (IUCN) NA TERENIE OBIEKTU
ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA „PUSZCZA BIAŁOWIESKA” (BIAŁORUŚ, POLSKA)
W DNIACH 18-27 MARCA 2024 R.**

Zdjęcie: © Guy Debonnet/UNESCO, 2024

Kwiecień 2024

SPIS TREŚCI

PODZIĘKOWANIA	4
STRESZCZENIE I LISTA ZALECEŃ.....	5
1. OBIEKT ¹	11
2. PODSUMOWANIE KRAJOWEGO SYSTEMU ZARZĄDZANIA OCHRONĄ I DOBRAMI ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA	18
Ramy prawno-instytucjonalne w Polsce.....	18
2.2. Ramy prawno-instytucjonalne na Białorusi	19
2.3. System ochrony obiektu	19
3. MISJA	22
4. OCENA STANU ZACHOWANIA OBIEKTU	23
4.1. Wpływ barier granicznych i nielegalnej migracji	23
4.1.1 Sytuacja poprzednia oraz obecna.....	23
4.1.2 Ocena oddziaływania na środowisko polskiej bariery granicznej	28
4.1.3 Wpływ na łączność i żywotność dzikich zwierząt	29
4.1.4 Wpływ na hydrologię	31
4.1.5 Oddziaływania spowodowane zakłóceniami i „efektami styku”	32
4.1.4 Wpływ na gatunki inwazyjne	33
4.1.7 Skuteczność środków łagodzących	35
4.1.8 Ogólny wpływ na obiekt	36
4.2 Planowanie zarządzania	37
4.2.1 Transgraniczny plan zarządzania Białoruś-Polska	38
4.2.2 Plan zarządzania białoruską częścią obiektu	39
4.2.3 Zintegrowany Plan Zarządzania polską częścią obiektu	39
4.3.1. Opracowanie nowego PUL i zmiany w podziale na strefy w polskiej części obiektu ..	42
4.3.2. Plan zapobiegania i zwalczania pożarów lasu w Polsce	45
4.4. Zarządzanie dziką przyrodą	46
4.5. Zmiana klimatu oraz warunki hydrologiczne	48
4.6. Drogi a fragmentacja siedlisk	50
4.6.1. Droga Narewowska	50
4.6.2. Fragmentacja siedlisk w wyniku gęstej sieci dróg.....	51
4.7. Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym.....	52
5. WNIOSKI I ZALECENIA.....	54
6. ZAŁĄCZNIKI.....	58

WYKAZ SKRÓTÓW

BPN	Białowiecki Park Narodowy
PNPB	Park Narodowy „Puszcza Białowiecka”
CMS	Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt
OOS	Ocena oddziaływania na środowisko
PZZPL	Plan zapobiegania i zwalczania pożarów lasów
PUL	Plan urządzenia lasu
ZPZ	Zintegrowany plan zarządzania
IUCN	Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody
NGO	Organizacja pozarządowa
OUV	Wyjątkowa wartość uniwersalna
PGLLP	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe
OWWU	Oświadczenie o wyjątkowej wartości uniwersalnej
ToR	Zakres uprawnień
TPZ	Transgraniczny plan zarządzania
UNESCO	Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury
UNDP	Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju

PODZIĘKOWANIA

Misja pragnie podziękować Państwowo-Stronom Białorusi i Polsce za gościnność oraz współpracę przy organizacji tej trudnej logistycznie misji.

Za organizację wizyty w Polsce misja dziękuje Minister Klimatu i Środowiska Paulinie Henning-Klosce oraz Podsekretarzowi Stanu Mikołajowi Dorożale, którzy poświęcili czas na dwukrotne spotkanie z misją. Misja miała również okazję przedyskutować kwestię bariery granicznej oraz kwestię nielegalnej migracji z Maciejem Duszczykiem, Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Szczególne podziękowania należą się Agnieszce Dalbiak i Bożenie Haczek z Ministerstwa Klimatu i Środowiska, które zorganizowały misję w bardzo sprawny sposób. Misja jest również wdzięczna Patrycji Zasępie, Dyrektor w Ministerstwie Klimatu i Środowiska oraz Bogdanowi Jaroszewiczowi, Zastępcy Dyrektora Generalnego Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGLLP), którzy towarzyszyli misji podczas części wizyty w terenie oraz poświęcili swój czas na obszerne dyskusje. Pracownicy Białowieskiego Parku Narodowego (BPN), Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku, Nadleśnictw Hajnówka, Browsk i Białowieża, a także Straży Granicznej dostarczyli zespołowi misji ważnych informacji na temat różnych zagadnień.

Za wizytę na Białorusi misja jest wdzięczna Aleksandrowi Korbutowi, pierwszemu wiceministrowi Ministerstwa Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska, który poświęcił czas ze swojego napiętego harmonogramu, aby towarzyszyć misji podczas całej wizyty. Szczere podziękowania należą się również Daryi Hrynchuk z Ministerstwa, Aliaksandre Ovsey i Dmitrijowi Bernackiemu z Parku Narodowego „Puszcza Białowieska” (PNPB) za sprawną organizację wizyt w terenie oraz przekazane spostrzeżenia. Misja pragnie również podziękować Andriejowi Kononowowi, szefowi ds. współpracy międzynarodowej w Państwowym Komitecie Granicznym, oraz Vladislavowi Teterenokowi, dyrektorowi generalnemu PNPB i jego współpracownikom. Ich wyjaśnienia miały fundamentalne znaczenie dla zrozumienia omawianych kwestii.

Zespół misji pragnie podziękować wszystkim naukowcom oraz badaczom z Polski i Białorusi, którzy poświęcili swój czas na udział w misji. Ich wiedza wniosła fundamentalny wkład w zrozumienie głównych kwestii i wyzwań dla tego obiektu i będzie miała kluczowe znaczenie dla znalezienia możliwych rozwiązań na przyszłość. Zespół misji dziękuje również przedstawicielom organizacji pozarządowych (NGO) za wszystkie informacje przekazane podczas misji i szczerą dyskusję, a także przedstawicielom lokalnych społeczności i władz, którzy podzielili się swoimi poglądami i obawami. Specjalne podziękowania dla tłumaczy.

Wreszcie, misja dziękuje zespołom Koordynatora Rezydentów ONZ na Białorusi i Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) na Białorusi, które zapewniły nieocenioną pomoc w wyzwaniach logistycznych związanych z przekraczaniem granicy. Bez tej pomocy misja nie mogłaby się odbyć.

STRESZCZENIE I LISTA ZALECEŃ

Wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa w 1979 r., Puszcza Białowieska obejmuje kompleks lasów nizinnych, który jest charakterystyczny dla ekoregionu łądowych lasów mieszanych Europy Środkowej i ma wyjątkowe znaczenie dla ochrony przyrody ze względu na wielkość starodrzewu obejmującego rozległe, niezakłócone obszary, w których zachodzą naturalne procesy. Po wpisaniu na Listę Światowego Dziedzictwa w 1979 r., w 1992 r. obszar ten został rozszerzony do transgranicznego obszaru poprzez włączenie go do Państwowego Parku Narodowego „Puszcza Białowieska” na Białorusi. W 2014 r. ponownie zwiększono powierzchnię puszczy o większość pozostałych naturalnych drzewostanów Puszczy Białowieskiej zarówno w Polsce, jak i na Białorusi, obejmując obszar 141 855 ha, wraz ze strefą buforową o powierzchni 166 708 ha. Pierwotnie został wpisany jako kryterium przyrodnicze N(iii). Jednak w 2014 r. nastąpiła zmiana na kryteria (ix) i (x), podkreślając znaczenie starodrzewu i niezakłóconego charakteru Puszczy dla obu kryteriów oraz integralności obszaru.

Na rozszerzonej 45 sesji Komitet Światowego Dziedzictwa wyraził najwyższe zaniepokojenie budową przez Polskę, jako Państwo-Stronę, bariery granicznej pomiędzy białoruską i polską częścią obiektu transgranicznego, przecinającej niektóre z najlepiej zachowanych i najbardziej wrażliwych obszarów Puszczy, co dodatkowo wpłynie na łączność ekologiczną i nieuchronnie spowoduje fragmentację lasów, zmiany warunków hydrologicznych, zwiększone rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych na etapie budowy i degradację ważnych biotopów, a także poważnie wpłynie na przemieszczanie się zwierząt na tym obszarze. Komitet wezwał Państwa-Strony, Białoruś i Polskę do podjęcia odpowiednich działań w celu zapobiegania potencjalnym skutkom oraz zagwarantowania łączności ekologicznej oraz uznał, że jeśli takie działania nie zostaną podjęte w trybie pilnym, obszar może spełniać warunki wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, zgodnie z paragrafem 180 Wytocznych Operacyjnych. Komitet zwrócił się również do Państw-Stron, Białorusi i Polski o pilne zaproszenie wspólnej misji monitorującej Centrum Światowego Dziedzictwa i Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (Decyzja **45 COM 7B.21**), w celu przeprowadzenia oceny wpływu bariery granicznej w Polsce na Wyjątkową Wartość Uniwersalną (OUV) obiektu, w tym jego integralność, funkcję ekologiczną i przemieszczanie się dzikich zwierząt. Zadaniem misji było również dokonanie przeglądu postępów w zakresie wdrażania zaleceń misji monitorującej z 2018 r., oraz poprzednich decyzji Komitetu. Wreszcie, misja została poproszona o ocenę, czy obiekt spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, zgodnie z paragrafem 180 Wytocznych Operacyjnych.

W skład zespołu misji weszli Guy Debonnet, kierownik Działu Dziedzictwa Przyrodniczego w Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, oraz Glenn Plumb, przewodniczący Grupy Specjalistów ds. Żubrów Komisji Gatunków Zagrożonych IUCN (*Species Survival Commission - SSC*), reprezentujący IUCN.

Misja została przeprowadzona w dniach od 18 do 27 marca 2024 r. i odwiedziła polską część obiektu w dniach od 18 do 23 marca 2024 r., oraz białoruską część obiektu w dniach od 23 do 27 marca 2024 r.

Jeśli chodzi o **wpływ różnych barier granicznych na obiekt**, misja ustaliła, że polska infrastruktura bezpieczeństwa granicznego w połączeniu z istniejącą białoruską zaporą o nazwie „Sistema” blokuje większość ruchów dzikich zwierząt (innych niż ptaki i owady latające). Obszar graniczny obiektu charakteryzuje się obecnie pokaźnym ciągiem infrastruktury utrudniającej przemieszczanie się dzikich zwierząt. Po stronie polskiej infrastruktura graniczna składa się z bariery z plecionej siatki drucianej, bariery z drutu harmonijkowego kolczastego, drogi serwisowej o szerokości 8 m, ogrodzenia bariery granicznej i pasa budowy o szerokości 1 m, z którego usunięto roślinność. Po stronie białoruskiej infrastruktura graniczna składa się z drogi serwisowej, zaoranego pasa przeciwpożarowego, ogrodzenia z drutu harmonijkowego kolczastego i drugiego zaoranego obszaru. Łącznie tworzy to 9 warstw infrastruktury.

Brak działań mających na celu zapobieganie temu wpływowi poprzez skuteczne środki łagodzące nieuchronnie doprowadzi do powstania dwóch funkcjonalnie rozłączonych obszarów chronionych dzikiej przyrody. Polska bariera graniczna wraz z jej fundamentem zakłóca lokalne przepływy wód podziemnych i powierzchniowych, co prowadzi do degradacji lokalnego drzewostanu po obu

stronach bariery (np. powodzie na Białorusi, osuszanie w Polsce). Wydaje się, że budowa i utrzymanie polskiej infrastruktury bezpieczeństwa granicznego nasila pojawianie się i rozprzestrzenianie gatunków obcych i inwazyjnych. Oprócz poważnego lokalnego wpływu infrastruktury i podejmowanych działań związanych z bezpieczeństwem granic, na terenie obiektu występują również „efekty styku”, w różnych odległościach od granicy. Hałas wywołany działalnością człowieka i zanieczyszczenie świetlne mogą zakłócać zachowanie i wzorce przemieszczania się dzikich zwierząt w porze dziennej i nocnej. Połączenie całodobowej obecności i ruchu ludzi, hałasu i światła w bezpośredniej strefie przygranicznej oraz „efektu styku” zakłóceń dzikiej przyrody rozprzestrzeniających się ze strefy przygranicznej, prawdopodobnie przyczyni się do zmniejszenia przydatności siedlisk i zwiększonej konkurencji między kilkoma pozostałymi dorosłymi samicami rysia po stronie polskiej, zwiększając tym samym potencjał lokalnego wyginięcia rysia w polskiej części obiektu. Nielegalna migracja ludzi ze wschodu na zachód trwa pomimo połączonej polskiej i białoruskiej infrastruktury bezpieczeństwa granicznego, co prowadzi do dotkliwych, rozproszonych przestrzennie i skumulowanych skutków działalności człowieka na najbardziej chronionych obszarach obiektu, w tym zbierania drewna na ogniska, wpływu ognia na glebę wewnątrz dołów ogniowych, rozprzestrzeniania się ognia poza doły ogniowe, zalegania śmieci i gruzu, wyrzuconych leków, zanieczyszczenia wody, ludzkich odchodów i moczu oraz naruszania powierzchni gleby i dzikiej przyrody.

Misja stwierdza, że skumulowane skutki ustanowienia polskiej bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury wywierają negatywny wpływ na integralność obiektu poprzez blokowanie łączności ekologicznej dla większości dzikich zwierząt, niepokoienie dzikich zwierząt w strefie przygranicznej i przylegających obszarach, wprowadzanie gatunków inwazyjnych i lokalny negatywny wpływ na hydrologię. Nowa bariera jeszcze bardziej zaostrza wpływ białoruskiej „Sistemy”, która już utrudniała łączność dzikiej przyrody, jednak nie blokując jej całkowicie. Misja zauważa, że o ile bariera graniczna i związana z nią infrastruktura i działania wpływają na integralność całego obiektu, wpływ ten będzie miał szczególny wpływ na jego polską część, podczas gdy na Białorusi wpływ ten będzie zlokalizowany bardziej w obszarze przygranicznym.

Misja obawia się, że ten negatywny wpływ na wartość przyrodniczą obiektu może spowodować, że obiekt spełni w najbliższej przyszłości kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu.

Misja zauważa z niepokojem, że dalszy rozwój infrastruktury rozważanej w związku z barierą polską, takiej jak instalacja stałego oświetlenia i asfaltowanie drogi serwisowej, jeszcze bardziej pogłębi te skutki.

Aby uniknąć dalszego długoterminowego wpływu na OUV obiektu, konieczne byłoby podjęcie szeregu zdecydowanych działań w celu przywrócenia łączności ekologicznej, co wymagałoby przynajmniej modyfikacji lub częściowego demontażu struktur bariery i związanej z tym infrastruktury. Niewątpliwie wymagałoby to wspólnych wysiłków Polski i Białorusi w celu rozwiązania kwestii nielegalnej migracji przez wspólną granicę.

Misja zauważa, że chociaż celem musi być pełne przywrócenie łączności ekologicznej na całym obszarze, jest mało prawdopodobne, aby było to wykonalne w perspektywie krótko- i średnioterminowej, gdyż współpraca transgraniczna znajduje się pod wpływem obecnej sytuacji geopolitycznej.

Misja podkreśla pilną potrzebę podjęcia odpowiednich środków łagodzących, aby zapobiec dalszej degradacji integralności ekologicznej obiektu oraz uniknąć stwierdzonego zagrożenia dla jego wartości przyrodniczej a także proponuje 5 kluczowych zaleceń, aby temu zaradzić.

Zalecenie 1 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Opracowanie i wdrożenie zestawu pilnych działań łagodzących w celu zmniejszenia wpływu polskiej bariery granicznej, w tym:

- a) Niezwłoczne wdrożenie środków technicznych w celu wyeliminowania lokalnego wpływu na hydrologię oraz umożliwienia przywrócenia naturalnych szczytowych przepływów wody, na przykład poprzez dodanie większej liczby i większych przepustów pod

fundamentem bariery granicznej i sąsiadującej z nią drogi serwisowej, a także wprowadzenie dedykowanego monitorowania i zwiększenia liczby personelu celem zapewnienia funkcjonowania przepustów w warunkach szczytowego przepływu;

- b) Opracowanie oraz szybkie wdrożenie zestawu działań wspierających polską populację rysia na terenie obiektu celem poprawy jakości jego siedlisk i zwiększenia dostępności zdobyczy, w połączeniu z ograniczeniem hałasu, światła i użytkowania dróg, a także opracowanie planów awaryjnych służących uzupełnieniu/ponownemu wprowadzeniu subpopulacji rysia polskiego, w uzasadnionych przypadkach;
- c) Zapewnienie dodatkowych funduszy na monitorowanie i działania łagodzące w celu powstrzymania wprowadzania i rozprzestrzeniania się gatunków inwazyjnych, w tym badanie wszystkich działań człowieka pod kątem wprowadzania gatunków inwazyjnych, programy szybkiego wykrywania i eliminacji itp.;
- d) Ustanowienie specjalnych mechanizmów monitorowania i zarządzania adaptacyjnego w celu łagodzenia hałasu i zanieczyszczenia światłem oraz powstawania efektów styku;
- e) Powstrzymanie się od dalszej rozbudowy bariery na terenie obiektu.

Zalecenie 2 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Wznowienie współpracy transgranicznej, przynajmniej na poziomie wymiany informacji technicznych, w celu ułatwienia opracowania i wdrożenia zalecanych działań łagodzących. Misja zauważa, że UNESCO oraz IUCN, z ewentualnym zaangażowaniem innych podmiotów ONZ, mogłyby potencjalnie ułatwić dialog pomiędzy Państwami-Stronami na odpowiednim szczeblu.

Zalecenie 3 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Ustanowienie kompleksowego i długoterminowego programu badań i monitorowania OUV obiektu w celu umożliwienia adaptacyjnego zarządzania zagrożeniami oraz wpływem bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury.

Zalecenie 4 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Podjęcie dodatkowych działań w celu zwiększenia odporności ekosystemu poprzez zarządzanie innymi czynnikami stresogennymi wpływającymi na integralność obiektu (zob. zalecenia 9-15 poniżej).

Zalecenie 5 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Przeprowadzenie dalszych badań nad wpływem bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury na różnorodność biologiczną oraz procesy ekologiczne i biologiczne obiektu, w tym alternatyw dla konwencjonalnych barier granicznych, przejścia dla dzikich zwierząt oraz inne środki minimalizujące wpływ bariery, ogrodzeń z drutu harmonijkowego kolczastego i związanej z nimi infrastruktury drogowej.

Misja zaleca ponadto, aby w 2027 r. na teren obiektu zaproszono nową misję monitorującą celem oceny wdrożenia tych zaleceń i ponownego zbadania, czy obiekt spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu. Proponowana misja powinna również ocenić wykonalność wdrożenia dodatkowych środków służących pełnemu przywróceniu łączności ekologicznej na terenie obiektu.

Misja przeanalizowała również inne **kwestie związane z ochroną przyrody zidentyfikowane podczas wizyty w 2018 r.** i oceniła postępy osiągnięte przez Państwa-Strony, Polskę i Białoruś w zakresie wdrażania zaleceń misji.

Planowanie zarządzania

Białoruś jako Państwo-Strona przygotowała nowy plan zarządzania PNPB na lata 2022-2031. Niestety, ze względu na niedostępność tłumaczenia na język angielski, misja nie mogła zapoznać się z dokumentem.

Przygotowano projekt zintegrowanego planu zarządzania (ZPZ) dla polskiej części obiektu, ale

jego zatwierdzenie zostało wstrzymane przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska. Misja zauważa, że ZPZ wymaga zmiany w celu uwzględnienia wpływu bariery, dostosowania proponowanego zmienionego podziału na strefy do zaleceń misji monitorującej z 2018 r. oraz zmiany planu w zakresie ochrony przeciwpożarowej i gaszenia pożarów.

Po zerwaniu współpracy transgranicznej pomiędzy Polską a Białorusią nie osiągnięto żadnych postępów w odniesieniu do opracowywania transgranicznego planu zarządzania (TPZ) dla całego obszaru, który powinien określać ogólną wizję zarządzania obiektem dla zachowania jego OUV, transgranicznego systemu zarządzania, z uwzględnieniem aspektów współpracy.

Zalecenie 6 (dla Białorusi jako Państwa-Strony)

Jak najszybsze przesłanie tłumaczenia planu zarządzania PNPB na jeden z języków roboczych Komitetu Światowego Dziedzictwa do Centrum Światowego Dziedzictwa w celu dokonania jego weryfikacji przez IUCN.

Zalecenie 7 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Weryfikacja aktualnego projektu ZPZ w celu poprawy jego przejrzystości oraz uwzględnienia podstawowych wytycznych dotyczących ogólnych zasad zarządzania obiektem na potrzeby informowania o wszystkich odnośnych dokumentach dotyczących zarządzania polskim komponentem obiektu, w tym o planach urządzenia lasu (PUL), oraz zapewnienia, że są one dostosowane do ochrony OUV obiektu, poprzez uwzględnienie:

- a) jasno określonych wytycznych dotyczących przeciwdziałania zagrożeniom dla OUV;
- b) wytycznych dotyczących integracji kwestii bezpieczeństwa granic z nadrzędną zdolnością do ochrony OUV obiektu;
- c) katalogu czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej, które mogą być dopuszczone w strefie czynnej ochrony i na jakich warunkach powinny być stosowane;
- d) kompleksowego i długoterminowego programu badań i monitorowania umożliwiającego adaptacyjne zarządzanie zagrożeniami;

oraz, sfinalizowania projektu przed końcem 2024 r. i przedłożenia go Centrum Światowego Dziedzictwa do przeglądu przez IUCN.

Zalecenie 8 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Wznowienie prac nad TPZ oraz koordynacja transgranicznych działań w zakresie zarządzania celem sprostania różnym wyzwaniom związanym z ochroną obiektu.

Gospodarka leśna i podział obiektu na strefy

Misja stwierdza, że dostępny projekt PUL na lata 2022-2031 i proponowany podział na strefy z 2023 r. nie są zgodne z zaleceniami misji monitorującej z 2018 r. Misja zauważyła, że proponowany podział obiektu na strefy doprowadziłby do zmniejszenia strefy ochrony częściowej na korzyść strefy czynnej ochrony, co jest sprzeczne z zaleceniami misji monitorującej z 2018 roku.

Z zadowoleniem przyjmując opracowanie Planu Zapobiegania i Zwalczania Pożarów Lasów (PZZPL), misja jest zaniepokojona faktem, że zawiera on pewne proponowane działania, które są sprzeczne z zasadą nieingerowania w procesy zachodzące w środowisku lub zaleceniami misji z 2018 roku.

Zalecenie 9 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Zgodnie z zaleceniami misji monitorującej z 2018 r., należy zagwarantować, aby wszystkie działania związane z zarządzaniem siedliskami na terenie obiektu były zgodne z ustaleniami dotyczącymi zarządzania opisanymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r. i wyraźnie potwierdzić, że „niezakłócona dzika przyroda jest podstawową zasadą zarządzania” poprzez:

- a) zapewnienie, że nowy podział obiektu na strefy jest w pełni zgodny z zasadami wyszczególnionymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r. i nie powoduje zwiększenia strefy aktywnej ochrony lasów;

b) zapewnienie, aby nowe plany urządzenia lasu zawierały wyraźne uzasadnienie dla każdego z planowanych działań w zakresie gospodarki leśnej w strefie czynnej ochrony, wskazując, w jaki sposób przyczynią się one do realizacji dwóch celów strefy, oraz aby rozróżniały następujące trzy podstrefy:

- podstrefę, w której potrzebne są aktywne działania w zakresie ochrony gatunków;
- podstrefę, w której kondycja drzewostanu wymaga czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej w celu przyspieszenia jej przekształcenia w naturalny las dębowo-grabowy; oraz
- podstrefę z drzewostanami, które nie mają struktury i klasy wieku kwalifikującej je do włączenia do strefy ochrony częściowej, ale gdzie naturalna regeneracja jest preferowaną metodą odnowienia bez dalszych działań zarządczych.

Zalecenie 10 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Weryfikacja proponowanego PZZPL przed włączeniem go do ZPZ, aby zapewnić usunięcie wszystkich niespójności z zaleceniami misji z 2018 r. oraz ustaleniami dotyczącymi zarządzania opisanymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r.

Zarządzanie dziką przyrodą

Zalecenie 11 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Przeprowadzenie nowej naukowej oceny pojemności ekologicznej żubrów i jeleni szlachetnych na terenie całego obiektu oraz skutków dla zarządzania ruchami związanymi z rozprzestrzenianiem się, migracją i rozszerzaniem zasięgu występowania tych zwierząt w obrębie obiektu i poza nim.

Zalecenie 12 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Lepsze dostosowanie zarządzania dziką fauną i florą do niezakłóconych procesów ekologicznych, w tym poprzez przywrócenie naturalnych interakcji między drapieżnikami i ich ofiarami:

- a) na Białorusi, przyjmując prawny zakaz polowań na wilki przed końcem 2024 r., obejmujący nie tylko obszar obiektu, ale cały PNPB;
- b) w Polsce, rozszerzając zakaz polowań na zwierzęta kopytne w co najmniej strefie 3 obiektu i zakazując wszelkich form sztucznego dokarmiania gatunków innych niż żubry, w tym sadzenia drzew owocowych we wszystkich strefach zarządzania.

Zmiana klimatu a warunki hydrologiczne

Misja zauważa, że przywrócenie naturalnych procesów hydrologicznych ma zasadnicze znaczenie dla poprawy odporności ekologicznej obiektu, zwłaszcza w kontekście prognozowanej zmiany klimatu. Misja jest zaniepokojona faktem, że zerwanie współpracy naukowej i zarządczej pomiędzy Polską i Białorusią w zakresie wspólnego priorytetu, jakim jest odbudowa warunków hydrologicznych, jest kolejnym przykładem zmniejszonej zbiorowej zdolności do ochrony ekologicznej odporności obiektu.

Zalecenie 13 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Kontynuowanie oraz dalsze zwiększanie wysiłków na rzecz przywrócenia naturalnej hydrologii obiektu oraz uwzględnienie badań, monitorowania i adaptacji do zmian klimatu jako głównej zasady przewodniej we wszystkich planach zarządzania.

Drogi i rozdrobnienie (fragmentacja) siedlisk

Misja z niepokojem zauważa, że główne czynniki determinujące wpływ drogi Narewowskiej (ruch drogowy, prędkość samochodów, śmiertelność dzikich zwierząt) są znacznie większe niż to prognozowano w raporcie oceny oddziaływania na środowisko przedłożonym do Centrum Światowego Dziedzictwa w 2019 r. Wymagane są również dodatkowe działania w celu zmniejszenia rozdrobnienia siedlisk następującego w wyniku rozbudowanej sieci dróg oraz innej infrastruktury na terenie obiektu.

Zalecenie 14 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Opracowanie oraz wdrożenie dodatkowych działań celem dalszego łagodzenia wpływu drogi Narewckowskiej, w tym dodatkowych ograniczeń w korzystaniu z niej.

Zalecenie 15 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Wdrożenie działań mających na celu dalsze ograniczenie rozdrobnienia siedlisk poprzez unikanie postępującej modernizacji dróg, znaczne zmniejszenie liczby dróg leśnych oraz ograniczenie liczby ogrodzeń w lesie.

Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym

Zalecenie 16 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

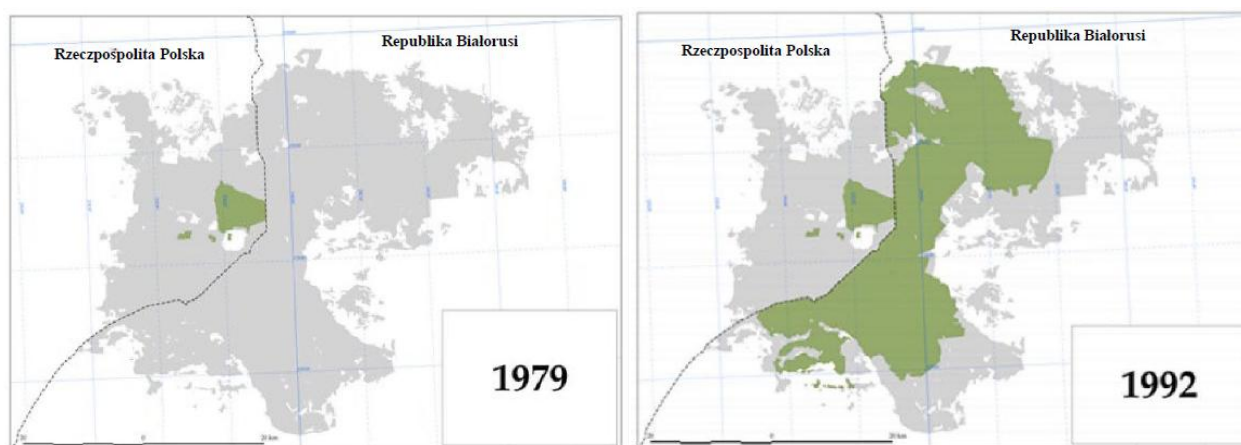
Opracowanie wizji dotyczącej możliwości przyczynienia się obiektu do zrównoważonego rozwoju otaczającego regionu, w oparciu o wyraźnie określoną strategię zrównoważonej turystyki, zgodnej z ochroną wartości przyrodniczej obiektu.

Misja zauważa, że zdecydowane działania obu Państw-Stron w celu rozwiązania wymienionych wyzwań związanych z ochroną przyrody oraz wdrożenia zaleceń zwiększą odporność ekosystemu obiektu, a tym samym przyczynią się do złagodzenia wpływu infrastruktury granicznej czy działań związanych z zabezpieczeniem granicy państwa.

1. OBIEKT¹¹

W 1979 r. Komitet Światowego Dziedzictwa wpisał Białowiecki Park Narodowy (BPN) w Polsce na Listę Światowego Dziedzictwa. Obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa zajmował powierzchnię 5 069 ha (Rysunek 1), co odpowiadało w tamtym czasie ściśle chronionemu obszarowi Polskiego Parku Narodowego, bardzo niewielkiemu w porównaniu z całą Puszcą Białowiecką na Białorusi i w Polsce, a także z obecnym obszarem zajmowanym przez obiekt i strefą buforową.

Oryginalny zapis w ramach kryterium przyrodniczego (iii) odpowiadał dzisiejszemu kryterium (vii). Jednak kryterium N(iii) w tamtym czasie było sformułowane inaczej² a także odzwierciedlało fakt, iż obszar ten był jednym z ostatnich nienaruszonych nizinnych obszarów leśnych w Europie, a zatem pasował do opisu „jednego z ważnych dla ludzkości ekosystemów”³.

Rys. 1. Obiekt Białowieckiego Parku Narodowego, pierwotnie wpisany w 1979 roku.

Rys. 2. Transgraniczne rozszerzenie z 1992 r., uwzględniające cały PNPB.

W 1992 r. Państwowy Park Narodowy Puszcza Białowiecka (PNPB) na Białorusi został wpisany jako transgraniczne rozszerzenie tego obiektu. Zgodnie z mapą przedłożoną wraz z nominacją, cały Państwowy Park Narodowy został zaproponowany do wpisania. Jednak w oparciu o ocenę IUCN, Komitet zdecydował o wpisaniu tylko ściśle chronionej głównej strefy parku (5 235 ha wzdłuż granicy państwowej) (**CONF 002 X.A**) (rys. 3). Niemniej jednak nie zostało to udokumentowane w aktach UNESCO, w wyniku czego Centrum Światowego Dziedzictwa nadal uważało, że cały Park Narodowy w jego pierwotnych granicach (87 606 ha) był częścią obiektu (rys. 2). Rozbieżność ta została zauważona dopiero podczas misji monitorującej z 2008 r. Misja ta zaleciła Państwom-Stronom podjęcie prac nad kolejnym powiększeniem obszaru obiektu po stronie polskiej a także ponowne wyznaczenie obszaru obiektu zgodnie z kryteriami (ix) i (x).

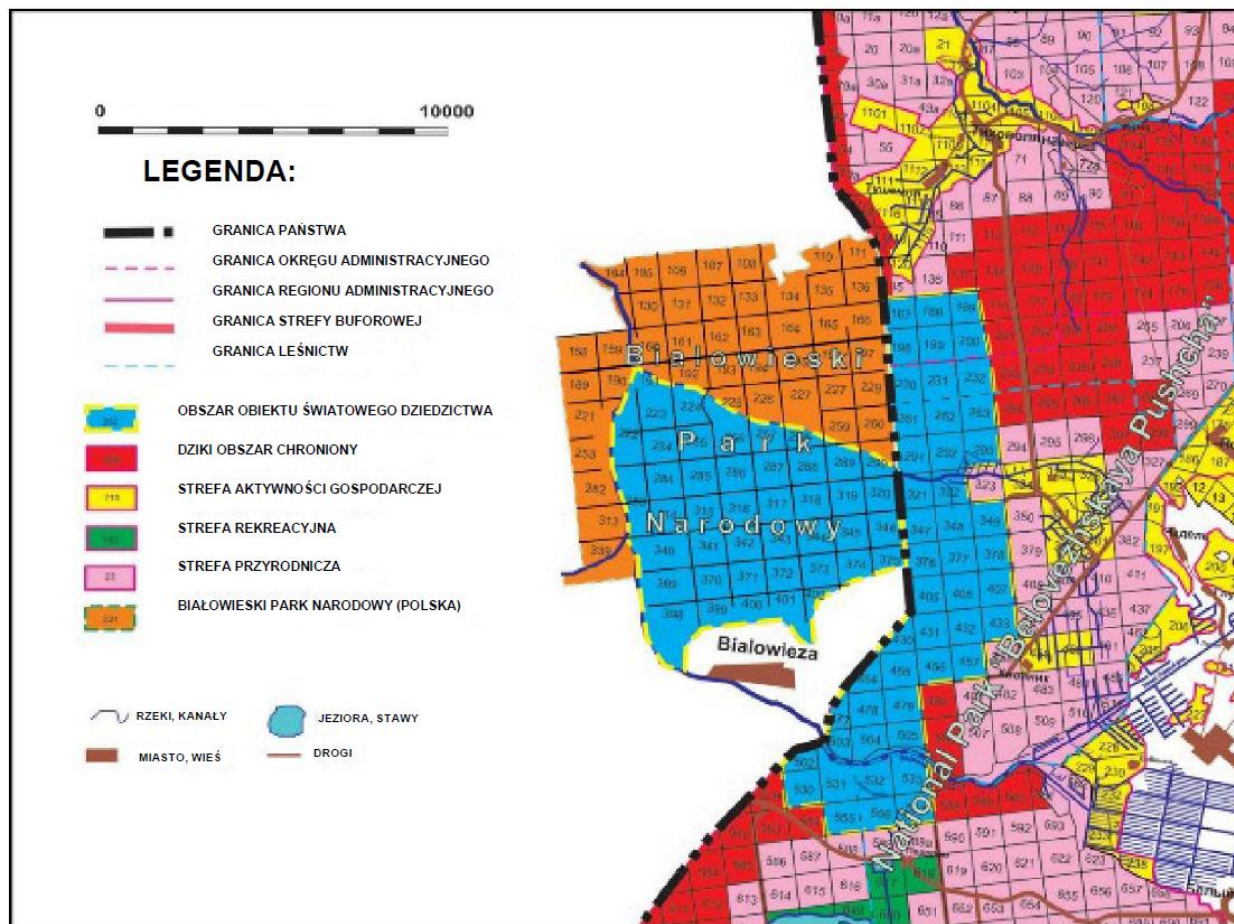
W 1996 r. BPN w Polsce został zwiększony do 10 502 ha (dodano obszar zaznaczony na rys. 3 kolorem pomarańczowym). W 1999 r. złożono wnioski o włączenie tego obszaru do obiektu. IUCN zalecił w swojej ocenie, aby standardy ochrony obowiązujące w ramach istniejącego obiektu miały zastosowanie do całego obszaru leśnego i że należy przedstawić nowy wniosek nominacyjny, obejmujący całą polską część Puszczy Białowieckiej. Powiększenie obszaru nie

¹ Rozdział ten został zaktualizowany na podstawie tego samego rozdziału raportu misji monitorującej z 2018 roku.

² Definicja kryterium N(iii) z 1977 r. odnosi się do miejsc, które zawierają unikatowe, rzadkie lub wyjątkowe zjawiska naturalne, formacje, cechy lub obszary o wyjątkowym naturalnym pięknie, takie jak wspaniałe przykłady najważniejszych dla człowieka ekosystemów, cechy naturalne (np. rzeki, góry, wodospady), spektakle prezentowane przez wielkie skupiska zwierząt, rozległe widoki pokryte naturalną roślinnością oraz wyjątkowe kombinacje elementów naturalnych i kulturowych.

³ Również na podstawie tego samego kryterium i w tym samym okresie inne „dziewicze” obszary leśne zostały wpisane na Listę. Przykładem jest Park Narodowy Salonga w Demokratycznej Republice Konga (wpisany w 1984 r.).

zostało zatem zatwierdzone (decyzja 23 COM VIII.A.2).

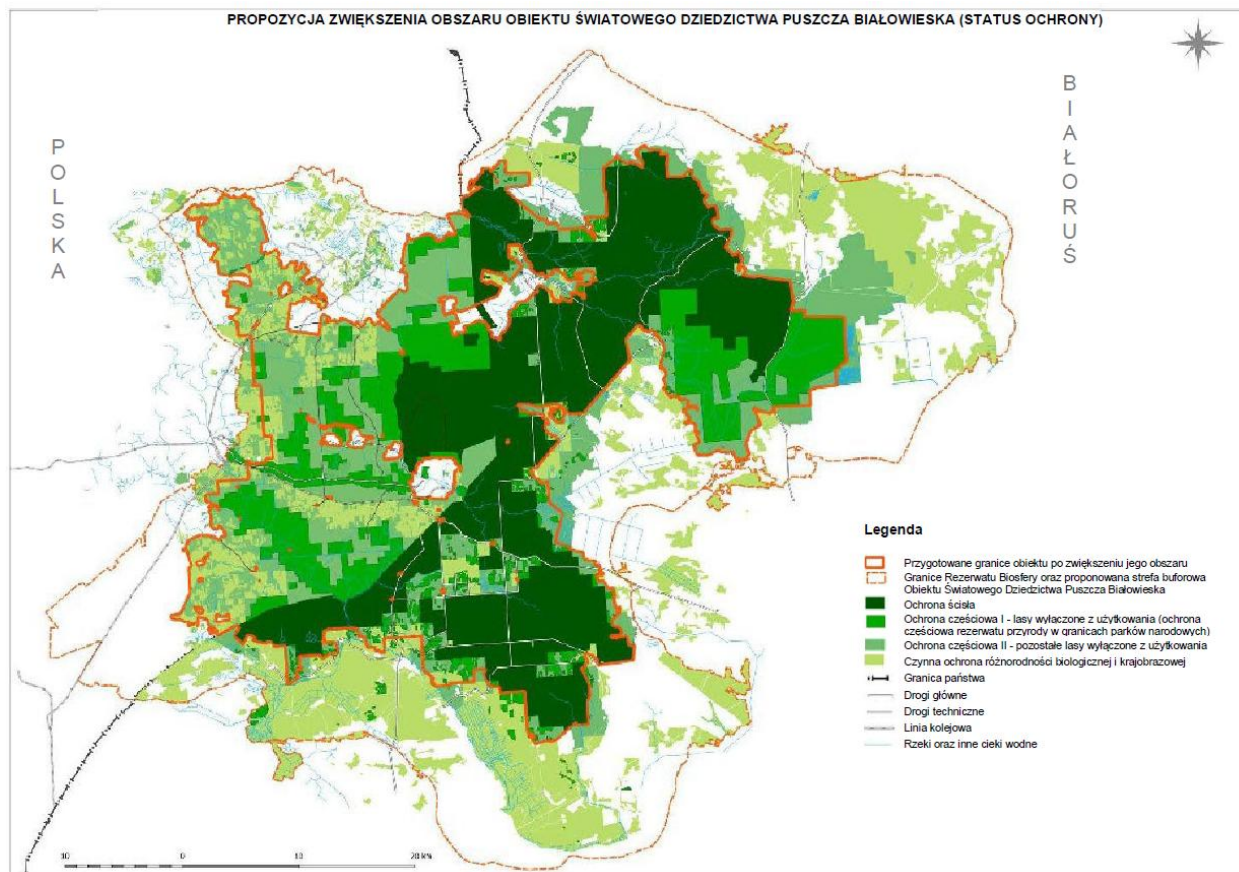
Rys. 3. Kolor niebieski - obszar faktycznie wpisany w 1992 r., składający się z pierwotnego obszaru BPN w Polsce oraz głównej strefy PNPB na Białorusi. Kolor pomarańczowy - powiększenie BPN w Polsce w 1996 r. (źródło: Państwo-Strona Białoruś).

Po zwiększeniu obszaru w 1996 r. nadal trwały dyskusje na temat dalszego powiększenia BPN. W artykule z 2016 r.⁴ podkreślono, iż wskutek silnego sprzeciwu ze strony niektórych lokalnych samorządów, a także administracji leśnej, powiększenie to nigdy się nie zmaterializowało. U podstaw dyskusji leżała zasadnicza różnica w poglądach na temat zarządzania pomiędzy ekspertami w zakresie ochrony przyrody a leśnikami. Podczas gdy eksperci w zakresie ochrony przyrody twierdzili, że priorytetem powinny być naturalne procesy zachodzące w niezakłócony sposób, a zatem należy stosować ścisłą politykę braku interwencji, tak jak ma to obecnie miejsce w pierwotnym parku narodowym, leśnicy uważali, że aktywna gospodarka leśna jest potrzebna do utrzymania zdrowego lasu⁴.

W 2014 r. obiekt został powiększony, obejmując wszystkie lasy Puszczy Białowieskiej o charakterze naturalnym zarówno na Białorusi, jak i w Polsce. Obejmuje on obecnie obszar 141 855 ha, ze strefą buforową 166 708 ha (rys. 4) i zawiera większość pozostałych naturalnych drzewostanów, zgodnie z propozycją zawartą w ocenie IUCN z 1999 r. Jednocześnie zmieniono kryteria wpisu na kryterium (ix) i (x) oraz przyjęto nowe Orzeczenie Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości (OWUW), zawierające czytelne wyjaśnienie obu kryteriów. OWUW (dostępne w załączniku 4) wyraźnie określa wartości, dla których obszar został wpisany oraz podkreśla znaczenie starodrzewu i nienaruszonego charakteru lasu zarówno dla obu kryteriów jak i

⁴ Krzysztof Niedziałkowski (2016). Dlaczego leśnicy sprzeciwiają się rozszerzeniu BPN? Motywacja pracowników Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe postrzegana przez podmioty społeczne zaangażowane w konflikt o Puszcę Białowieską. *Leśne Prace Badawcze*, grudzień 2016 r., Nr 77 (4): 358-370.

integralności obszaru.

Rys. 4. Powiększony obszar Światowego Dziedzictwa z 2014 r. wraz z podziałem na strefy i strefą buforową (źródło: dokument nominacyjny z 2014 r.).

Poprzednie decyzje dotyczące stanu zachowania obiektu

Od czasu wpisu wydano kilka decyzji Komitetu związanych ze stanem zachowania obiektu.

Misja podkreśla, że w momencie rozszerzenia wpisu w 2014 r. Komitet zwrócił się do Państw-Stron Białorusi i Polski o podjęcie szeregu pilnych działań, w tym:

- (1) ustanowienie Transgranicznego Komitetu Sterującego z odpowiednimi zasobami ludzkimi i finansowymi w celu koordynowania, promowania i ułatwiania zintegrowanego zarządzania obiektem;
- (2) przyspieszenie przygotowania, przyjęcia oraz wdrożenia transgranicznego planu zarządzania (TPZ) dla obiektu, uwzględniającego wszystkie kluczowe kwestie dotyczące jego skutecznej ochrony i zarządzania (zarządzanie lasami i terenami podmokłymi, funkcjonalna łączność ekologiczna w obiekcie, ograniczenie istniejącej rozległej sieci dróg i korytarzy przeciwpożarowych), oraz
- (3) utrzymanie oraz poprawa poziomu współpracy i zaangażowania społeczności lokalnych w celu zagwarantowania ich wkładu w skuteczne zarządzanie obiektem (Decyzja **38 COM 8B.12**).

W 2016 r. gradacja kornika drukarza dotknęła na terenie obiektu znaczną część drzewostanów świerkowych. W odpowiedzi na nią Polska zezwoliła na trzykrotne zwiększenie pozyskiwania drewna oraz zezwoliła na aktywne działania w zakresie odbudowy siedlisk w dwóch trzecich obszaru każdego z trzech nadleśnictw. Na zaproszenie Polski w czerwcu 2016 r. miała miejsce misja doradcza IUCN. Misja podkreśliła, że głównym celem zarządzania obiektem powinno być utrzymanie ogólnego charakteru ekologicznego Puszczy Białowieskiej oraz odtworzenie go, w razie potrzeby, poprzez zminimalizowanie ingerencji człowieka i ułatwienie naturalnych procesów. Stwierdzono, że dalsze pozyskiwanie drewna powinno zostać zawieszone do czasu

przygotowania i zatwierdzenia nowego Zintegrowanego Planu Zarządzania (ZPZ), z odpowiednim podziałem na strefy i przepisami, które będą w stanie kierować przyszłym przygotowaniem i przeglądem Planów Urządzania Lasu (PUL) dla obiektu. Misja zaleciła ponadto, aby ten plan był w pełni zgodny z wymaganiami dla Obiektów Światowego Dziedzictwa, sprzyjał naturalnym procesom ekologicznym i biologicznym oraz był prowadzony przez zespół składający się z przedstawicieli wszystkich odpowiednich instytucji współpracujących z lokalnymi społecznościami i interesariuszami, lokalnymi i krajowymi organizacjami pozarządowymi oraz środowiskiem naukowym, także z udziałem zainteresowanych stron z Białorusi oraz międzynarodowej społeczności specjalistycznej⁵.

W decyzji 40 COM 7B.92 Komitet Światowego Dziedzictwa przypomniał, że OWUW obiektu podkreśla niezakłócony charakter naturalnych procesów i wynikające z niego bogactwo martwego drewna, stojącego i leżącego na ziemi, co prowadzi do dużej różnorodności grzybów i bezkręgowców saproksylicznych, a także wezwał Państwo-Stronę do podjęcia działań w celu utrzymania ciągłości i integralności chronionego starodrzewu Puszczy Białowieskiej oraz do zapewnienia, że na terenie obiektu nie będzie dozwolone komercyjne pozyskiwanie drewna, zauważając, iż takie komercyjne pozyskiwanie drewna stanowiłoby potencjalne zagrożenie dla obiektu zgodnie z paragrafem 180 *Wytycznych Operacyjnych*.

W dniu 17 lutego 2017 r. Dyrektor Generalny Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasu Państwowe (PGLLP) wydał decyzję nr 51 nakazującą usunięcie wszystkich drzew zasiedlonych przez kornika drukarza oraz wycinkę drzew stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego i stwarzających zagrożenie pożarowe we wszystkich klasach wieku drzewostanów w trzech nadleśnictwach Puszczy Białowieskiej. Decyzja ta spowodowała wydanie przez Komisję Europejską decyzji w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego⁶, biorąc pod uwagę, że „zwiększone pozyskanie drewna może negatywnie wpłynąć na ochronę siedlisk i gatunków występujących na tym obszarze, a także spowodować nieodwracalną utratę różnorodności biologicznej, w tym poprzez usunięcie drzew stuletnich i starszych, oraz że środki te, zgodnie z dostępnymi dowodami, wykraczałyby poza działania niezbędne do zapewnienia bezpiecznego użytkowania lasu”.

Na 41. sesji Komitet Światowego Dziedzictwa (*World Heritage Committee - WHC*) ponowił swój wniosek do Państwa-Strony Polski o zachowanie ciągłości i integralności chronionego starodrzewu w Puszczy Białowieskiej oraz stanowczo wezwał Polskę do natychmiastowego wstrzymania wyciętu i pozyskiwania drewna w starodrzewach. Ponadto Komitet zwrócił się do Państw-Stron o zaproszenie wspólnej misji monitorującej WHC/IUCN na teren obiektu celem oceny obecnego i potencjalnego wpływu prowadzonych i planowanych działań z zakresu gospodarki leśnej na Wyjątkową Uniwersalną Wartość (OUV) obiektu oraz stwierdzenia, czy obiekt spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu (Decyzja **41 cOM 7B.1**).

W dniu 17 kwietnia 2018 r. Europejski Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że Polska uchybiła zobowiązaniom wynikającym z dyrektywy siedliskowej⁷ oraz ptasiej⁸ w związku z przyjęciem i wdrożeniem decyzji nr 51. Trybunał stwierdził, że realizacja działań aktywnej gospodarki leśnej doprowadziła do utraty części obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska oraz uznał, że decyzja z 2016 r. i decyzja nr 51 nieuchronnie doprowadzą do pogorszenia stanu lub zniszczenia miejsc rozrodu i odpoczynku niektórych chrząszczy saproksylicznych chronionych dyrektywą siedliskową jako gatunki będące przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej (UE) i wymagające ścisłej ochrony. Ponadto Trybunał orzekł, że wykonanie zaskarżonych decyzji nieuchronnie doprowadzi do pogorszenia stanu lub zniszczenia miejsc rozrodu lub odpoczynku gatunków ptaków chronionych na mocy dyrektywy ptasiej. W następstwie tej decyzji Państwo-Strona Polska uchyliło

⁵ Pełny raport dostępny jest na stronie <http://whc.unesco.org/en/list/33/documents/>

⁶ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-1045_en.htm

⁷ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.U. L 206, s. 7; sprostowanie w Dz.U. L 176, s. 29), ostatnio zmieniona dyrektywą Rady 2013/17/UE z dnia 13 maja 2013 r. (Dz.U. L 158, s. 193).

⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz.U. L 20, s. 7), zmieniona dyrektywą 2013/17.

decyzję nr 51 PGLLP.

Podczas misji monitorującej z 2018 r.⁹ zaobserwowano, że w latach 2016-2018 w polskiej części puszczy miały miejsce szeroko zakrojone działania związane z pozyskiwaniem drewna, w tym usuwanie martwego drewna na dużą skalę. Działania te podjęto również w strefie częściowej ochrony II, która obejmuje starodrzew liczący ponad 100 lat i w której nie jest dozwolona aktywna gospodarka leśna. Misja stwierdziła, że działania te zakłóciły ekologiczne i naturalne procesy zachodzące na terenie obiektu, co miało negatywny wpływ na jego OUV. Biorąc pod uwagę, że Państwo-Strona Polska zawiesiło pozyskiwanie drewna w 2018 r., misja nie zaleciła wpisania obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, ale podkreśliła znaczenie pełnego wypełnienia zobowiązań w zakresie zarządzania przewidzianych w 2014 roku. Misja wydała również zalecenia dotyczące opracowania TPZ oraz ZPZ dla polskiej części obiektu, a także dodatkowe rekomendacje dotyczące statusu prawnego Planu Zarządzania oraz moratorium na polowania na wilki na Białorusi a także modernizacji drogi Narewskiej. Pełna lista priorytetowych rekomendacji dostępna jest poniżej. Rekomendacje te zostały przyjęte w Decyzji **43 COM 7B.14**.

Na 44. sesji Komitet Światowego Dziedzictwa wezwał Państwo-Stronę Polskę do dopilnowania, aby wszelkie działania leśne w obiekcie, w tym te, które mogą być przewidziane w nowych planach urządzenia lasu na lata 2022-2031, były zgodne z zaleceniami misji z 2018 r. oraz do przyspieszenia opracowania ogólnego planu zarządzania dla tej części obiektu (Decyzja **44 COM 7B.100**).

Najważniejsze zalecenia misji monitorującej z 2018 r.

Zalecenie 1 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Upewnić się, że wszystkie operacje leśne na terenie obiektu są zgodne z następującymi ustaleniami dotyczącymi zarządzania zgodnie z dokumentem nominacyjnym z 2014 r. (zob. załącznik 6.5):

- W strefie ochrony ścisłej oraz w strefach ochrony częściowej I i II nie należy podejmować żadnych działań związanych z gospodarką leśną, w tym usuwania martwego drewna, cięć sanitarnych ani żadnych aktywnych działań regeneracyjnych (w tym przygotowywania gleby i sadzenia drzew);
- W strefie czynnej ochrony należy ograniczyć działania z zakresu gospodarki leśnej wyłącznie do interwencji bezpośrednio zmierzających do przyspieszenia procesu wymiany drzewostanu na bardziej naturalny liściasty las dębowo-grabowy lub do zachowania niektórych towarzyszących siedlisk nieleśnych, w tym podmokłych łąk, dolin rzecznych i innych terenów podmokłych oraz siedlisk zagrożonych roślin, zwierząt i grzybów. Niezbędne środki czynnej ochrony powinny zostać wyszczególnione w ZPZ;
- Na terenie całego obiektu należy ograniczyć wycinki do obszarów wzdłuż określonych dróg i ścieżek (w odległości do 50 m z każdej strony) na podstawie jasno określonego planu oceny ryzyka;
- Dla całego obiektu należy opracować i wdrożyć kompleksowy plan zapobiegania i zwalczania pożarów lasów (PZZPL) oparty na rygorystycznej ocenie ryzyka, który zostanie włączony do ZPZ i będzie zawierał uwagi zawarte w niniejszym raporcie.

Zalecenie 2 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Cofnięcie aneksu do PUL dla Nadleśnictwa Białowieża oraz dopilnowanie, aby każdy nowy plan urządzenia lasu dla obszarów w obrębie obiektu był oparty na nowym ogólnym planie zarządzania polską częścią obiektu. Istniejące PUL nie powinny być zmieniane lub powinny być zmieniane w bardzo restrykcyjny sposób tak, aby umożliwić stosowanie ściśle niezbędnych środków bezpieczeństwa, jak to określono powyżej i na podstawie jasno określonego planu oceny ryzyka. Wszelkie poprawki do istniejącego PUL powinny być przesyłane do WHC z wyraźnym uzasadnieniem, do przeglądu przez IUCN, przed zatwierdzeniem.

Zalecenie 3 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Przyspieszenie przygotowania TPZ, definiującego ogólną wizję zarządzania obiektem w celu zachowania OUV zgodnie z przyjętym OWUW, definiującego transgraniczny system zarządzania i identyfikującego wspólne obszary współpracy, w tym przywrócenie reżimu hydrologicznego obiektu, łączność ekologiczną, zarządzanie populacją żubrów itp.

Zalecenie 4 (dla Polski jako Państwa-Strony)

W trybie pilnym opracować ogólny plan zarządzania polską częścią obiektu z uwzględnieniem poniższych zaleceń:

- Zaangażowanie wszystkich podmiotów i interesariuszy (Park Narodowy, PGLLP, naukowcy dyscyplin związanych z obiektem, organizacje pozarządowe);
- Umieszczenie ochrony OUV (zgodnie z definicją zawartą w decyzji **38 COM 8B.12**) jako głównego celu planu zarządzania;
- Określenie działań związanych z zarządzaniem w oparciu o mapowanie cech definiujących OUV. Bogactwo dostępnych danych naukowych ułatwi takie mapowanie;

⁹ Pełny raport jest dostępny na stronie <https://whc.unesco.org/document/102031>

- Określenie możliwej korekty strefowania w celu uproszczenia obecnej sytuacji, bez zmniejszania powierzchni wyłączzonej z aktywnej gospodarki leśnej (strefa ochrony ścisłej oraz strefy ochrony częściowej I i II);
- Dostosowanie wszystkich innych planów zarządzania na podstawie ogólnego planu zarządzania;
- Wyraźne określenie zasad wspólnego zarządzania pomiędzy BPN, PGLLP i Ministerstwem Środowiska;
- Przesłanie do Komitetu Światowego Dziedzictwa (*World Heritage Committee - WHC*) projektu ogólnego planu zarządzania przed ostatecznym jego zatwierdzeniem.

Zalecenie 5 (dla Białorusi jako Państwa-Strony)

Wzmocnienie statusu prawnego ogólnego planu zarządzania białoruską częścią obiektu, wprowadzenie obowiązku dostosowania oraz dostosowanie do niego wszystkich innych odpowiednich planów zarządzania (lasami, dziką przyrodą) bazując na nowym ogólnym planie zarządzania uwzględniającym ochronę OUV.

Zalecenie 6 (dla Białorusi jako Państwa-Strony)

Kontynuowanie zakazu (moratorium) polowania na wilki w PNPB oraz rozważenie jego wprowadzenia na stałe poprzez prawny zakaz polowania na wilki w BPNP tak, aby populacja tych zwierząt mogła kontynuować odbudowę do historycznej wielkości, a także zagwarantować, że działania związane z zarządzaniem dziką przyrodą będą nadal ograniczać populację jelenia szlachetnego oraz utrzymywać populację łosia.

Zalecenie 7 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Wstrzymanie prac modernizacyjnych na drodze Narewowskiej do czasu przygotowania i przedłożenia szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko (OOS), która oceni wpływ modernizacji drogi na OUV obiektu, zgodnie z paragrafem 172 *Wytycznych Operacyjnych*.

Zalecenie 8 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Opracowanie wizji, w jaki sposób obiekt może przyczynić się do zrównoważonego rozwoju otaczającego regionu, w oparciu o jasno określoną strategię zrównoważonej turystyki, zgodną z zasadami ochrony OUV.

W dniu 16 listopada 2021 r. Centrum Światowego Dziedzictwa wysłało pismo do Państw-Stron Białorusi i Polski z prośbą o informacje na temat raportów stron trzecich dotyczących planowanej budowy bariery granicznej, która może negatywnie wpłynąć na przemieszczanie się zwierząt przez obszar transgraniczny. W dniu 30 listopada 2021 r. Państwo-Strona Białoruś odpowiedziało, wyrażając zaniepokojenie tym projektem i jego wpływem na przemieszczanie się zwierząt w obrębie obiektu. W dniu 10 stycznia 2022 r. Centrum Światowego Dziedzictwa otrzymało pismo od Państwa-Strony Polski potwierdzające plany budowy bariery granicznej wzdłuż granicy z Białorusią w celu zapobiegania nielegalnej migracji do Polski. W dniu 14 lutego 2022 r. Centrum Światowego Dziedzictwa wysłało pismo uzupełniające, przypominając o potrzebie przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko zgodnie z Wytycznymi operacyjnymi i prosząc Polskę o dostarczenie bardziej szczegółowych informacji na temat planowanej bariery granicznej. Odnotowując raporty stron trzecich wskazujące, że prace w obrębie obiektu już się rozpoczęły, Polska została również poproszona o zawieszenie prac budowlanych w obrębie obiektu do czasu przedłożenia i przeglądu oceny oddziaływania na środowisko. W dniach 20 maja, 29 lipca i 15 listopada 2022 r. Centrum Światowego Dziedzictwa wysłało do Polski kolejne monity z prośbą o przedstawienie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko (OOS) bariery granicznej i jej lokalizacji w stosunku do Obiektu, a także wszelkich innych istotnych szczegółów technicznych i wizualnych.

W dniu 18 marca 2022 r., a następnie 8 czerwca 2022 r. Centrum Światowego Dziedzictwa otrzymało pisma od Państwa-Strony Białorusi wyrażające dalsze obawy dotyczące przyjętego przez Polskę ustawodawstwa zwalniającego budowę bariery granicznej z oceny oddziaływania na środowisko, braku konsultacji transgranicznych w sprawie projektu oraz jego potencjalnego wpływu na OUV obiektu. W dniu 7 czerwca 2022 r. Centrum Światowego Dziedzictwa otrzymało pismo od Państwa-Strony Polski, w którym podtrzymano stanowisko, iż bariera graniczna jest niezbędna do rozwiązania kryzysu spowodowanego napływem nielegalnych migrantów. Aby zmniejszyć wpływ bariery granicznej, przewidziano 20 przejść dla dużych zwierząt oraz 70 000 przejść dla małych ssaków, płazów i gadów. Wzdłuż cieków wodnych nie zbudowano żadnych fizycznych barier. W piśmie stwierdzono, że bariera graniczna nie będzie miała znaczącego negatywnego wpływu na chronione na obszarze Puszczy Białowieskiej siedliska i gatunki.

W dniu 20 października 2022 r. Państwo-Strona Białoruś przedłożyło szczegółową notatkę analityczną przygotowaną przez Białoruską Akademię Nauk wraz z oceną i prognozą wpływu bariery granicznej na różnorodność biologiczną i naturalne ekosystemy obiektu.

W dniu 31 marca 2023 r. otrzymano od Państwa-Strony Polski informacje na temat specyfikacji

technicznej bariery granicznej. W dniu 10 maja 2023 r. Strona Polska przedłożyła dokument zatytułowany „Analiza wpływu budowy bariery na przedmioty ochrony obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska oraz BPN”. Ponadto w dniu 26 września 2023 r. Polska przedłożyła „Ocenę wpływu bariery granicznej między Polską a Białorusią na wpisaną na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Puszcę Białowieską”.

Na swojej 45 sesji Komitet Światowego Dziedzictwa wyraził najwyższe zaniepokojenie budową przez Państwo-Stronę Polskę bariery granicznej między białoruską i polską częścią obiektu transgranicznego, przecinającej niektóre z najlepiej zachowanych i najbardziej wrażliwych obszarów obiektu, co dodatkowo wpłynie na łączność ekologiczną i nieuchronnie spowoduje fragmentację lasów, zmiany w reżimie hydrologicznym, zwiększone rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych na etapie budowy oraz degradację ważnych biotopów, a także poważnie zakłóci przemieszczanie się zwierząt przez obiekt. Komitet wezwał Państwa-Strony Białoruś i Polskę do podjęcia odpowiednich środków w celu zaradzenia potencjalnym skutkom i zagwarantowania łączności ekologicznej oraz uznał, że jeśli takie środki nie zostaną w trybie pilnym podjęte, obiekt może spełniać warunki wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, zgodnie z paragrafem 180 Wytocznych Operacyjnych. Komitet zwrócił się również do Państw-Stron Białorusi i Polski o pilne zaproszenie wspólnej misji monitorującej WHC/IUCN do tego obiektu (Decyzja **45 COM 7B.21**).

2. PODSUMOWANIE KRAJOWEGO SYSTEMU ZARZĄDZANIA OCHRONĄ I DOBRAMI ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA¹⁰

Ramy prawno-instytucjonalne w Polsce

Polska część obiektu ma różne statusy prawne: część obiektu jest Parkiem Narodowym, ale duży obszar ma status „Lasów Gospodarczych” i jest podzielony na trzy nadleśnictwa: Białowieża, Browśk i Hajnówka.

Obszary chronione w Polsce zostały ustanowione na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Ustawa ta definiuje pojęcie parku narodowego, a także innych form ochrony przyrody, przy czym parki narodowe w Polsce są objęte najwyższym stopniem ochrony i są zarządzane bezpośrednio przez władze centralne. Dla lasów gospodarczych priorytetowym aktem prawnym, będącym wyznacznikiem działalności prowadzonej w lasach, jest ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach. Ustawa o lasach określa model polskiego leśnictwa, zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym. Wskazuje cele trwale zrównoważonej gospodarki leśnej oraz podkreśla istotne znaczenie pozaprodukcyjnej roli ekosystemów leśnych. Inne istotne akty prawne obejmują ustawę o planowaniu przestrzennym, ustawę prawo wodne, ustawę prawo łowieckie oraz ustawę o leśnym materiale rozmnożeniowym.

Pomimo faktu, że duża część lasów wchodzących w skład obiektu ma status lasów zarządzanych, dokument nominacyjny wyraźnie określa (strona 65), że podstawową zasadą dla wszystkich lasów wchodzących w skład obiektu jest „niezakłócona dzika przyroda” oraz, że „eksploatacja drewna do celów gospodarczych jest zabroniona”.

W 2007 roku Komisja Europejska, zgodnie z dyrektywą siedliskową, zatwierdziła wyznaczenie obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska. Obszar obejmuje całą polską część Puszczy Białowieskiej, w tym trzy nadleśnictwa: Białowieża, Browśk i Hajnówka. Obszar ten jest również wyznaczony na mocy dyrektywy ptasiej jako „obszar specjalnej ochrony” ptaków. Polska część obiektu jest także objęta Rezerwatem Biosfery Białowieża w ramach programu UNESCO Człowiek i Biosfera.

Jeśli chodzi o kwestię bariery granicznej, należy również wspomnieć o ustawie z 1990 r. o ochronie granicy państwowej, która przewiduje pas graniczny o szerokości 15 m, licząc w głąb kraju od linii granicy państwowej. Prawo nakazuje, aby pas graniczny był utrzymywany w stanie zapewniającym widoczność linii granicy państwowej oraz znaków granicznych. Właściciele gruntów i lasów zobowiązani są do oczyszczania tych gruntów i lasów z drzew i krzewów oraz innych zarośli do szerokości ustalonej w umowach międzynarodowych. W przypadku granicy polsko-białoruskiej obszar ten ma szerokość 10 m (po 5 m w każdą stronę wzdłuż linii granicznej).

Ramy prawne dla polskiej części obiektu wdrażane są poprzez różne plany zarządzania. Plan zarządzania BPN obowiązuje na lata 2015-2034. Zarządzanie każdym nadleśnictwem bazuje na PUL. Plany te są zatwierdzane przez Ministra Środowiska. Plany urządzenia lasu określają wszelkie działania podejmowane w ramach gospodarki leśnej, w tym hodowlę lasu, ochronę przyrody i ocenę ilości drewna, które można pozyskać. Obecnie trzy nadleśnictwa nie posiadają zatwierdzonego PUL.

Struktura instytucjonalna w polskiej części jest stosunkowo złożona. Ministerstwo Klimatu i Środowiska jest odpowiedzialne zarówno za BPN, jak i nadleśnictwa, a tym samym za ogólne zarządzanie obiektem.

BPN podlega bezpośrednio ministerstwu. Nadleśnictwa podlegają Dyrekcji Generalnej PGLLP. Kierują nimi tzw. nadleśniczowie.

Na poziomie powiatu istnieją podmioty odpowiedzialne za promocję turystyczną i ochronę środowiska. Na poziomie lokalnym istnieją administracje miast i wsi. Jednostka ochrony przeciwpożarowej jest zorganizowana na poziomie powiatowym i wojewódzkim.

¹⁰ Rozdział ten został zaktualizowany na podstawie tego samego rozdziału raportu misji monitorującej z 2018 roku.

Polska jest również sygnatariuszem międzynarodowej *Konwencji o obszarach wodno-błotnych (konwencja ramsarska)* oraz *Konwencji o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt (CMS)*. W odniesieniu do kwestii transgranicznego oddziaływania bariery granicznej, Polska jest sygnatariuszem *Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym (Konwencja z Espoo)*, która jest międzynarodowym instrumentem pod patronatem Organizacji Narodów Zjednoczonych, oferującym ramy prawne dla zapewnienia międzynarodowej współpracy w zakresie oceny i zarządzania wpływem planowanych działań na środowisko, w szczególności w kontekście transgranicznym.

2.2. Ramy prawno-instytucjonalne na Białorusi

Wyznaczanie, ogłaszanie oraz zarządzanie obszarami chronionymi na Białorusi reguluje ustawa o specjalnych chronionych obszarach przyrodniczych, która została zaktualizowana w 2018 roku. Ustawa zawiera specjalne przepisy dotyczące wyznaczania i zarządzania specjalnymi obszarami chronionymi o znaczeniu międzynarodowym, w tym miejscami światowego dziedzictwa UNESCO i rezerwatami biosfery, obszarami Ramsar czy miejscami wyznaczonymi w ramach Szmaragdowej Sieci Rady Europy. Inne krajowe akty prawne istotne dla ochrony różnorodności biologicznej obejmują Kodeks Gruntów Republiki Białorusi (1999), Kodeks Leśny (2000), Ustawę Republiki Białorusi o Państwowym Badaniu Ekologicznym OOS (2000), Ustawę o Ochronie Środowiska (1992), Ustawę o Wykorzystaniu Świata Zwierząt (1996), Ustawę o Florze (2003), a także Kodeks Leśny Republiki Białorusi (2000).

Białoruś jest również sygnatariuszem *Konwencji o obszarach wodno-błotnych* i CMS, a także *Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym*.

Białoruski komponent obiektu jest częścią PNPB. W 1991 r. przyznano mu status parku narodowego (dekret nr 352 z 16 września 1991 r.). PNPB jest również rezerwatem biosfery UNESCO i w 1997 r. został wyróżniony przez Radę Europy Europejskim Dyplomem Obszarów Chronionych (*European Diploma for Protected Areas - EDPA*). Obszar Ramsar, torfowisko Dikoe Fen (*Balota Dzikoje*), jest częścią obiektu światowego dziedzictwa.

Regulamin parku narodowego został określony w dekreście Prezydenta Republiki Białorusi „O PNPB” nr 460 (2004). Po aktualizacji ustawy o specjalnych chronionych obszarach przyrodniczych, przepisy zostaną zaktualizowane w 2025 roku.

Różne prawa i dekrety są stosowane poprzez plany zarządzania. Od czasu misji w 2018 r. przygotowano i przyjęto nowy plan zarządzania na lata 2022-2031, w którym określono wszystkie działania i cele zarządzania. Po przyjęciu nowego planu zarządzania przeglądowi poddane zostaną także Istniejące plany zarządzania zasobami rybnymi i zwierzyną łowną.

2.3. System ochrony obiektu

Dokument nominacyjny z 2014 r. przewidywał złożony system podziału na strefy, z różnymi systemami zarządzania i ochrony. Podsumowano je w tabeli 1.

W **Polsce** występują cztery strefy: strefa ochrony ścisłej (strefa 1), strefa ochrony częściowej I (strefa 2), strefa ochrony częściowej II (strefa 3) oraz, strefa czynnej ochrony różnorodności biologicznej i ochrony krajobrazu (strefa 4).

Strefa ochrony ścisłej to strefa bez ingerencji z ograniczonym dostępem w celu umożliwienia niezakłóconego rozwoju naturalnych procesów. Tylko oryginalny BPN (przed rozszerzeniem z 1996 r.) ma ten status. Strefa ochrony częściowej I, jest bardzo podobna do strefy ochrony ścisłej, z tą różnicą, że strefa ta jest dostępna z ograniczeniami dotyczącymi zbierania grzybów i jagód. Strefa ochrony częściowej I obejmuje część BPN nieobjętą strefą ochrony ścisłej (odpowiadającą rozszerzeniu z 1996 r.), a także rezerваты leśne zarządzane przez PGLLP. Strefa ochrony częściowej II obejmuje obszary leśne zarządzane przez Nadleśnictwa, które są wyłączone z aktywnej gospodarki leśnej. Obszary zaliczone do tej strefy obejmują drzewostany ponad 100-letnie, drzewostany pionierskie na terenach wilgotnych z dominującą brzozą i osiką (stanowiącą ponad 50% drzewostanu) w wieku ponad 60 lat oraz strefy ochronne gatunków chronionych (bocian czarny, orlik krzykliwy, sowa włochata (włochatka), granicznik płucnik). Zarówno strefa I,

jak i II mają restrykcyjny system zarządzania i nie zezwalają na żadne aktywne działania związane z gospodarką leśną. Są one dozwolone tylko w strefie czynnej ochrony.

Tabela 1: Podział na strefy oraz przepisy w nich obowiązujące (Źródło: Raport misji doradczej IUCN z 2016 r., zaadaptowany z dokumentu nominacyjnego¹¹¹, zob. również załącznik 6).

Strefy	Pozyskiwanie drewna	Polowanie	Zapobieganie pożarom	Utrzymanie dróg bezpieczeństwa	Działalność rekreacyjna	Zbieranie jagód i grzybów	Inne
Ochrona ścisła	N	N	T	T	N	N	Nie dotyczy
Ochrona częściowa I	N	N	T	T	T	T	Utrzymanie łąk dozwolone
Ochrona częściowa II	N	T	T	T	T	T	Utrzymanie łąk dozwolone
Strefa czynnej ochrony	T	T	T	T	T	T	Dozwolone utrzymanie łąk; dozwolone koszenie pielęgnacyjne

Strefa czynnej ochrony umożliwia działania mające na celu odtworzenie siedliska. Obejmuje 26% polskiej części obiektu (16 558 ha) i podlega aktywnej gospodarce leśnej, w tym pozyskiwaniu drewna¹². Niemniej jednak nominacja określa, że podstawową zasadą dla tych lasów jest „niezakłócona dzika przyroda”. W rezultacie ilość drewna dozwolonego do wycięcia w tej strefie została znacznie ograniczona w PUL zatwierdzonym po wpisie do około 48 000 m³, a drewno nie może być wykorzystywane do celów gospodarczych. W dokumencie nominacyjnym wspomniano również, że wszelkie cięcia muszą być uzasadnione względami ekologicznymi, w tym ograniczeniem inwazji korników lub ponownym modelowaniem drzewostanów, które zostały zmienione w przeszłości (strona 46 dokumentu nominacyjnego)¹³. Należy zauważyć, że prowadzenie aktywnej gospodarki leśnej, w szczególności pozyskiwanie drewna, w obrębie obiektów światowego dziedzictwa jest bardzo wyjątkowe, chyba że działania te są bezpośrednio związane z ochroną OUV obiektu. Należy zauważyć, że przewidziany prawem pas graniczny o szerokości 15 m został włączony do strefy czynnej ochrony, aby umożliwić usuwanie roślinności zgodnie z cytowaną powyżej ustawą z 1990 r. o ochronie granicy państwowej.

Na **Białorusi** park ma podział na strefy, określający dozwolone działania. Park składa się z 5 stref. Strefa ochrony ścisłej jest strefą nieinterwencyjną, w której dozwolone są jedynie działania badawcze i nie ma możliwości zarządzania siedliskami. Strefa regulowana zezwala na zarządzanie siedliskiem, ale tylko wtedy, gdy jest to uzasadnione celami ochrony. Strefa rekreacyjna jest zarządzana w celu umożliwienia działalności turystycznej, przy jednoczesnej ochronie cech ekologicznych. Strefa działalności gospodarczej pozwala na zrównoważone użytkowanie, ale większość tego obszaru znajduje się poza obiektem światowego dziedzictwa, z wyjątkiem dwóch obszarów związanych z obiektami PNPB.

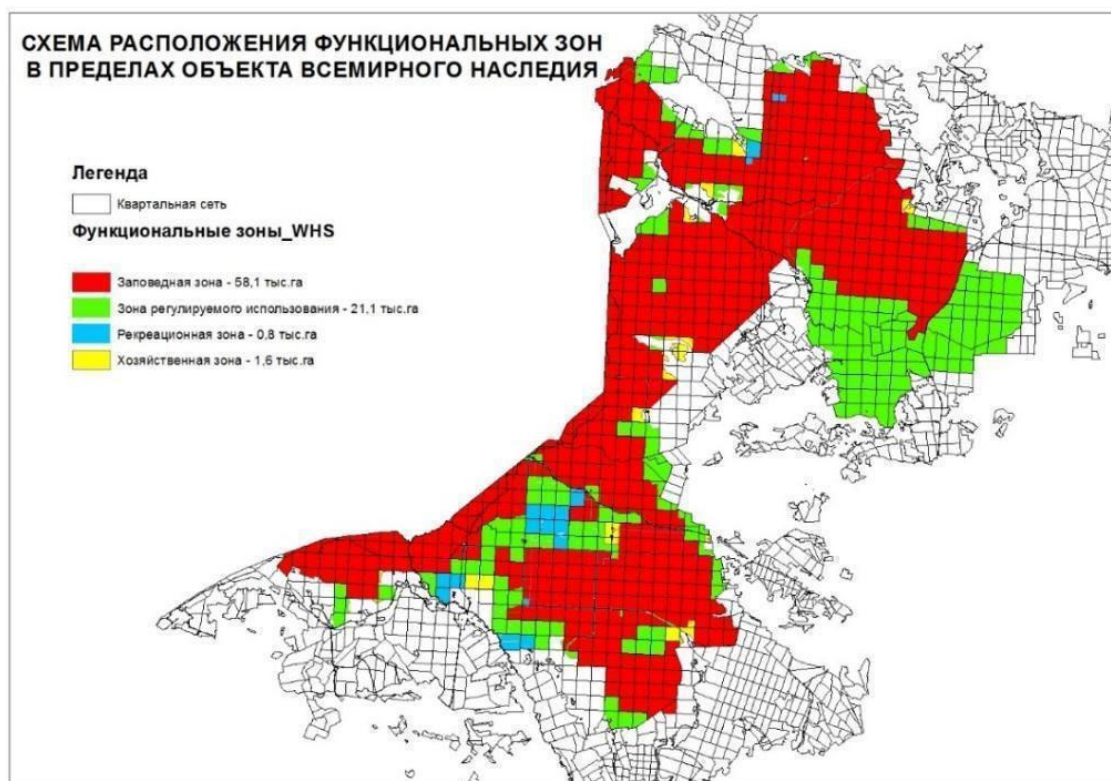
Należy zauważyć, że wielkość PNPB została znacznie zwiększona w 2004 roku. Rysunek 5 przedstawia aktualny podział na strefy białoruskiej części obiektu. Z biegiem czasu podział na

¹¹ Tabela opiera się na informacjach uzupełniających do nominacji przedłożonych przez Państwa-Strony w listopadzie 2013 r., jest uważana za integralną część dokumentu nominacyjnego i znajduje się w załączniku 6.

¹² Strefa czynnej ochrony jest w rzeczywistości większa, ale PGLLP ustanowiła tak zwaną strefę referencyjną, częściowo pokrywającą się ze strefą czynnej ochrony, w której obecnie nie prowadzi się żadnych aktywnych działań związanych z gospodarką leśną do celów badawczych. Nie jest to jednak stały status prawny i można go łatwo cofnąć.

¹³ Dostępny pod adresem <http://whc.unesco.org/en/list/33/documents/>

strefy ewoluował: strefa ochrony ścisłej (czerwona) została znacznie powiększona i obecnie obejmuje większą część obiektu, a działalność gospodarcza (żółta) znajduje się prawie całkowicie poza obiektem światowego dziedzictwa.

Rys. 5. Granica oraz podział na strefy białoruskiej części obiektu. Strefa ochrony ścisłej jest zaznaczona na czerwono, strefa regulowana na zielono, strefa rekreacyjna na niebiesko, a strefa działalności gospodarczej na żółto (Źródło: Państwo-Strona Białoruś).

3. MISJA

Na rozszerzonej 45. sesji Komitet Światowego Dziedzictwa zwrócił się do Państw-Stron Białorusi i Polski o zaproszenie wspólnej misji monitorującej WHC/IUCN (Decyzja **45 COM 7B.21**). Cele misji wyszczególnione w zakresie uprawnień (ToR) były następujące:

1. Ocena wpływu bariery granicznej w Polsce na OUV obiektu, w tym na jego integralność, funkcję ekologiczną i przemieszczanie się dzikich zwierząt, które są niezbędne dla przetrwania populacji kluczowych gatunków.
2. Ocena, czy wprowadzone przejścia dla zwierząt i przerwy wzdłuż cieków wodnych stanowią wystarczające środki łagodzące służące utrzymaniu OUV obiektu w odniesieniu do przemieszczania się kluczowych gatunków.
3. Przegląd postępów we wdrażaniu zaleceń misji monitorującej z 2018 r. i poprzednich decyzji Komitetu, w tym tych związanych z łącznością w obrębie obiektu, z uwzględnieniem tak zwanej „Sistemy” na Białorusi, a także różnych dokumentów dotyczących zarządzania, które zostały niedawno opracowane lub są w trakcie opracowywania, w celu ustalenia ich zgodności z ochroną OUV obiektu.
4. Ocena ogólnego stanu zachowania obiektu oraz ocena czynników i kwestii związanych z ochroną, które mogą potencjalnie wpływać na jego OUV, w tym warunków integralności, ochrony i zarządzania obiektem.

Misja została również poproszona o ocenę, czy obiekt spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, zgodnie z paragrafem 180 Wytycznych Operacyjnych dotyczących wdrażania *Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego*. Pełny zakres uprawnień oraz odpowiednia decyzja Komitetu są dostępne w Załączniku 1. Program misji i lista osób, z którymi się spotkano, są dostępne w Załącznikach 2 i 3. Program misji i lista spotkanych osób są dostępne w Załącznikach 2 i 3.

W skład zespołu misji weszli Guy Debonnet, kierownik Działu Dziedzictwa Przyrodniczego w Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, oraz Glenn Plumb, przewodniczący Grupy Specjalistów ds. Żubrów Komisji Gatunków Zagrożonych IUCN, reprezentujący IUCN.

Misja trwała od 18 do 27 marca 2024 roku. Rozpoczęła się w Polsce spotkaniem w Warszawie w dniu 18 marca pod przewodnictwem Ministra Klimatu i Środowiska, które zgromadziło przedstawicieli różnych ministerstw i służb rządowych, w tym Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska odpowiedzialnego za ochronę przyrody, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, a także pracowników Ministerstwa Obrony Narodowej, Wojska Polskiego, Straży Granicznej i PGLLP. Następnie członkowie misji udali się do polskiej części obiektu, gdzie odbyły się dalsze spotkania z przedstawicielami BPN, PGLLP, Straży Granicznej i Wojska Polskiego. Misja spotkała się również z badaczami, lokalną administracją, organizacjami pozarządowymi i lokalnymi interesariuszami. Przeprowadzono także kilka wizyt w terenie, w tym jednodniową wizytę przy polskiej barierze granicznej na terenie obiektu.

23 marca członkowie misji udali się na Białoruś. Ze względu na sytuację geopolityczną otwarte jest tylko jedno lądowe przejście graniczne pomiędzy Polską a Białorusią w Terespolu (Polska) / Brześciu (Białoruś). Przekroczenie granicy zostało ułatwione przez kolegów z UNDP na Białorusi na prośbę Koordynatora Rezydentów ONZ. W Brześciu zespół misji spotkał się z pracownikami PNPB.

W białoruskiej części obiektu członkowie misji spędzili 2 dni w terenie, odwiedzając strefę przygraniczną i inne części obiektu, aby przyjrzeć się postępom we wdrażaniu zaleceń misji z 2018 roku. Podczas wizyt w terenie zespołowi misji towarzyszył Pierwszy Wiceminister Środowiska i Zasobów Naturalnych, pracownicy PNPB, funkcjonariusze Straży Granicznej, przedstawiciele lokalnej administracji oraz naukowcy. Trzeciego dnia odbyły się dwa spotkania okrągłego stołu z udziałem przedstawicieli instytucji naukowych, władz PNPB oraz odpowiednich organów administracji krajowej i regionalnej, którym przewodniczył Pierwszy Wiceminister Środowiska i Zasobów Naturalnych.

4. OCENA STANU ZACHOWANIA OBIEKTU

4.1. Wpływ barier granicznych i nielegalnej migracji

4.1.1 Sytuacja poprzednia oraz obecna

Fizyczna bariera graniczna znajdująca się w pobliżu granicy międzynarodowej, czyli tzw. „Sistema”, istnieje po białoruskiej stronie obiektu od wczesnych lat 80-tych. Struktura ta biegnie wzdłuż granicy międzynarodowej w różnych odległościach (do 2,5 km od linii granicznej). Składa się z przerwy przeciwpożarowej, drogi gruntowej dla pojazdów serwisowych o łącznej szerokości około 15 metrów, zelektryfikowanego ogrodzenia z drutu harmonijkowego kolczastego o wysokości około 2,5 metra oraz elektronicznych kabli wykrywających (rys. 6).

Rys. 6. Bariera graniczna po białoruskiej stronie, tzw. „Sistema” (Źródło: PNPB, Białoruś).

Kwestia łączności ekologicznej związanej z obecnością „Sistemy” została podniesiona w ocenie IUCN z 2014 r. dotyczącej nominowanego rozszerzenia obiektu, w której zauważono, że bariera ta uniemożliwia migrację dużych ssaków, w szczególności żubrów, pomiędzy polską i białoruską częścią obiektu. Jednocześnie w ocenie IUCN zwrócono uwagę na toczącą się debatę naukową dotyczącą potencjalnych korzyści z rozdzielenia polskiej i białoruskiej populacji żubrów dla zarządzania różnorodnością genetyczną (zob. także 4.1.3). Niemniej jednak, IUCN zaleciła, aby oba Państwa-Strony monitorowały wpływ ogrodzenia granicznego oraz rozważyły możliwości poprawy łączności ekologicznej w obrębie obiektu i ułatwienia przemieszczania się dzikich zwierząt. Znalazło to także odzwierciedlenie w decyzji Komitetu w sprawie wpisu, w której zwrócono się o przyspieszenie przygotowania i przyjęcia TPZ dla obiektu, uwzględniającego wszelkie kluczowe kwestie dotyczące skutecznej ochrony i zarządzania tym obiektem, w tym potrzebę zwiększenia funkcjonalnej łączności ekologicznej w obiekcie (decyzja **38 COM 8B.12**) (zob. także rozdział 1).

Misja monitorująca z 2018 r. zajęła się również kwestią łączności ekologicznej zauważając, iż istnieją dowody na to, że wilk i ryś były w stanie przemieszczać się pomiędzy białoruskimi i polskimi częściami obiektu pomimo istniejącej bariery (zob. również 4.1.3), i ponownie podkreśliła potrzebę podjęcia dyskusji na temat sposobów poprawy łączności ekologicznej w całym ekosystemie Puszczy Białowieskiej, włączywszy w to granicę państwową pomiędzy Białorusią a Polską. W odpowiedzi na to zalecenie misja zauważa, że nowo przyjęty plan zarządzania PNPB na Białorusi na lata 2022-2031 faktycznie przewiduje w ramach działania 1.2.9 „*Ulepszenie elementów barier na białorusko-polskim odcinku granicznym w celu zapewnienia funkcjonowania szlaków migracyjnych dla dużych ssaków, w tym opracowanie dokumentacji projektowej i szacunkowej (2029-2031)*”.

W 2021 r. nielegalna migracja gwałtownie wzrosła wzdłuż tak zwanego „szlaku granic wschodnich”, czyli liczącej 6000 km granicy lądowej pomiędzy Białorusią, Mołdawią, Ukrainą, Federacją Rosyjską i wschodnimi państwami członkowskimi UE - Estonią, Finlandią, Węgrami, Łotwą, Litwą, Norwegią, Polską, Słowacją i Rumunią. Według Frontexu, Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej, w 2021 r. wzdłuż tak określonej wschodniej granicy wykryto rekordową liczbę 8 184 nielegalnych przekroczeń, co stanowi ponad dziesięciokrotny wzrost w porównaniu z rokiem 2020¹⁴. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Państwo-Stronę, Polska została bezpośrednio dotknięta tym gwałtownym wzrostem nielegalnej migracji, i w 2021 r. odnotowano łącznie 39 664 próby nielegalnego przekroczenia granicy państwowej pomiędzy Polską a Białorusią, w porównaniu do 129 w 2020 r.¹⁵.

W odpowiedzi na zwiększoną nielegalną migrację rząd Polski zdecydował się w pierwszej kolejności na wzniesienie prowizorycznej bariery z drutu harmonijkowego kolczastego¹⁶ na granicy międzynarodowej z Białorusią, w tym na 55,9 km linii granicznej znajdującej się na terenie obiektu. W dniu 29 października 2021 r. polski parlament przyjął „Ustawę o budowie zabezpieczenia granicy państwowej”, ustanawiając podstawę prawną do budowy bariery granicznej. W dniu 10 stycznia 2022 r. Centrum Światowego Dziedzictwa otrzymało pismo od Państwa-Strony Polski, potwierdzające plany budowy stałej fizycznej bariery granicznej wzdłuż całej granicy międzynarodowej z Białorusią, w tym na terenie obiektu. Prace nad główną barierą graniczną rozpoczęły się w styczniu 2022 r. i zostały zakończone w czerwcu 2022 r. (zob. rys. 7 i 8).

Bariera graniczna została wzniesiona na terenie obiektu wzdłuż granicy międzynarodowej, około 1 m w głąb terytorium Polski (w celu zapewnienia 1 m pasa ułatwiającego prace budowlane). Jak już wspomniano w rozdziale 2, 15-metrowy pas wzdłuż granicy międzynarodowej w Polsce jest włączony do strefy czynnej gospodarki leśnej (strefa 4), biorąc pod uwagę jej status prawny jako strefy przygranicznej. Pas graniczny w Polsce sąsiaduje bezpośrednio ze strefą ochrony ścisłej BPN (strefa 1), częściowo chronioną strefą BPN i kilkoma rezerwatami leśnymi (strefa 2), a także obszarami włączonymi do częściowo chronionej strefy II (strefa 3). Po stronie białoruskiej prawie wszystkie obszary bezpośrednio przylegające do granicy międzynarodowej znajdują się w strefie ochrony ścisłej. Stąd pas graniczny i bariera przecinają najbardziej dziewicze i cenne ekologicznie obszary obiektu.

Nowo wybudowana bariera graniczna składa się z 5-metrowych stalowych słupów z 0,5-metrowym fundamentem, zwieńczonych 0,5-metrowym drutem harmonijkowym kolczastym (zob. rys. 7 oraz załącznik 5 zdjęcie 1). Co 5 metrów w betonowej podstawie bariery znajdują się dwa małe otwory (załącznik 5, zdjęcie 2), które mają umożliwić przemieszczanie się małych zwierząt. Ponadto przewidziano trzy większe bramy o szerokości 5 m i wysokości 4,5 m, które teoretycznie można otworzyć, aby ułatwić przemieszczanie się większych zwierząt (załącznik 5 zdjęcie 3). Potwierdzono jednak, że jak dotąd przejścia te pozostają na stałe zamknięte. Ponadto w regularnych odstępach znajdują się mniejsze „bramki techniczne”, umożliwiające prace konserwacyjne. Bariera jest wyposażona w elektroniczny sprzęt do nadzoru, w tym czujniki ruchu oraz kamery.

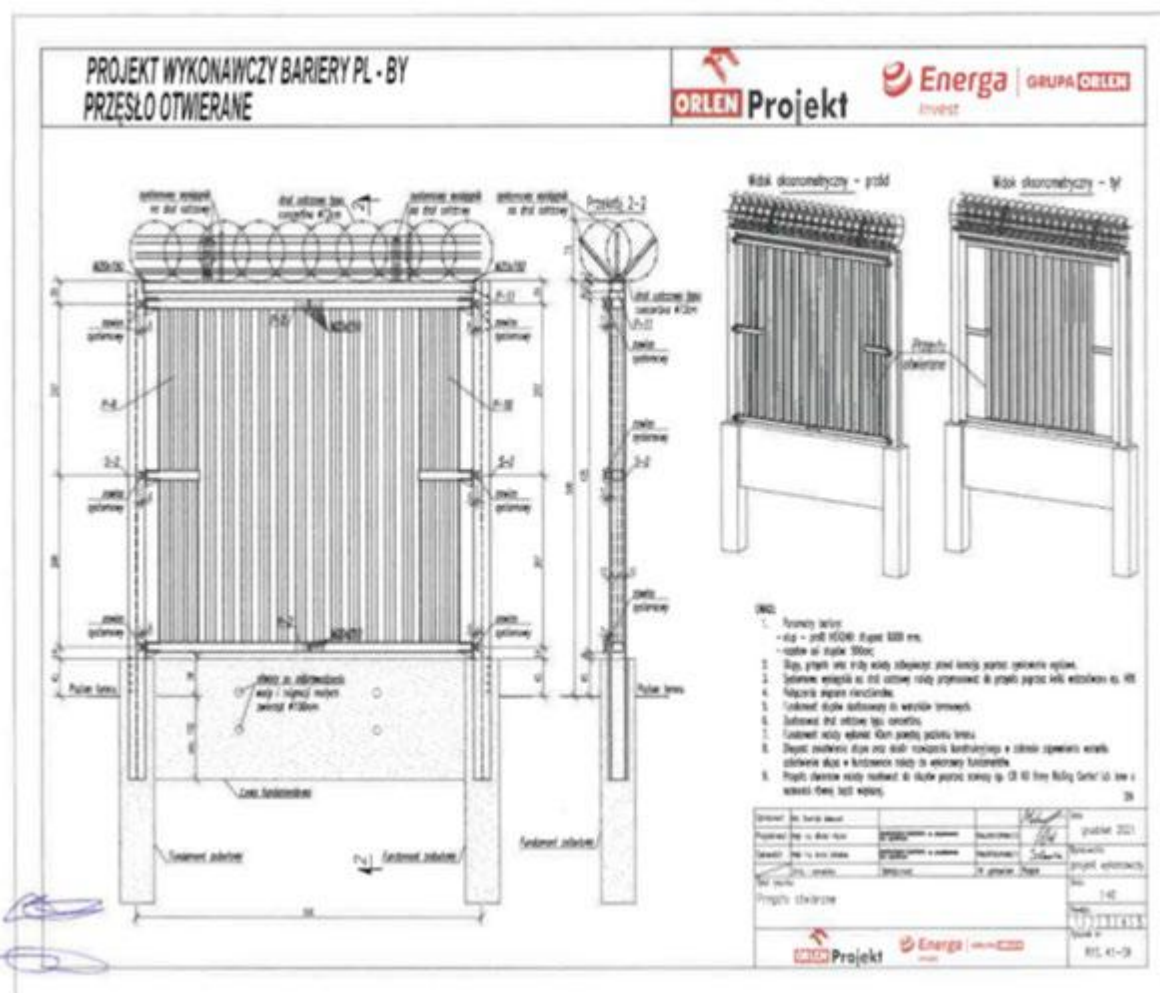
Celem budowy bariery zbudowano drogę serwisową o wysokości około 0,5 m i szerokości 8 m, umożliwiając ciężkim maszynom montaż paneli. Na glebach piaszczystych budowa drogi wymagała jedynie wyrównania, ale na obszarach wilgotnych i podmokłych podłoże zostało wykopane, położono geowłókninę, a następnie podsypkę żwirową. Chociaż bariera graniczna i droga serwisowa zostały utworzone wewnątrz 15-metrowego pasa granicznego położonego w strefie 4, w kilku obszarach wycięto również drzewa w strefach 1 i 2. W miejscach, gdzie małe strumienie przecinają drogę serwisową, umieszczono przepusty, chociaż szerokość i liczba przepustów wydaje się niewystarczająca, aby poradzić sobie ze szczytowymi przepływami wody.

¹⁴ Zob. <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/eastern-borders-route/>.

¹⁵ Dane przekazane przez Polskę w piśmie skierowanym do WHC z dnia 29 grudnia 2022 r.

¹⁶ Drut harmonijkowy kolczasty (nazywany również drutem ostrzowym lub żyłkowym) to rodzaj drutu z przytwierdzonymi ostrymi elementami (tzw. żyłki), formowanego w duże zwoje, który można rozciągać jak harmonijkę.

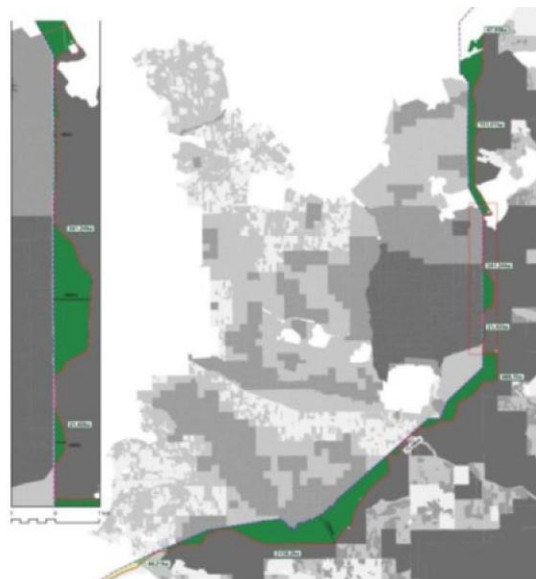
W październiku 2023 r. główna bariera została uzupełniona o drugą barierę wykonaną z drutu harmonijkowego kolczastego na skraju drogi serwisowej (załącznik 5, zdjęcie 4). Została ona zabezpieczona tak zwaną siatką leśną z plecionego drutu po stronie zwróconej w stronę lasu, aby uniknąć zaplątania się zwierząt w drut harmonijkowy kolczasty. Misja została poinformowana, że celem drugiej bariery jest spowolnienie nielegalnych migrantów, którzy byli w stanie przekroczyć główną barierę graniczną, aby dać Straży Granicznej więcej czasu na zatrzymanie intruzów, zanim znikną w przyległym lesie. Ogrodzenie z plecionego drutu wydaje się skutecznie zapobiegać zaplątaniu się dzikich zwierząt, ale konsekwencją tego sukcesu jest niemożność przemieszczania się dzikich zwierząt o średnich i dużych rozmiarach z zachodu na wschód przez ściśle ułożone ogrodzenia z drutu plecionego/harmonijkowego kolczastego. Struktura bariery granicznej jest nieobecna na odcinku granicy utworzonym przez rzeki Leśną i Podcerkówkę (rys. 8). Na tym odcinku umieszczono jednak podwójną barierę z drutu harmonijkowego kolczastego (załącznik 5 zdjęcie 5), chronioną siatką leśną z drutu plecionego po stronie polskiej, ale nie po stronie białoruskiej, co stwarza ryzyko zaplątania się zwierząt próbujących przekroczyć granicę od strony białoruskiej.

Droga serwisowa jest obecnie używana jako droga patrolowa, aby umożliwić szybki ruch Straży Granicznej i personelu wojskowego. Prowizoryczne budki wartownicze znajdują się co kilkaset metrów i są wyposażone w przenośne toalety i piece na drewno. Droga serwisowa jest patrolowana 24 godziny na dobę przez personel Straży Granicznej i Wojska Polskiego pieszo i w pojazdach, co powoduje ciągły ruch i hałas.

Rys. 8. Położenie polskiej bariery granicznej na 66 km granicy międzynarodowej wewnątrz obiektu. Kolor czerwony: stalowo-betonowa bariera graniczna z drogą serwisową i drugą barierą z drutu harmonijkowego kolczastego, kolor niebieski: podwójna bariera z drutu harmonijkowego kolczastego wzdłuż rzek Leśna i Podcerkówka (źródło: Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Polska) (źródło: Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Polska).

Rys. 9. Obszary położone pomiędzy polską barierą a białoruską „Sistema”. Największa część obszaru, 3947 ha, znajduje się w strefie ochrony ścisłej (strefa 1) (źródło: BPN, Polska).

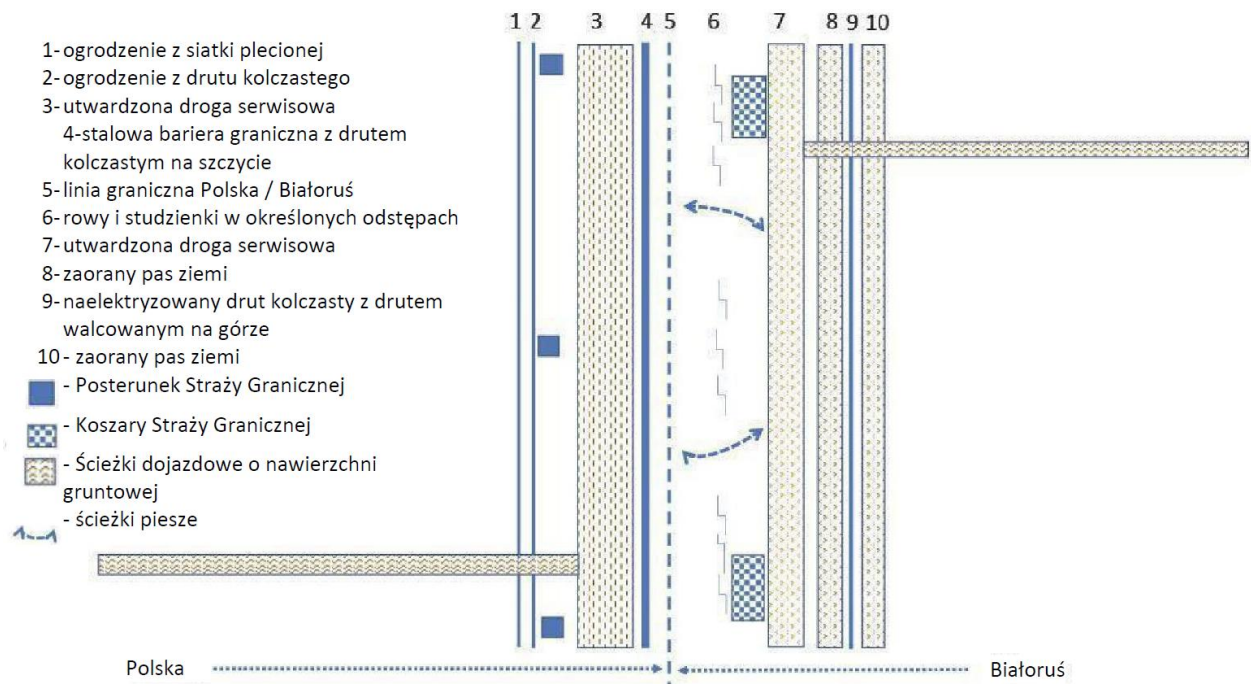
Misja została poinformowana przez funkcjonariuszy Straży Granicznej o planach montażu dodatkowych kamer monitorujących po białoruskiej stronie bariery granicznej, aby umożliwić wczesne wykrywanie zbliżających się migrantów, a także o instalacji dodatkowych poprzecznych belek do metalowych słupów w celu ich wzmocnienia. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji rozważa również dalszą potencjalną rozbudowę bariery, w tym położenie asfaltu na drodze serwisowej, wznoszenie w regularnych odstępach wież strażniczych, instalację stałego oświetlenia w celu oświetlenia pasa granicznego w nocy, a także stały nadzór przez drony.

Ponieważ „Sistema” znajduje się w niektórych rejonach granicy w odległości do 2,5 km od niej, wzniesienie bariery granicznej w Polsce stworzyło kilka większych obszarów, które są obecnie „wciśnięte” pomiędzy bariery graniczne obydwu państw-stron (rys. 9). Obszary te znajdują się prawie wyłącznie w strefie ochrony ścisłej (3947 ha w strefie 1). Misja została poinformowana, że zwierzęta, w tym żubry, zostały na tych obszarach przez obie bariery „uwięzione”.

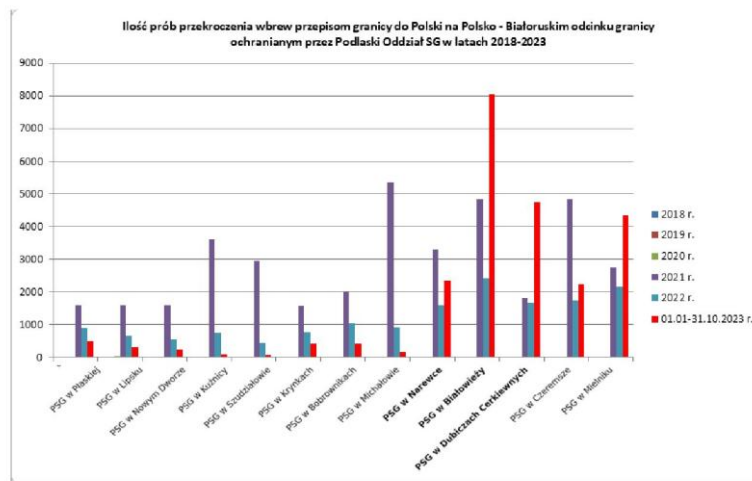
Reasumując, obszar graniczny obiektu charakteryzuje się obecnie pokaźnym ciągiem infrastruktury utrudniającej przemieszczanie się dzikich zwierząt. Po stronie polskiej infrastruktura graniczna składa się z siatki leśnej z drutu plecionego, bariery z drutu harmonijkowego kolczastego, drogi serwisowej o 8-metrowej szerokości, bariery granicznej oraz 1-metrowego pasa konstrukcyjnego, w którym usunięto roślinność. Po stronie białoruskiej infrastruktura graniczna składa się z drogi serwisowej, zaoranego pasa przeciwpożarowego, ogrodzenia z drutu harmonijkowego kolczastego oraz drugiego zaoranego obszaru. Daje to łącznie 9 warstw infrastruktury (zob. rys. 10).

Pomimo budowy bariery granicznej i stałego patrolowania przez Wojsko Polskie i Straż Graniczną, presja nielegalnych migrantów ciągle utrzymuje się na wysokim poziomie. Coraz częściej presja ta koncentruje się głównie w strefie przygranicznej położonej na terenie obiektu. Rysunki 11 i 12 pokazują, że podczas gdy ogólna presja nielegalnych migrantów w wielu obszarach wzdłuż granicy polsko-białoruskiej zmniejszyła się od 2021 r., na odcinku granicy położonym na obszarze

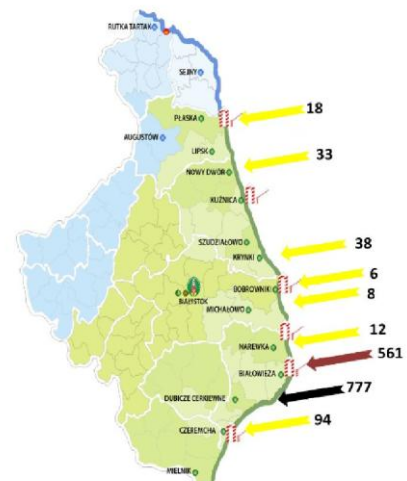
obiekty liczba prób przekroczenia granicy znacznie wzrosła, zwłaszcza w 2023 r.; i w 2024 r. nadal pozostaje bardzo wysoka.

Rys. 10. Schemat napowietrzny infrastruktury zarządzania granicą Polska-Białoruś na obszarze Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska. Rysunek poglądowy sporządzony z pamięci przez eksperta misji (Glenn Plumb), marzec 2024 r., bez rzeczywistej skali.

Rys. 11. Liczba prób przekroczenia granicy przez nielegalnych migrantów w różnych obszarach przygranicznych w Polsce w latach 2018-2023, pokazująca gwałtowny wzrost prób na terenie obiektu w 2023 r. - próby przekroczenia granicy na obszarze obiektu zaznaczone pogrubioną czcionką (źródło: BPN, Polska).

Rys. 12. Liczba prób przekroczenia granicy przez nielegalnych migrantów na terenie obiektu w 2024 r. (źródło: Straż Graniczna).

Według danych przekazanych przez polską Straż Graniczną, 87% wszystkich prób nielegalnego przekroczenia granicy białorusko-polskiej w 2024 r. miało miejsce wewnątrz obszaru obiektu, co pokazuje, że obszar przygraniczny obiektu stał się głównym obszarem migracji. Choć misji nie przedstawiono żadnych danych liczbowych, polska Straż Graniczna przyznała, że nadal istnieje duża liczba nielegalnych migrantów, którzy z powodzeniem przekraczają barierę graniczną.

Według danych cytowanych w prasie oraz przez organizacje pozarządowe, od 1 stycznia do 17 września odnotowano 17 488 „udaremnionych przekroczeń granicy”. Jednak dane pochodzące od migrantów przybywających do Niemiec wskazują, że w tym samym okresie 12 971 osób było w stanie bez zatrzymania pokonać barierę graniczną z Polską i dotrzeć do Niemiec.

4.1.2 Ocena oddziaływania na środowisko polskiej bariery granicznej

Po oficjalnym potwierdzeniu przez Polskę decyzji o budowie bariery granicznej¹⁷, Centrum Światowego Dziedzictwa w dniu 14 lutego 2022 r. wysłało pismo uzupełniające, przypominając o potrzebie przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko przewidzianej w *Wytycznych Operacyjnych*. Misja zwraca uwagę, że ustawa z października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej¹⁸ przewiduje, że istniejące przepisy, w tym przepisy dotyczące prawa budowlanego, prawa wodnego i prawa ochrony środowiska, a także przepisy dotyczące udostępniania informacji o środowisku oraz przepisy dotyczące ochrony gruntów rolnych i leśnych, a także użytków ekologicznych, nie mają zastosowania do projektu budowy bariery granicznej¹⁹. Oznacza to, że ustawa umożliwia kontynuowanie budowy z pominięciem normalnych przepisów prawnych, w tym przygotowania OOS.

W odpowiedzi na pismo z lutego, dnia 13 maja 2022 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska wyjaśniło, że ustawa przewiduje specjalną procedurę mającą na celu uwzględnienie wpływu projektu budowlanego na środowisko:

*Ustawa przewiduje powołanie zespołu do spraw przygotowania i budowy systemu zabezpieczenia granicy państwowej, do którego zadań należy m.in. monitorowanie oraz ocena realizacji projektu. W skład Zespołu wejdzie Minister Środowiska lub upoważniony Sekretarz lub Podsekretarz Stanu. Zgodnie z art. 6 ust. 2 ww. ustawy Zespół, na wniosek Komendanta Głównego Straży Granicznej, udziela wsparcia w związku z realizacją przedsięwzięcia, w tym poprzez ewentualną minimalizację zagrożeń dla środowiska. Należy przyjąć, że kwestie ochrony środowiska, w tym dobro środowiska naturalnego, są należycie uwzględnione w tym projekcie, służącym bezpieczeństwu państwa. Na mocy powyższej ustawy Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska, jako organ administracji centralnej wyspecjalizowany w prowadzeniu polityki ochrony środowiska w zakresie ochrony przyrody oraz kontroli procesu inwestycyjnego, także został powołany w skład międzyresortowego zespołu do spraw przygotowania i budowy systemu zabezpieczenia granicy państwowej, utworzonego na podstawie wspomnianej ustawy. Uprawnienia Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska związane z OOS wynikają z **Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko** (Dz. U. z 2021 r. poz. 2373, 2389).*

W dniu 10 maja 2023 r. Strona Polska przedłożyła dokument zatytułowany „*Analiza wpływu budowy bariery na przedmioty ochrony obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska wraz z BPN*”. Podczas przeglądu tego dokumentu przez IUCN zauważono, że w analizie nie uwzględniono całości obiektu, w tym ważnych atrybutów jego uniwersalnej wartości przyrodniczej (OUV) i integralności, takich jak łączność i fragmentacja siedlisk, a jedynie bezpośrednie oddziaływanie na obszary Natura 2000 znajdujące się w polskiej części obiektu. Nie oceniono również wpływu różnych wariantów projektu, w tym opcji „bez projektu”. Nie można go zatem uznać za OOS zgodnie z *Wytycznymi Operacyjnymi oraz zestawem narzędzi do oceny oddziaływania w kontekście obiektu światowego dziedzictwa*.

W dniu 9 września 2023 r., na dzień przed rozszerzoną 45 sesją Komitetu Światowego Dziedzictwa, Centrum Światowego Dziedzictwa otrzymało dodatkowy dokument, w języku polskim, dotyczący OOS²⁰. Ten 52-stronicowy dokument zatytułowany „*Ocena wpływu bariery na granicy między Polską a Białorusią na Obiekt Światowego Dziedzictwa UNESCO Puszcza Białowieska*” zawiera analizę wpływu bariery granicznej na OUV obiektu, a także analizę tzw. wariantów, w tym „wariantu zerowego”. Dokument kończy się konkluzją: „*Dzięki zastosowanej technologii oraz rozmieszczeniu przejść dla zwierząt, polskie ogrodzenie, w porównaniu z systemem białoruskim (sic), nie będzie stanowiło istotnej przeszkody dla dzikich zwierząt na*

¹⁷ List Polski do UNESCO z dnia 10 stycznia 2022 r

¹⁸ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001992>

¹⁹ Potwierdza to raport o stanie ochrony środowiska przedłożony przez Polskę w lutym 2023 roku.

²⁰ Tłumaczenie na język angielski otrzymano 26 września 2023 r.

szlaku migracyjnym o znaczeniu ogólnoeuropejskim. Wybudowana bariera nie wpłynie na zwiększenie przerwania ciągłości lasu, ani nie naruszy spójności zewnętrznej (m.in. nie stworzy zagrożenia dla naturalnych korytarzy migracyjnych) istotnej dla funkcjonowania populacji gatunków zarówno na terenie Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska, jak i poza nim. Przedmiotowa bariera na granicy polsko-białoruskiej ma na celu wzmocnienie bezpieczeństwa państwa przy jednoczesnym poszanowaniu interesów przyrody. Dbając o potrzeby migracyjne dzikich zwierząt, wyposażono ją w specjalne przejścia dla zwierząt niwelujące efekt bariery. Rzeki graniczne nie są ogrodzone. Na tych odcinkach zastosowano perymetryzację, umożliwiającą dzikim zwierzętom swobodne przekraczanie granicy”.

Podczas przeglądu tego dokumentu w IUCN²¹ odnotowano szereg ograniczeń oceny, w tym brak jasności co do metodologii zastosowanej do oceny wpływu na atrybuty kryteriów (ix) i (x), brak analizy potencjalnego negatywnego wpływu bariery na żubry, brak uwzględnienia dodatkowych i skumulowanych w stosunku do białoruskiej „Sistemy” oddziaływań nowej bariery na wilka i rysia, fakt, że uwzględniono jedynie wpływ bariery na integralność polskiego komponentu obiektu, a nie na obiekt transgraniczny jako całość, a także brak pełnego i skutecznego udziału wszystkich odpowiednich posiadaczy praw i zainteresowanych stron. Ponadto należy zauważyć, że ocena siedlisk i gatunków została zainicjowana wraz z rozpoczęciem budowy i stwierdza, że OUV obiektu nie została odpowiednio oceniona.

Zespół misji zauważa ponadto, że w swoim najnowszym raporcie o stanie ochrony przedłożonym w lutym 2024 r.²², Państwo-Strona Polska potwierdziło, że bariera stanowi przeszkodę dla migracji średnich i dużych zwierząt lądowych i przyznaje, że nie ma dowodów wskazujących na to, iż zastosowane rozwiązania techniczne w postaci przejść dla zwierząt są skuteczne w zapewnianiu swobodnego przemieszczania się dzikich zwierząt.

Z powyższego można zatem wywnioskować, że przed budową bariery granicznej nie przeprowadzono odpowiedniej oceny wpływu tej, wprowadzonej przez Polskę infrastruktury, na OUV obiektu, co jest wymagane zgodnie z *Wytycznymi Operacyjnymi*.

4.1.3 Wpływ na łączność i żywotność dzikich zwierząt

Sztandarowym gatunkiem dzikiej przyrody na obszarze obiektu pozostaje żubr (*Bison bonasus*). Potencjał białoruskiej „Sistemy”, która historycznie utrzymywała pożądaną separację dwóch XX-wiecznych linii hodowanych w niewoli (Polska: nizinny B. b. bonasus oraz Białoruś: nizinno-kaukaska krzyżówka B. b. bonasus i B. b. caucasicus) nie jest już tak istotny, ponieważ ostatnie analizy genetyczne potwierdziły niewielkie różnicowanie genetyczne pomiędzy tymi dwiema subpopulacjami^{23, 24}. Oznacza to, że z ekologicznego punktu widzenia pożądane byłoby przywrócenie łączności dla żubrów na obszarze całego obiektu. Podczas gdy obie subpopulacje na terenie obiektu przekraczają obecnie minimalną wielkość subpopulacji zdolnej do przeżycia (np. > 150 dorosłych osobników) oraz wykazują dość dobrą sprawność reprodukcyjną i stosunkowo jednolitą genetykę²²; są one obecnie oraz w dającej się przewidzieć przyszłości całkowicie od siebie odseparowane, bez możliwości jakiegokolwiek znaczącej wymiany demograficznej lub genetycznej poprzez ruch transgraniczny, ze względu na wachlarz historycznej i najnowszej infrastruktury granicznej, która przestrzennie obejmuje: zelektryfikowany drut harmonijkowy kolczasty, drut harmonijkowy kolczasty, drut pleciony oraz bariery stalowe (zob. rysunek 10). Również odpowiednie subpopulacje jelenia szlachetnego (*Cervus elaphus*) i łosia (*Alces alces*) są obecnie oraz w dającej się przewidzieć przyszłości całkowicie od siebie odseparowane, bez możliwości jakiegokolwiek znaczącej wymiany demograficznej lub genetycznej

²¹ Przekazane Państwu-Stronie w dniu 31 stycznia 2024 r.

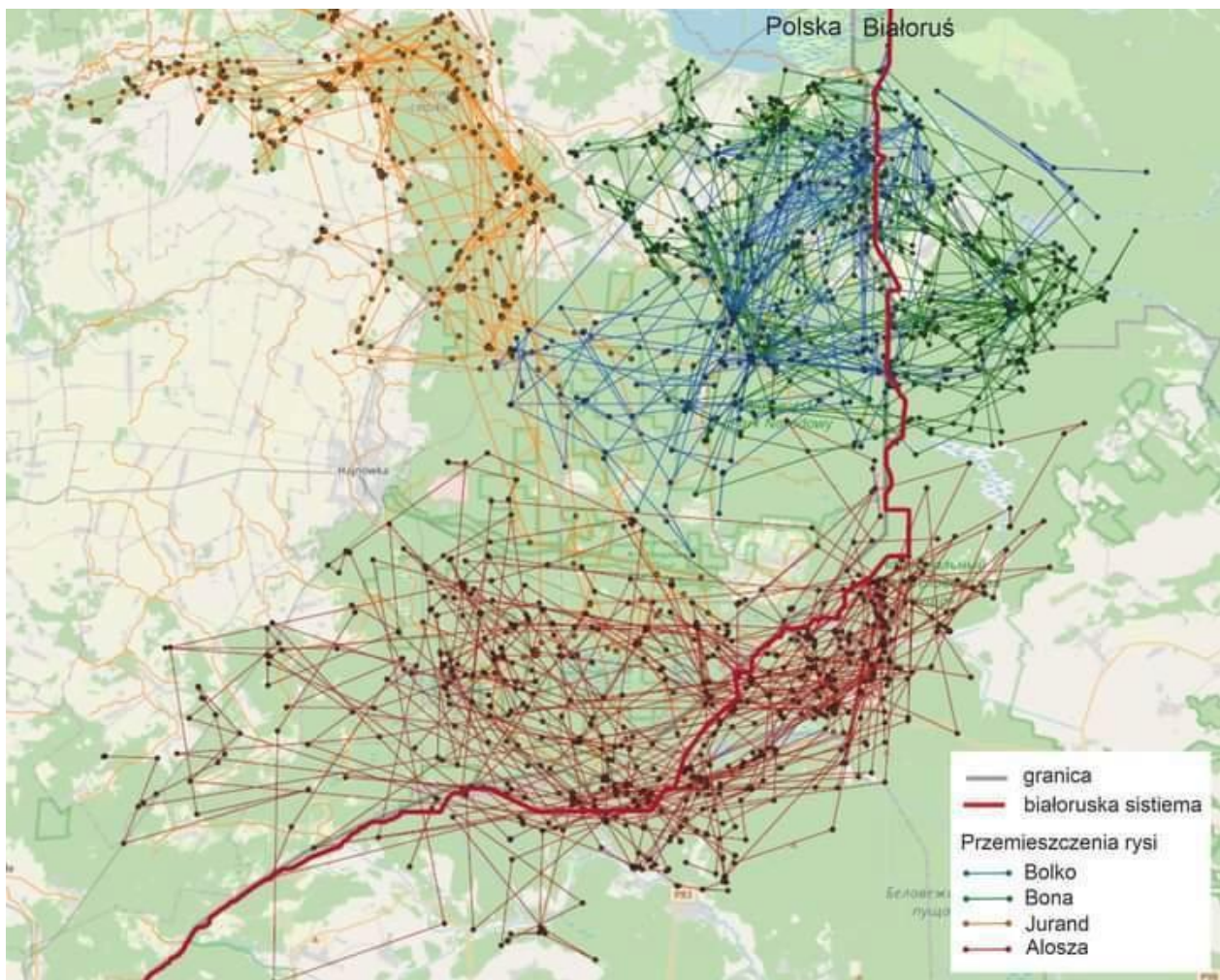
²² Dostępny pod adresem <https://whc.unesco.org/document/205555>.

²³ Machova K, Struncova P, Caltá J, Tichý L, Vostry L (2022). Analiza genealogiczna populacji żubrów ujawniła rosnącą populację pomimo bardzo niskiego zróżnicowania genetycznego [w:] PLoS ONE 17(11): e0277456. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0277456>.

²⁴ Olech, W.; Wojciechowska, M.; Kloch, M.; Perlińska-Teresiak, M.; Nowak- Zyczyńska, Z. 2023. Różnorodność genetyczna żubra (*Bison bonasus*) w oparciu o loci STR analizowane w dużym zestawie próbek. Diversity 15, 399. <https://doi.org/10.3390/d15030399>

poprzez ruch transgraniczny, z tego samego powodu co żubry.

Ryś euroazjatycki (*Lynx lynx*) uważany jest a „najmniejszej troski” pod względem ryzyka wyginięcia na wolności zgodnie z kryteriami Czerwonej Księgi IUCN. Chociaż, w całej Europie, ryś jako gatunek nie jest zagrożony wyginięciem, obiekt znajduje się na południowym krańcu zasięgu gatunku, a różnorodność genetyczna i przeżywalność kociąt rysia w nim jest niska²⁵.²⁶ Białoruska „Sistema” skutkowała w przeszłości ograniczeniem przemieszczania się żubrów, ale dowody z badań wskazują, że migracja niektórych rysi nadal występowała pomiędzy białoruską a polską stroną obiektu (rys. 13). Oprócz wpływu na żubry i jelenie opisanych powyżej barier fizycznych, po obu stronach granicy istnieją także strefy zakłóceń wynikające z całodobowych działań związanych z zabezpieczeniem granicy (np. hałas, ruch ludzi i pojazdów, zapach, światło itp.), które, jak się przewiduje, będą obecnie służyć jako nieprzepuszczalna bariera dla transgranicznego przemieszczania się rysi. Obecnie w polskiej części obiektu żyje około 9 dorosłych rysi, w tym prawdopodobnie tylko 2 dorosłe samice wykazujące zwiększoną konkurencję wewnątrzgatunkową²⁷. Ponieważ jedynym źródłem przemieszczania się rysi do polskiej części obiektu jest Białoruś, istnieje coraz większe prawdopodobieństwo, że jeśli reprodukcja rysi w polskiej części ulegnie załamaniu, lokalne wyginięcie może nastąpić w ciągu 5-10 lat.

²⁵ Kowalczyk, R., M. Górny & K. Schmidt. 2015. Efekt styku oraz wpływ wzrostu gospodarczego na śmiertelność rysia eurazjatyckiego w Puszczy Białowieskiej, Polska [w:] Mamm Res. 60, 3-8. 10.1007/s13364-014-0203-z.

²⁶ Mattisson, J. et al. (2022). Czas i synchronizacja narodzin rysia eurazjatyckiego w Europie [w:] Ecology and Evolution, 12, e9147. <https://doi.org/10.1002/ece3.9147>.

²⁷ Wymiana informacji w ramach instytutu, Instytut Badania Ssaków, Polska Akademia Nauk.

Rys. 13. Mapy telemetryczne pojedynczych osobników rysia eurazjatyckiego (*Lynx lynx*) przekraczających „Sistemę” 40-50 razy rocznie w latach 2008-2012 (źródło: BPN, Polska).

Na całym świecie wilk (*Canis lupus*) jest uważany za gatunek stabilny i „najmniejszej troski”, zgodnie z kryteriami Czerwonej Księgi IUCN. Na terenie całego obiektu żyje obecnie 58-76 wilków (35-48 w Polsce, 23-28 na Białorusi²⁸). Podobnie jak w przypadku rysia, wykazano, że pojedyncze wilki były w stanie sporadycznie przekraczać „Sistemę” w czasach gdy była to jedyna bariera graniczna, ale oczekuje się, że istniejące teraz bariery fizyczne oraz strefy zakłóceń po obu stronach granicy, w obrębie i w sąsiedztwie obiektu, ograniczą lub uniemożliwią transgraniczne przemieszczanie się wilków²⁹.

Wilk jest nie tylko gatunkiem flagowym, co przyczynia się do spełnienia kryterium (x). OWUW wyraźnie wspomina również o znaczeniu drapieżników ssaków (np. wilka, rysia i wydry) i ich roli we wspieraniu kompletnych sieci pokarmowych, jako uzasadnienie kryterium (ix).

Euroazjatycki niedźwiedź brunatny (*Ursus arctos*) został wytępiony w Białowieży w XIX wieku, jednak niedźwiedzie zostały ponownie zaobserwowane na terenie obiektu, najwyraźniej przenosząc się z innych regionów Białorusi. Niedawne obserwacje młodych niedźwiedzi brunatnych na Białorusi wskazują, że gatunek ten może z powodzeniem ponownie zdomować się po białoruskiej stronie obiektu. Przed postawieniem polskiej bariery granicznej obserwacje w Polsce wskazywały, że gatunek ten był również w stanie przekroczyć „Sistemę”. Jednakże, po wybudowaniu polskiej bariery granicznej, wydaje się obecnie mało prawdopodobne, aby gatunek ten był w stanie ponownie zdomować się w polskiej części obiektu.

Poza omówionymi powyżej gatunkami kluczowymi, na terenie obiektu występuje duża różnorodność innych gatunków dzikich zwierząt (54 gatunki ssaków, >250 ptaków, 13 płazów, 7 gadów i ~12 000 bezkręgowców)³⁰. Oczekuje się, że historyczne oraz niedawno zbudowane i opisane powyżej bariery fizyczne, w połączeniu ze strefami zakłóceń po obu stronach granicy wynikającymi z wyżej wymienionych 24-godzinnych działań związanych z ochroną granicy, będą wspólnie funkcjonować jako nieprzepuszczalna bariera dla migracji małych i średnich kręgowców lądowych, ale nie dla ptaków lub latających bezkręgowców. Obecnie nic nie wskazuje na to, aby opisane powyżej bariery fizyczne i strefy zakłóceń miały negatywny wpływ na żywotność subpopulacji małych i średnich kręgowców lądowych, ptaków lub bezkręgowców latających. Należy zauważyć, że może pojawić się „efekt styku” hałasu i światła, związany z ochroną granic, na nocne przemieszczanie się gatunków i ekologię żerowania, zwłaszcza w przypadku dalszych modernizacji bariery, które są obecnie przedmiotem dyskusji, takich jak instalacja stałego oświetlenia oświetlającego pas graniczny w nocy czy też stały nadzór przez drony.

4.1.4 Wpływ na hydrologię

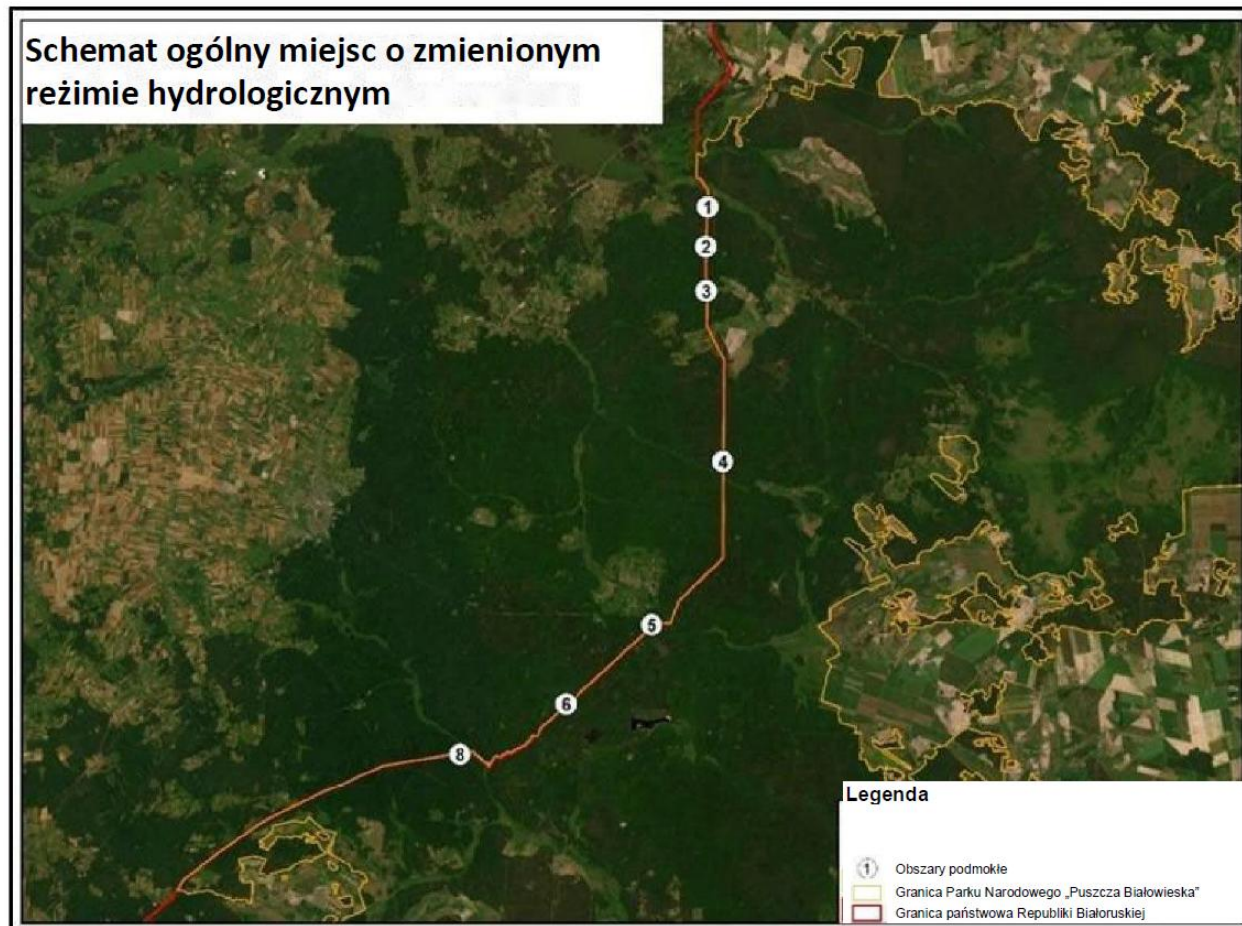
Hydrologia obiektu obejmuje dwa odrębne zlewnie, tj. po stronie polskiej są to zlewnie Narwi i Bugu, odprowadzające wody do Morza Bałtyckiego, natomiast po stronie białoruskiej jest to podział hydrologiczny pomiędzy Morzem Bałtyckim i Czarnym. W północnej części obiektu znajdują się naturalne drogi wodne prowadzące z Białorusi do Polski, a w południowej - z Polski na Białoruś. Podczas gdy naturalne i stworzone przez człowieka sieci hydrologiczne nie zostały jeszcze porównywalnie i szczegółowo zmapowane w całym obiekcie, wskaźnik gęstości wynosi 3,44 km/km² dla naturalnych rzek, dopływów, meandrów itp., po stronie polskiej; oraz 1,15 km/km² dla naturalnych przepływów po stronie białoruskiej. Jak podano w sekcji 4.1.1, nowa polska bariera obejmuje nie tylko podziemny i naziemny fundament betonowy, ale także przyległą drogę serwisową o wysokości około 0,5 m i szerokości 8 m, zbudowaną w celu obsługi ciężkich maszyn używanych do układania betonowych paneli fundamentowych. Na glebach piaszczystych budowa drogi serwisowej wymagała jedynie wyrównania, ale na obszarach wilgotnych i podmokłych podłoże drogi zostało wykopane, położono geowłókninę, a następnie podsypkę żwirową. W ten

²⁸ Schmidt K. informacje własne; Smith i in. 2022 <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2022.109811>.

²⁹ Smith i in. 2022. Ciche wyspy w świecie strachu: Wilki szukają głównych stref obszarów chronionych, aby uniknąć niepokoju przez ludzi [w:] Biological Conservation 276: 109811.

³⁰ Gutowski, J.M. i B. Jaroszewicz. 2001. Katalog fauny Puszczy Białowieskiej. Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa, str. 403.

sposób polska droga serwisowa służy obecnie jako zagęszczona zapora ziemna, która blokuje całoroczne i sezonowe transgraniczne przepływy hydrologiczne, tworząc nowe obszary podmokłych/zalanych gleb po stronie białoruskiej oraz wysuszając przylegające do drogi serwisowej/bariery gleby po stronie polskiej (załącznik 5, zdjęcie 6). Misja została poinformowana, że około 200 ha po stronie białoruskiej przylegających do polskiej bariery/drogi serwisowej zostało zalanych stojącą wodą o głębokości do 0,5-0,7 m, która nie może odpłynąć, a dodatkowe 800 ha podmokłych gleb może w najbliższym czasie również zostać zalanych stojącą wodą.

Rys. 14. Mapa terenów transgranicznych doświadczających zmian w lokalnej hydrologii (powierzchniowej i podpowierzchniowej) z powodu polskiej bariery granicznej i przyległej drogi serwisowej (źródło: Państwo-Strona Białoruś).

4.1.5 Oddziaływania spowodowane zakłóceniami i „efektami styku”

Postępy w naszym rozumieniu wpływu antropogenicznych zakłóceń na dziką przyrodę potwierdzają, że większość gatunków różnych taksonów reaguje na hałas, a nie tylko kilka gatunków szczególnie na niego wrażliwych. A zatem hałas należy uznać za poważną formę zmiany i zanieczyszczenia środowiska³¹. Reakcje dzikich zwierząt na hałas można rozpatrywać pod względem behawioralnym i fizjologicznym. Z behawioralnego punktu widzenia zanieczyszczenie hałasem lub „maskowanie” może zmniejszyć sukces żerowania gatunków echolokacyjnych, takich jak sowy i nietoperze, oraz stymulować gatunki do inwestowania energii w dostosowanie częstotliwości i amplitudy echolokacji. Ssaki drapieżne mogą być szczególnie wrażliwe na zakłócenia powodowane przez człowieka, zarówno na obrzeżach, jak i wewnątrz obszarów chronionych. Wiadomo, że rysie dostosowują swoje przestrzenne i czasowe wzorce zachowań oraz zmieniają wykorzystanie siedlisk w odpowiedzi na sezonowe zmiany hałasu i zanieczyszczenia światłem powodowane przez człowieka, w szczególności unikając stref hałasu

³¹ Kunc HP i R. Schmidt. 2019. Wpływ hałasu antropogenicznego na zwierzęta: metaanaliza [w:] Biol. Lett. 15: 20190649.

o stosunkowo wysokim natężeniu. Wiele gatunków drapieżników jest bardzo wrażliwych na fragmentację siedlisk poprzez drogi i korytarze akustyczne. Negatywny wpływ hałasu i zanieczyszczenia światłem na drapieżniki o średnich i dużych rozmiarach ciała nasila się, gdy takie zakłócenia wywołane przez człowieka są zlokalizowane wzdłuż granicy obszaru chronionego w postaci bariery dla przemieszczania się zwierząt. W związku z tym granice obszarów chronionych wyznaczone przez drogi, ogrodzenia i regularną obecność/ruch ludzi wydają się mieć najbardziej wszechobecny negatywny wpływ na zasiedlenie tych obszarów przez drapieżniki³². Sama obecność drogi i odległość od granicy, a niekoniecznie to, jak często jest ona używana, jest tym, co najbardziej negatywnie wpływa na zachowanie i rozmieszczenie drapieżników³³. Oprócz opisanych powyżej fizycznych barier granicznych, po obu stronach granicy istnieją również strefy zakłóceń wynikające z całodobowych działań związanych z zabezpieczeniem granicy (np. hałas, ruch ludzi i pojazdów, zapach, światło itp.), które powinny łącznie zmniejszyć przydatność siedlisk dla dzikich zwierząt w obrębie i w sąsiedztwie strefy zarządzania granicami, a także służyć jako nieprzepuszczalna bariera dla transgranicznych przemieszczeń dzikich zwierząt o średnich i dużych rozmiarach ciała. Nielegalna migracja ludzi ze wschodu na zachód trwa pomimo połączonej polskiej i białoruskiej infrastruktury bezpieczeństwa granicznego. Misja została poinformowana, że istnieją także dotkliwe, rozproszone przestrzennie i skumulowane skutki nielegalnej migracji na najbardziej chronionych obszarach obiektu, w tym zbieranie drewna na ogniska, wpływ ognia na glebę wewnątrz dołów, rozprzestrzenianie się ognia poza dołami, śmieci i gruz, porzucone leki, zanieczyszczenie wody, ludzkie odchody i mocz oraz naruszanie powierzchni gleby i dzikiej przyrody.

Można zatem stwierdzić, że zakłócenia powodowane przez polską barierę graniczną oraz zwiększona aktywność w strefie przygranicznej i ogólnie w polskiej części obiektu będą miały znaczący wpływ na dziką faunę i florę na jego terenie.

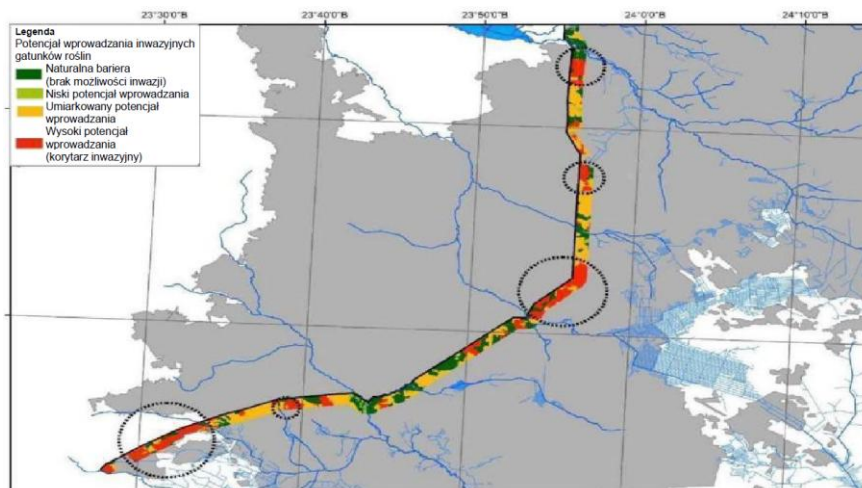
4.1.4 Wpływ na gatunki inwazyjne

Oprócz szeregu bezpośrednich i pośrednich oddziaływań infrastruktury bariery granicznej oraz wpływu operacji, które łączą się z opisanymi powyżej zakłóceniami i „efektami styku”, na dziką przyrodę i hydrologię, istnieją również obawy o potencjalne kaskadowe efekty budowy i ciągłej konserwacji bariery. Najważniejsze z nich to obawy związane z materiałami do budowy i konserwacji dróg wwożonymi na teren obiektu bez widocznej kontroli pod kątem obecności gatunków obcych lub inwazyjnych (np. roślin naczyniowych i nienaczyniowych, bezkręgowców i grzybów). Chociaż nie wszystkie gatunki obce stają się inwazyjne na dużą skalę, to jednak brak kontroli materiałów drogowych (gleby, kruszywa, żwiru itp.) wzbudził poważne obawy co do pełnego zakresu gatunków inwazyjnych, jakie mogły zostać wprowadzone na teren obiektu. Dla misji nie było jasne, czy materiały, które mają być wykorzystywane do utrzymania zarówno polskich, jak i białoruskich dróg granicznych, są wystarczająco sprawdzane pod kątem gatunków obcych lub inwazyjnych. Ponadto trwa konserwacja nawierzchni rozległej sieci dróg i szlaków na terenie obiektu, zarówno w Polsce, jak i na Białorusi, wykorzystywanych do wykrywania i gaszenia pożarów. Misji pokazano około 1-kilometrowy odcinek dłuższego zarośniętego szlaku dojazdowego w polskiej części obiektu, który został niedawno oczyszczony przez ciężki sprzęt (wyraźnie widoczne były ślady dużych pojazdów mechanicznych), wraz z cięciem mechanicznym oraz usuwaniem małych i średnich drzew (o czym świadczą świeże pniaki o średnicy 10-20 cm ścięte na poziomie gruntu w obrębie wcześniej zarośniętego szlaku). Misja została poinformowana, że miało to miejsce także na innych szlakach dojazdowych, jednak po zapytaniu przez misję, żaden z uczestników wycieczki terenowej nie był w stanie określić, kto oczyścił szlak dojazdowy ani dlaczego to zrobił. Takie usuwanie drzew i krzewów tworzy rozległe powierzchnie gołej ziemi, które byłyby bardzo odpowiednie do osiedlania się i rozmnażania inwazyjnych gatunków roślin. Misji pokazano również duże, niedawno zwałowane przyzmy ziemi (znajdujące się na skrzyżowaniach dróg), która podobno była wykorzystywana do konserwacji dróg/ścieżek

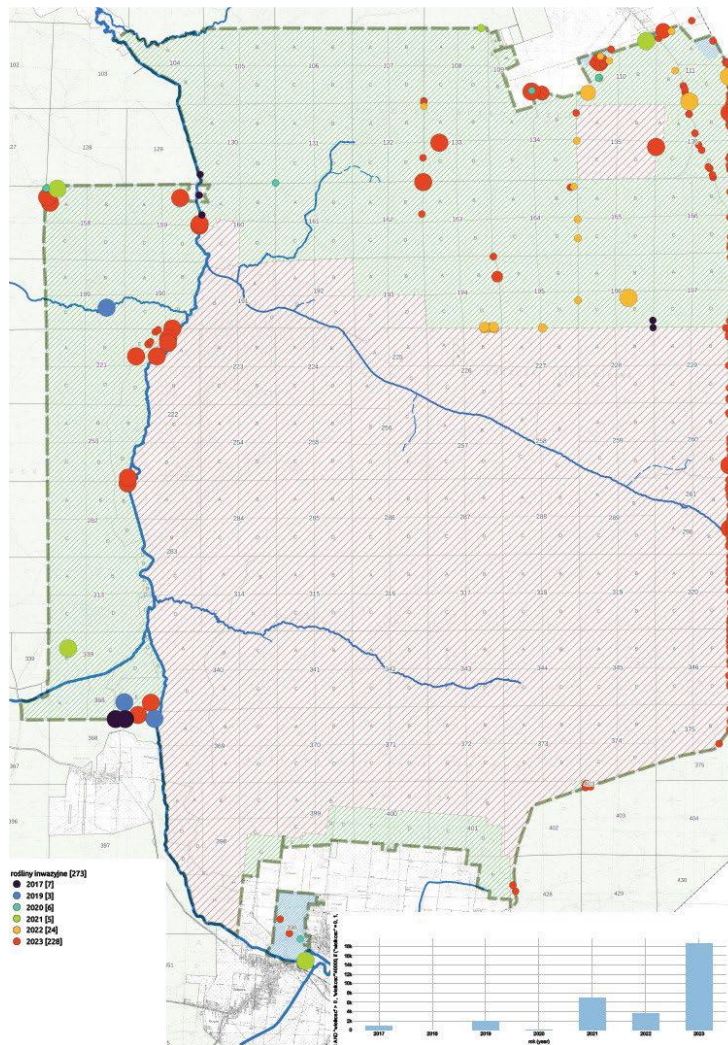
³² Baker A.D. i PL Leberg. 2018. Wpływ rekreacji na drapieżniki na obszarach chronionych [w:] PLoS ONE 13(4): e0195436.

³³ Theobald, D. i in. 1997. Szacowanie skumulowanego wpływu rozwoju na siedliska dzikiej przyrody [w:] Landscape and Urban Planning 39: 25-36.

po polskiej stronie. Po zapytaniu misję poinformowano, że materiał pochodzi z lokalnych piaskowni (bez konkretnej lokalizacji), a po dalszych zapytaniach żaden z uczestników wycieczki terenowej nie mógł potwierdzić, czy te stosy materiału do konserwacji dróg zostały ocenione lub sprawdzone pod kątem nasion lub rozmnożeń gatunków obcych lub inwazyjnych. PNPB oraz BPN zidentyfikowały szereg obszarów transgranicznych budzących największe obawy w zakresie zaszczepiania i rozprzestrzeniania się gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci kanadyjskiej (*Solidago canadensis*), która może potencjalnie zajmować odpowiednie siedliska i konkurować z gatunkami rodzimymi (rys. 15 i 16).

Rys. 15. Mapa transgranicznych obszarów zagrożonych występowaniem gatunków inwazyjnych w związku z budową i utrzymaniem polskiej bariery granicznej i przyległej drogi serwisowej (źródło: PNPB, Białoruś).

Rys. 16. Ryc. 16. Mapa lokalizacji gatunków inwazyjnych nawłoci kanadyjskiej (*Solidago canadensis*) i dębu czerwonego (*Quercus rubra*) w BPN w 2023 r. pokazująca granicę jako ważny obszar dla gatunków inwazyjnych (źródło: BPN, Polska).

4.1.7 Skuteczność środków łagodzących

Przepusty i bramy zostały włączone do infrastruktury polskiej bariery granicznej jako środki łagodzące w odniesieniu do lokalnej hydrologii i przemieszczania się dzikich zwierząt. Kilka większych przepustów zostało umieszczonych pod polską stalową barierą i przyległą drogą serwisową w miejscach, w których stwierdzono występowanie nawadnianych i powierzchniowych przepływów strumieni z Białorusi do Polski. Wydaje się, że te kilka większych przepustów nie zapewnia wystarczającej przepustowości w okresach szczytowych przepływów i zapycha się gruzem, powodując spiętrzenie wody ze wschodu na zachód (po stronie białoruskiej) oraz powodując erozję pod drogą serwisową. Regularnie rozmieszczone małe przepusty wbudowane w fundamenty ściany bariery nie wydają się wspierać żadnego znaczącego ruchu wód gruntowych ani przemieszczania się małych dzikich zwierząt. Rzeczywiście, z wielokrotnych inspekcji przeprowadzonych przez misję po stronie polskiej i białoruskiej nie wynika, aby małe przepusty pełniły jakąkolwiek znaczącą funkcję łagodzącą. Misja odwiedziła kilka obszarów, w których woda „cofnęła się” na Białorusi, powodując lokalne podtopienia o głębokości 0,5-0,7 m. Polska bariera graniczna opiera się na betonowej ścianie fundamentowej rozpoczynającej się ~ 1 m poniżej poziomu gruntu do ~ 0,5 m nad ziemią i wydaje się blokować wszelkie ruchy bezkręgowców lub małych kręgowców na poziomie gruntu. Sama stalowa ściana bariery jest z założenia nieprzenikalna dla ludzi, ale ma również takie same konsekwencje dla dzikich zwierząt o średnich i dużych rozmiarach ciała.

Misji pokazano kilka dużych i średnich bramek na zawiasach wbudowanych w polską barierę,

zaprojektowanych do otwierania w celu wspierania przemieszczania się dzikich zwierząt i poinformowano, że żadna z tych bramek nigdy nie została otwarta w tym celu. Polska Straż Graniczna stwierdziła, że otwarcie bramek jest niemożliwe, dopóki presja migracyjna pozostaje wysoka. W związku z tym nie jest oczywiste, czy bramki spełniają obecnie swój cel. Jednak nawet gdyby zostały otwarte, badacze z Polski i Białorusi zwrócili uwagę, że bramki te nie zostały rozmieszczone na szlakach migracji zwierząt i są zbyt małe, aby umożliwić znaczące ich przemieszczanie. Misja zaobserwowała świeże ślady żubrów przemieszczające się z północy na południe po białoruskiej stronie polskiej bariery granicznej i została poinformowana, że kilka dorosłych żubrów żyje na obszarze między białoruską „Sistemą” a polską barierą graniczną, choć nie było jasne, czy istnieją jakieś plany awaryjne, aby zaradzić tej sytuacji. Łącznie, wielowarstwowa infrastruktura bezpieczeństwa polskiej granicy (rys. 10) przyczynia się do rozdzielenia lokalnego układu hydrologicznego, jak i przemieszczania się dzikich zwierząt o małych, średnich i dużych rozmiarach pomiędzy polską i białoruską stroną obiektu.

4.1.8 Ogólny wpływ na obiekt

Misja doszła do wniosku, że wielowarstwowa infrastruktura zabezpieczenia granicy po polskiej stronie w połączeniu z białoruską „Sistemą” funkcjonuje obecnie jako zasadniczo nieprzenikniona bariera dla przemieszczania się dzikich zwierząt (innych niż ptaki i owady latające), wpływając na integralność obiektu. Brak działań mających na celu zapobieganie temu wpływowi poprzez skuteczne środki łagodzące nieuchronnie doprowadzi do powstania dwóch funkcjonalnie rozłączonych obszarów chronionych dzikiej przyrody. Polska bariera graniczna i jej fundamenty zakłócają lokalny układ hydrologiczny, prowadząc do degradacji drzewostanu i stanu środowiska po obu stronach bariery (np. powodzie na Białorusi, odwodnienie w Polsce). Wydaje się, że budowa i konserwacja polskiej infrastruktury bezpieczeństwa granicznego nasila pojawianie się i rozprzestrzenianie gatunków obcych i inwazyjnych, a nie jest jasne, czy Polska lub Białoruś sprawdzają obecnie materiały budowlane i konserwacyjne pod kątem gatunków obcych i inwazyjnych, a także czy mają jakiekolwiek plany aktywnego przeciwdziałania zasiedlaniu i powstrzymywaniu rozprzestrzeniania się takich gatunków wynikające z działań związanych z zabezpieczeniem granicy. Oprócz opisanych powyżej poważnych lokalnych oddziaływań infrastruktury oraz działań związanych z ochroną granicy, występują również „efekty styku” na terenie całego obiektu w różnych odległościach od granicy. Hałas powodowany przez ludzi i zanieczyszczenie światłem mogą zakłócać dzienne i nocne zachowania i wzorce przemieszczania się dzikich zwierząt. Na przykład, łączna całodobowa obecność i przemieszczanie się ludzi, hałas i światło w bezpośredniej strefie przygranicznej oraz „efekt styku” rozprzestrzeniający się od strefy przygranicznej, prawdopodobnie przyczyniają się do zmniejszenia przydatności siedlisk dla pozostałych dwóch dorosłych samic rysia po polskiej stronie i zwiększonej konkurencji między nimi, zwiększając tym samym potencjał lokalnego wyginięcia rysia w polskiej części obiektu.

Misja stwierdza, że budowa bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury i działań ma negatywny wpływ na integralność obiektu poprzez blokowanie łączności ekologicznej dla większości dzikich zwierząt, niepokojenie dzikich zwierząt w strefie przygranicznej i przylegającej do niej, prawdopodobne wprowadzenie gatunków inwazyjnych oraz zlokalizowany negatywny wpływ na hydrologię. Nowa bariera jeszcze bardziej zaostrza wpływ białoruskiej „Sistemy”, która już utrudniała łączność dzikiej przyrody, jednak nie blokując jej całkowicie.

Misja zauważa, że o ile bariera graniczna i związana z nią infrastruktura i działania wpływają na integralność całego obiektu, wpływ ten będzie miał szczególnie wpływ na jego polską część, podczas gdy na Białorusi wpływ ten będzie zlokalizowany bardziej w obszarze przygranicznym. Rozbudowa infrastruktury bariery, która jest rozważana przez Polskę, np. instalacja stałego oświetlenia i położenie asfaltu na drodze serwisowej, jeszcze bardziej pogłębi te oddziaływania.

Aby uniknąć dalszego długoterminowego wpływu na OUV obiektu, konieczne byłoby podjęcie szeregu zdecydowanych działań w celu przywrócenia łączności ekologicznej, co wymagałoby przynajmniej modyfikacji lub częściowego demontażu struktur bariery i związanej z tym infrastruktury. Niewątpliwie wymagałoby to wspólnych wysiłków Polski i

Białorusi na rzecz rozwiązania problemu nielegalnej migracji. Misja zauważa, że chociaż celem musi być pełne przywrócenie łączności ekologicznej na całym obszarze, jest mało prawdopodobne, aby było to wykonalne w perspektywie krótko- i średnioterminowej, gdyż współpraca transgraniczna znajduje się pod wpływem obecnej sytuacji geopolitycznej.

W związku z tym misja zaleca jak najszybsze wdrożenie szeregu działań w celu lepszego łagodzenia skutków, w tym:

- a) Niezwłoczne wdrożenie środków technicznych w celu wyeliminowania lokalnego wpływu na hydrologię oraz umożliwienia przywrócenia naturalnych szczytowych przepływów wody, na przykład poprzez dodanie większej liczby i większych przepustów pod fundamentem bariery granicznej i sąsiadującej z nią drogi serwisowej, a także wprowadzenie dedykowanego monitorowania i zwiększenia liczby personelu celem zapewnienia funkcjonowania przepustów w warunkach szczytowego przepływu;*
- b) Opracowanie oraz szybkie wdrożenie zestawu działań wspierających polską populację rysia na terenie obiektu celem poprawy jakości jego siedlisk i zwiększenia dostępności zdobyczy, w połączeniu z ograniczeniem hałasu, światła i użytkowania dróg, a także opracowanie planów awaryjnych służących uzupełnieniu/ponownemu wprowadzeniu subpopulacji rysia polskiego, w uzasadnionych przypadkach;*
- c) Zapewnienie dodatkowych funduszy na monitorowanie i działania łagodzące w celu powstrzymania wprowadzania i rozprzestrzeniania się gatunków inwazyjnych, w tym badanie wszystkich działań człowieka pod kątem wprowadzania gatunków inwazyjnych, programy szybkiego wykrywania i eliminacji itp.;*
- d) Ustanowienie specjalnych mechanizmów monitorowania i zarządzania adaptacyjnego w celu łagodzenia hałasu i zanieczyszczenia światłem oraz powstawania efektów styku;*
- e) Powstrzymanie się od dalszej rozbudowy infrastruktury bariery na terenie obiektu.*

Misja uważa, że w celu opracowania i wdrożenia wymienionych środków łagodzących konieczna będzie współpraca pomiędzy Państwami-Stronami Polską i Białorusią, przynajmniej na poziomie wymiany informacji technicznych. Misja uważa, że UNESCO i IUCN, być może przy zaangażowaniu innych podmiotów ONZ, mogłyby potencjalnie ułatwić dialog na poziomie technicznym pomiędzy Państwami-Stronami.

Misja zaleca ponadto ustanowienie kompleksowego i długoterminowego programu badań i monitorowania OUV obiektu w celu umożliwienia adaptacyjnego zarządzania zagrożeniami i wpływem bariery granicznej, jak również związanej z nią infrastruktury.

Biorąc pod uwagę, że na tym etapie wydaje się niemożliwe pełne złagodzenie wpływu infrastruktury granicznej oraz, że jej wpływ na polski komponent jest nieproporcjonalny, misja zaleca państwu polskiemu podjęcie dodatkowych środków w celu zwiększenia odporności ekosystemu poprzez przeciwdziałanie czynnikom stresogennym wpływającym na integralność.

Misja uważa również, że konieczne są dalsze badania nad wpływem bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury na różnorodność biologiczną oraz procesy ekologiczne i biologiczne obiektu, obejmujące rozwiązania alternatywne dla konwencjonalnych barier granicznych, przejścia dla dzikich zwierząt i inne środki mające na celu zminimalizowanie wpływu bariery granicznej, ogrodzeń z drutu harmonijkowego kolczastego i związanej z tym infrastruktury drogowej.

4.2 Planowanie zarządzania

Złożoność struktury zarządzania obiektem skutkuje koniecznością opracowania wielu planów

zarządzania (zob. rys. 17, zob. także rozdział 2).

Rys. 17. Hierarchia planowania zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska (przygotowana przez zespół misji).

4.2.1 Transgraniczny plan zarządzania Białoruś-Polska³⁴

Potrzeba ustanowienia transgranicznego podejścia do zarządzania obiektem została podkreślona w ocenie dotyczącej rozbudowy obiektu przeprowadzonej przez IUCN w 2014 roku. W swojej decyzji **38 COM 8B.12** Komitet Światowego Dziedzictwa zwrócił się do Państw-Stron Białorusi i Polski o ustanowienie w trybie pilnym Transgranicznego Komitetu Sterującego, który będzie koordynował, promował i ułatwiał zintegrowane zarządzanie obiektem oraz przyspieszy przygotowanie i dalsze oficjalne przyjęcie TPZ dla całego obiektu. Misja z 2018 r. odnotowała, iż podczas gdy Transgraniczny Komitet Sterujący został ustanowiony i spotykał się regularnie, postępy w opracowywaniu TPZ były ograniczone. Misja zaleciła Państwom-Stronom Polsce i Białorusi przyspieszenie przygotowania TPZ, określającego ogólną wizję zarządzania obiektem w celu zachowania OUV zgodnie z przyjętym OWUW, definiującego transgraniczny system zarządzania i identyfikującego obszary współpracy.

Niestety, nie poczyniono żadnych postępów we wdrażaniu tego zalecenia. Wręcz przeciwnie, współpraca transgraniczna została w 2022 r. w sposób nagły wstrzymana w wyniku pogorszenia się stosunków dwustronnych między Polską a Białorusią. Nie odbyły się już żadne spotkania transgraniczne, a wszelkie kontakty między organami zarządzającymi komponentami polskim i białoruskim, w tym na poziomie technicznym, zostały raptownie przerwane. Znalazło to również odzwierciedlenie w składaniu raportów o stanie ochrony obiektu, gdzie od 2015 r. państwa-strony składały wspólne raporty, a w 2022 i 2024 r. raporty były składane oddzielnie.

Misja ubolewa, że wszelka współpraca transgraniczna dotycząca zarządzania obiektem na poziomie technicznym została zawieszona. Misja ponownie podkreśla, że niektóre wyzwania związane z ochroną i zarządzaniem można rozwiązać jedynie poprzez skuteczną i wspólną współpracę „ponad granicami”.

Budowa bariery granicznej, która jak pokazano powyżej, spowodowała utratę łączności ekologicznej między komponentami polskim i białoruskim, stworzyła dodatkowe wyzwania w zakresie ochrony przyrody, w tym zwiększone rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych i zaburzenia hydrologii w obszarze przygranicznym. Inne kwestie wspomniane w niniejszym

³⁴ Działania następcze w związku z zaleceniem 3 misji monitorującej z 2018 r.

raporcie, w tym zarządzanie populacją żubrów, odbudowa hydrologii, przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu itp. również wymagałyby większej koordynacji działań między Polską i Białorusią.

Misja podkreśla, że ważne byłoby wznowienie procesu współpracy transgranicznej na poziomie technicznym i naukowym w celu skoordynowania działań zarządczych oraz sprostania różnym wyzwaniom związanym z ochroną, o których mowa w niniejszym raporcie, w tym opracowanie pilnych środków łagodzących wpływ bariery granicznej (zob. również 4.1).

Misja uważa, że opracowanie TPZ jest niezbędne, aby sprostać złożonym wyzwaniom związanym z ochroną obiektu. Powinno to nastąpić niezwłocznie po sfinalizowaniu ZPZ dla polskiej części obiektu, o ile będzie to politycznie wykonalne.

4.2.2 Plan zarządzania białoruską częścią obiektu³⁵

Misja monitorująca z 2018 r. zaleciła wzmocnienie statusu prawnego ogólnego planu zarządzania białoruską częścią obiektu, oraz wprowadzenie obowiązku dostosowania do niego wszystkich innych odpowiednich planów zarządzania (np. lasami, dziką przyrodą), bazując na nowym ogólnym planie zarządzania uwzględniającym ochronę OUV.

Po wygaśnięciu planu zarządzania na lata 2008-2020 przygotowano nowy plan zarządzania na lata 2022-2031. Elektroniczna kopia tego planu została udostępniona misji w języku rosyjskim. Plan zarządzania został zatwierdzony przez Ministra Środowiska i Zasobów Naturalnych i zawiera szczegółowy plan działań, które należy podjąć. Niestety, ponieważ nie jest dostępne tłumaczenie na język angielski, misja nie mogła dokonać dokładniejszego przeglądu dokumentu.

Jak wspomniano w rozdziale 2, prawo dotyczące zarządzania obszarami chronionymi na Białorusi (Ustawa o specjalnych chronionych obszarach przyrodniczych) zostało zaktualizowane w 2018 r. i zgodnie z informacjami przekazanymi zespołowi misji, plany zarządzania są obecnie zatwierdzane przez ministra i są prawnie wiążące oraz będą stanowić wytyczne dla innych dokumentów zarządczych, takich jak PUL i plany zarządzania łowiectwem, zgodnie z zaleceniami misji z 2018 roku. Prawo przewiduje również, że przepisy mają zostać ustanowione dla każdego obszaru chronionego po przyjęciu planu zarządzania, który określa, jakie działania mogą być dozwolone w każdej strefie zarządzania. Misja została poinformowana, że przepisy dla PNPB zostaną zaktualizowane w 2025 roku. Nowe PUL oraz plan zarządzania łowiectwem zostaną również zatwierdzone w 2025 r. w oparciu o plan zarządzania na lata 2022-2031. Obecnie trwa inwentaryzacja lasów w ramach przygotowań do nowego PUL.

Na podstawie otrzymanych informacji misja stwierdza, że zalecenie 5 misji z 2018 r. zostało wdrożone. Jednakże należy jak najszybciej przedłożyć Centrum Światowego Dziedzictwa tłumaczenie planu zarządzania PNPB na jeden z języków roboczych Komitetu Światowego Dziedzictwa, aby mógł on zostać poddany przeglądowi przez IUCN.

4.2.3 Zintegrowany Plan Zarządzania polską częścią obiektu³⁶

Misja monitorująca z 2018 r. podkreśliła znaczenie opracowania nadrzędnego planu zarządzania dla polskiej części obiektu, który wyraźnie charakteryzowałby ujednolicające ramy zapewniające, że wszystkie plany zarządzania w wielu jurysdykcjach (np. BPN, PGLLP i Ministerstwo Klimatu i Środowiska, zob. rys. 17) są skutecznie i efektywnie dostosowane do głównego celu, jakim jest ochrona OUV obiektu. Misja z 2018 r. zasugerowała ponadto, aby Państwo-Strona rozważyło zasięgnięcie porady IUCN podczas procesu opracowywania takiego planu.

Misja została poinformowana, że w 2021 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska zleciło Instytutowi Ochrony Środowiska opracowanie projektu ZPZ. Utworzono komitet sterujący, w skład którego weszli przedstawiciele zainteresowanych stron. Wykonano 14 ekspertyz tematycznych oraz zorganizowano 30 warsztatów i spotkań z interesariuszami, przy dużym udziale. Strona internetowa projektu zapewniała bieżące informacje, w tym informacje o wszystkich planowanych

³⁵ Działania następcze w związku z zaleceniem nr 5 misji monitorującej z 2018 r

³⁶ Działania następcze w związku z zaleceniem 4 misji monitorującej z 2018 r.

warsztatach dla zainteresowanych stron. Projekt ZPZ został opublikowany w listopadzie 2023 r. w celu przeprowadzenia konsultacji społecznych.

W dniu 30 listopada 2023 r. w Instytucie Badawczym Leśnictwa w Białowieży zorganizowano spotkanie konsultacyjne dla naukowców i organizacji pozarządowych. Podczas gdy większość interesariuszy potwierdziła zespołowi misji, że proces był rzeczywiście bardzo partycypacyjny, misja otrzymała skargi, że dwa istotne załączniki do planu, zaktualizowany plan stref leśnych oraz plan zapobiegania i zwalczania pożarów lasów (PZZPL) zostały narzucone przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (PGLLP) poza opisanym powyżej procesem partycypacyjnym. W grudniu 2023 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska dokonało przeglądu projektu ZPZ i stwierdziło, że wpływ bariery granicznej nie został w planie uwzględniony w wystarczającym stopniu, a propozycje rewizji stref leśnych i PZZPL nie były w wystarczającym stopniu dostosowane do zaleceń misji z 2018 r. lub ochrony OUV obiektu. Minister zapewnił misję, że ZPZ zostanie ukończony do końca 2024 r. i że kwestie te zostaną rozwiązane w zadowalający sposób. Minister potwierdził również misji, że żadne nowe plany dla 3 nadleśnictw nie zostaną formalnie przyjęte przed sfinalizowaniem ZPZ, aby zapewnić odpowiednie dostosowanie planów leśnych do ZPZ (zob. również kwestie podziału na strefy i PZZPL omówione w 4.3).

Podczas wizyty misji w polskiej części obiektu, zespół misji otrzymał kopię projektu ZPZ w języku angielskim. Chociaż szczegółowy przegląd projektu ZPZ wykracza poza zakres obecnej misji, wstępne informacje zwrotne zostały zawarte w niniejszym raporcie. Odnotowując, że w czasie sporządzania niniejszego raportu Państwo-Strona Polska zwróciło się z prośbą o oddzielną misję doradczą IUCN, aby doradzić w sprawie tego procesu (zgodnie z sugestią misji z 2018 r.), a następnie odroczyło tę prośbę³⁷, zespół misji przypomina o możliwości zwrócenia się przez Państwo-Stronę z wnioskiem o misję doradczą IUCN.

Misja zgadza się z ministerstwem, iż obecny projekt ZPZ nie odnosi się w zadowalający sposób do tego, w jaki sposób kwestie związane z infrastrukturą i działaniami związanymi z ochroną granicy (zob. 4.1) zostaną pogodzone lub zintegrowane z istniejącym zarządzaniem wspierającym OUV obiektu. Zasadniczo, w dającej się przewidzieć przyszłości, pełny zakres operacji i działań związanych z zabezpieczeniem granicy musi być teraz krytycznie rozpatrzony i wyraźnie zintegrowany z działaniami PGLLP i BPN wspierającymi OUV obiektu.

Misja stwierdza, że projekt ZPZ powinien zostać znacząco przerezegowany, aby wyraźnie i zwięźle przedstawić podstawowe formalne wytyczne, które mają zostać przyjęte przez wszystkie konkretne plany zarządzania celem osiągnięcia pożądanej integracji wielu istniejących i pojawiających się zagrożeń (zmiany klimatu, praktyki leśne, gatunki inwazyjne, zakłócenia hydrologii, pożary, fragmentacja, działalność człowieka itp.) oraz barier (np. prawo/polityka, zaangażowanie organizacyjne, finansowe, zainteresowanych stron itp.) Zgodnie z informacją uzyskaną przez misję, projekt ZPZ przedstawia przytłaczającą ilość bardzo szczegółowych informacji dotyczących procesu planowania, dialogu publicznego, obowiązującego prawa i polityki oraz istniejących i zmodyfikowanych obowiązków, które można byłoby lepiej przedstawić jako załącznik do dokumentacji administracyjnej procesu planowania.

Misja sugeruje zatem, że ZPZ powinien skupić się na zwięzłym przedstawieniu formalnych wytycznych, popartych wskazówkami dla odpowiednich agencji gwarantującymi, że ich plany będą w pełni zgodne z nadrzędnymi wytycznymi. Na przykład, ZPZ mógłby jasno sformułować wytyczne w celu złagodzenia barier organizacyjnych, a tym samym skierować BPN i PGLLP do regularnej koordynacji (poprzez spotkania i korespondencję publiczną) oraz współpracy w zakresie integracji/wdrażania ich odpowiednich obowiązków na poziomie lokalnym, aby zapewnić zgodność ich wspólnych zobowiązań w zakresie OUV obiektu. Projekt ZPZ mógłby również określać, jaki zakres koordynacji i integracji z ochroną granicy zostanie uzgodniony i osiągnięty tak, aby utrzymać kompleksowy nacisk na łagodzenie wpływu tej ochrony na OUV obiektu.

W projekcie ZPZ brakuje również wystarczającej jasności i nacisku na zarządzanie adaptacyjne, w którym istniałoby zobowiązanie do regularnego przedstawiania (np. corocznie) i formalnej oceny informacji naukowych i monitorujących (np. agencji, instytutów badawczych, środowisk

³⁷ Pismo do Centrum Światowego Dziedzictwa otrzymane w kwietniu 2024 r.

akademickich) w celu podejmowania i dokumentowania decyzji dotyczących dostosowania odpowiednich i wspólnych zaleceń dotyczących zarządzania w celu złagodzenia istniejących i pojawiających się skutków oraz lepszej ochrony OUV obiektu. Misja uważa, że ZPZ powinien również wyraźnie określać „katalog” działań zarządczych wyższego rzędu na rzecz poprawy OUV obiektu. Na przykład, aby zaradzić zagrożeniu fragmentacją, ZPZ może zawierać jednoznaczne wytyczne, że likwidacja niepotrzebnych dróg, szlaków, ogrodzeń, unikanie nienaturalnych schematów nasadzeń leśnych itp. w obrębie obiektu będzie wymagana, gdy tylko będzie to możliwe, a tym samym delegować odpowiednim agencjom określenie, w jaki sposób najlepiej wykorzystać katalog zatwierdzonych działań zarządczych dla osiągnięcia nadrzędnych wytycznych.

Misja zauważa, że z redakcyjnego punktu widzenia wiele szczegółowych informacji przedstawionych w głównej części powinno zostać przeniesionych do załączników bez zmniejszania przejrzystości lub integralności raportu. Te i inne podobne kroki redakcyjne mogłyby znacznie poprawić czytelność i przejrzystość głównych wytycznych ZPZ, które sprawią, że wszystkie kolejne plany i ich wdrażanie będą odpowiedzialne za główny cel, jakim jest ochrona OUV obiektu.

Misja zaleca rewizję obecnego projektu ZPZ w celu poprawy jego przejrzystości i uwzględnienia podstawowych wytycznych dotyczących ogólnych zasad zarządzania obiektem na potrzeby wszystkich istotnych dokumentów dotyczących zarządzania polskim komponentem obiektu, w tym planów urządzania lasu (PUL), oraz zapewnienia, że są one dostosowane do ochrony OUV obiektu poprzez włączenie do nich:

- a) wyraźnych wytycznych dotyczących przeciwdziałania zagrożeniom dla OUV;***
- b) wskazówek dotyczących włączenia kwestii ochrony granicy do nadrzędnej zdolności ochrony OUV obiektu;***
- c) katalogu czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej, które mogą być akceptowane w strefie czynnej ochrony i na jakich warunkach powinny być stosowane;***
- d) kompleksowego i długoterminowego programu badań i monitoringu, umożliwiającego adaptacyjne zarządzanie zagrożeniami;***

oraz sfinalizowanie projektu do końca 2024 r. i przedłożenie go Centrum Światowego Dziedzictwa do przeglądu przez IUCN.

4.3. Gospodarka leśna oraz podział obiektu na strefy³⁸

Należy ponownie przypomnieć, że wszystkie działania z zakresu gospodarki leśnej muszą służyć celowi zarządzania, jakim jest zachowanie OUV, i co jest uzasadnione wielkością starodrzewu występującego na terenie obiektu, który obejmuje rozległe, niezakłócone obszary, na których zachodzą naturalne procesy (zob. OWUW). Jak wskazano w dokumencie nominacyjnym z 2014 r., „niezakłócona dzika przyroda jest podstawową zasadą zarządzania” (strona 7) obiektem. Zasada ta jest podstawą podziału obiektu na strefy zawartego w dokumencie nominacyjnym z 2014 r., zgodnie z którym obszary, na których znajdują się lasy nienaruszone, stosunkowo nienaruszone oraz starodrzew, są objęte strefą ochrony ścisłej oraz strefą ochrony częściowej I i II i muszą podlegać systemowi nieingerencji, z pewnymi wyjątkami ze względów bezpieczeństwa. Aktywna gospodarka leśna jest dozwolona tylko w strefie czynnej ochrony w części polskiej i w strefie regulowanej w części białoruskiej i musi odpowiadać ścisłym celom ochrony, czyli: (1) stworzeniu warunków umożliwiających szybszą ewolucję tych obszarów do naturalnego lasu dębowo-grabowego, poprzez przyspieszenie procesu wymiany drzewostanu na bardziej naturalny lub, w niektórych przypadkach (2) zachowaniu niektórych powiązanych siedlisk nieleśnych, w tym podmokłych łąk, dolin rzecznych i innych terenów podmokłych oraz siedlisk zagrożonych roślin, zwierząt i grzybów uznanych w ramach kryterium (x).

Misja monitorująca z 2018 r. została podjęta w kontekście zwiększonego pozyskania drewna w

³⁸ Działania następcze w związku z zaleceniami 2 i 4 misji monitorującej z 2018 r.

polskiej części obiektu w następstwie gradacji kornika drukarza. Działania podjęte przez PGLLP w 2016 i 2017 r. w odpowiedzi na gradację kornika drukarza zaowocowały masową wycinką drzew na ponad 4000 ha obiektu, w tym w strefach wyłączonych z aktywnej gospodarki leśnej, oraz pozyskaniem ponad 200 000 m³ drewna. Misja z 2018 r. stwierdziła, że działania w zakresie pozyskiwania drewna i aktywnej gospodarki leśnej podjęte przez Polskę w odpowiedzi na gradację kornika drukarza nie były zgodne z ustaleniami dotyczącymi zarządzania przewidzianymi w dokumentacji nominacyjnej z 2014 r., jak wspomniano powyżej, i stanowiły stwierdzone zagrożenie dla OUV obiektu. Wydano wyraźne zalecenie, aby wszystkie działania z zakresu gospodarki leśnej były zgodne z tymi ustaleniami w następujący sposób:

- W strefie ochrony ścisłej oraz w strefach ochrony częściowej I i II nie należy podejmować żadnych działań związanych z gospodarką leśną, w tym usuwania martwego drewna, cięć sanitarnych ani żadnych aktywnych działań regeneracyjnych (w tym przygotowywania gleby i sadzenia drzew);
- W strefie czynnej ochrony ograniczyć działania z zakresu gospodarki leśnej wyłącznie do interwencji bezpośrednio zmierzających do przyspieszenia procesu wymiany drzewostanu na bardziej naturalny liściasty las dębowo-grabowy lub do zachowania niektórych towarzyszących siedlisk nieleśnych, w tym podmokłych łąk, dolin rzecznych i innych terenów podmokłych oraz siedlisk zagrożonych roślin, zwierząt i grzybów. Niezbędne środki czynnej ochrony powinny zostać wyszczególnione w ZPZ;
- Na terenie całego obiektu należy ograniczyć wycinki do obszarów wzdłuż określonych dróg i ścieżek (w odległości do 50 m z każdej strony) na podstawie jasno określonego planu oceny ryzyka;
- Opracowanie i wdrożenie dla całego obiektu kompleksowego PZZPL opartego na rygorystycznej ocenie ryzyka, który zostanie włączony do ZPZ i uwzględni uwagi zawarte w niniejszym raporcie.

Misja z 2018 r. zaleciła ponadto, aby każdy nowy PUL dla obszarów w obrębie obiektu opierał się na zintegrowanym planie zarządzania polską częścią obiektu oraz aby wszelkie proponowane zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym zapewniały, że obszar wyłączony z aktywnej gospodarki leśnej nie zostanie zmniejszony.

4.3.1. Opracowanie nowego PUL i zmiany w podziale na strefy w polskiej części obiektu

Zespół misji został poinformowany, że w następstwie (zmienionego) planu urządzenia lasu (PUL) na lata 2012-2021 i zgodnie z ustawą o lasach³⁹, przygotowania do nowego PUL na lata 2022-2031 rozpoczęły się w 2019 r., w tym badania gleb i siedlisk, pomiary drzewostanów i opracowanie szczegółowych opisów waloryzacji lasu, a także spotkania techniczne i zarządcze w celu omówienia skali i rodzaju działań w nadleśnictwach oraz dostosowania wydzieleń do aktualnego stanu lasu. Misja otrzymała informację, że projekt PUL na lata 2022 - 2031 przewiduje pozyskanie średnio 56 000 m³ drewna rocznie, co stanowi (ograniczony) wzrost w porównaniu z pierwotnym PUL na lata 2012 - 2022. Według organizacji pozarządowej (NGO), projekt PUL obejmował również pozyskanie pewnych ilości drewna w strefie ochrony częściowej II (strefa 3), gdzie normalnie dozwolone są działania związane z gospodarką leśną. Jest to najwyraźniej związane z proponowanymi zmianami w podziale na strefy (zob. poniżej). Należy również zauważyć, że projekt PUL został przygotowany przed sfinalizowaniem ogólnego planu zarządzania polską częścią obiektu, co utrudnia zagwarantowanie, że jest on spójny z ogólnym planem zarządzania, zgodnie z zaleceniami misji monitorującej z 2018 roku.

Misja uzyskała informację, że projekt PUL na lata 2022-2031 nie został dotychczas zatwierdzony i obecnie nie jest wdrażany. W następstwie skargi prawnej złożonej w 2021 r. przez organizację pozarządową zajmującą się ochroną przyrody, zgodnie z którą PUL nie był zgodny ze zobowiązaniami w ramach sieci Natura 2000 i Obiektów Światowego Dziedzictwa, wdrożenie PUL

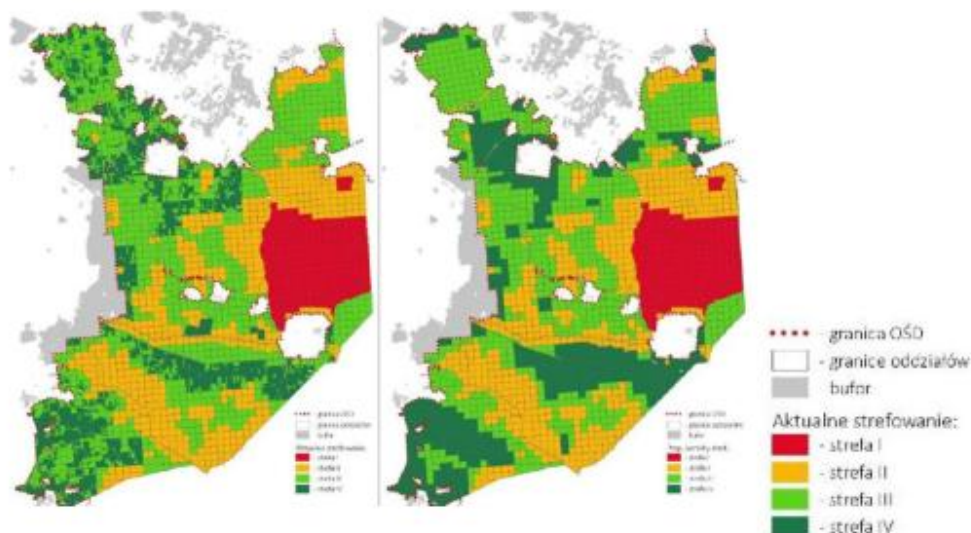
³⁹ Zgodnie z przepisami ustawy o lasach dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych jest zobowiązany do sporządzenia następnego planu urządzenia lasu dla nadleśnictwa nie później niż w ósmym roku obowiązywania PUL.

na lata 2022-2031 zostało tymczasowo zablokowane przez sąd w oczekiwaniu na wydanie ostatecznej decyzji w sprawie skargi. Oznacza to, że w praktyce od 2022 r. w strefie aktywnej ochrony lasów nie prowadzi się wyrębu. Misja została ponadto poinformowana, że po wyborach w październiku 2023 r. nowy Minister Klimatu i Środowiska oraz nowe kierownictwo Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe zawiesili zatwierdzenie PUL na lata 2022-2031 do czasu przyjęcia ZPZ. Ponadto misja dowiedziała się, że konieczne są dodatkowe prace, aby nowy PUL był w pełni zgodny z zaleceniami misji z 2018 roku. W raporcie o stanie ochrony z 2024 roku Polska przewiduje, że nowy PUL zostanie dostosowany do ZPZ i przyjęty najwcześniej na początku 2026 roku.

Równoległe z opracowywaniem nowego PUL podjęto także prace nad korektą strefowania polskiej części obiektu, zgodnie z zaleceniem misji z 2018 r., w celu uproszczenia obecnej sytuacji, bez zmniejszania powierzchni wyłączonej z aktywnej gospodarki leśnej. Nowy podział na strefy został również omówiony w ramach grupy roboczej, której zadaniem było opracowanie ZPZ (zob. 4.3). Zmiany w podziale na strefy wydają się pozostawać jednym z tematów debaty między przedstawicielami PGLLP, lokalnymi posiadaczami praw i władzami lokalnymi, naukowcami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną przyrody. Nowy podział na strefy został ostatecznie ustalony przez PGLLP w 2023 r., ale z różnych powodów sprzeciwiają mu się różni posiadacze praw i zainteresowane strony. Porównanie pierwotnego podziału na strefy oraz propozycji pokazuje, że podczas gdy strefy 1 i 2 pozostają takie same, następuje przesunięcie ze strefy 3 do strefy 4, co skutkuje znacznym zwiększeniem strefy aktywnej ochrony lasów. Organizacje pozarządowe zwróciły uwagę misji, że proponowany podział na strefy w 2023 r. spowoduje włączenie kilku drzewostanów z drzewami w wieku ponad 250 lat do strefy aktywnej gospodarki leśnej, umożliwiając ich wycinkę, oraz że zostało to zrobione w celu dostosowania podziału na strefy do proponowanego projektu PUL na lata 2022-2031⁴⁰. Minister Klimatu i Środowiska poinformował misję, że uważa, iż proponowany podział na strefy z 2023 r. nie jest zgodny z zaleceniami misji z 2018 r., a zatem zostanie zmodyfikowany[1].

Misja stwierdza, że dostępny projekt PUL na lata 2022-2031 i proponowany podział na strefy z 2023 r. nie są zgodne z zaleceniami misji monitorującej z 2018 r. Misja zauważyła, że proponowany podział na strefy doprowadziłby do zmniejszenia strefy ochrony częściowej (strefa 3) na korzyść strefy czynnej ochrony (strefa 4), co jest sprzeczne z R2 misji z 2018 roku. Podczas gdy misja z 2018 r. zgodziła się, że podział na strefy może zostać uproszczony ze względów operacyjnych i w celu dokonania pewnych korekt, tam gdzie drzewostany zostały błędnie włączone do niewłaściwej strefy, nie powinno to prowadzić do ogólnego zwiększenia obszaru strefy czynnej ochrony i zdecydowanie nie powinno prowadzić do włączenia starych drzewostanów do tej strefy.

⁴⁰ W dniu 6 września 2023 r. WHC otrzymała list podpisany przez 30 organizacji pozarządowych i ruchów społecznych sprzeciwiających się proponowanym zmianom w podziale na strefy. Zgodnie z pismem, propozycja spowodowałaby wyłączenie ponad 6200 ha ze strefy 3 (II strefa ochrony częściowej), w tym drzewostanów w wieku od 100 do 254 lat i wpłynęłaby na około 10% polskiej części Puszczy Białowieskiej a także zmieniła stan ochrony jednego z najcenniejszych lasów w Europie.

Rys. 18. Pierwotny podział na strefy udokumentowany w dokumencie nominacyjnym z 2014 r. (po lewej) i zmieniony podział na strefy zaproponowany przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (po prawej). Strefa 1 (czerwona), strefa 2 (żółta), strefa 3 (jasnozielona), strefa 4 (ciemnozielona) (źródło: IOB PIB na podstawie materiałów przekazanych przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska).

Strefa	Podział na strefy w polskiej części Puszczy Białowieskiej według UNESCO		Rewizja zagospodarowania przestrzennego proponowana dla polskiej części Puszczy Białowieskiej	
	[km ²]*	[%]	[km ²]*/**	[%]**
1	60 667	10,7	59,78	10,62
2	160 099	28,4	159,21	28,28
3	241 893	42,8	208,50	37,03
4	101 984	18,1	135,52	24,07
Total	564 643	100,0	563,01	100,00
* całkowita powierzchnia Puszczy Białowieskiej nie ulega zmianie. Niewielka różnica w wartościach przedstawionych w tabeli wynika ze zaktualizowanych danych przestrzennych wykorzystanych w mapowaniu. ** dane dostarczone przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska				

Rys. 19. Porównanie powierzchni różnych stref między podziałem na strefy zawartym w dokumencie nominacyjnym z 2014 r. a propozycją PGLLP z 2023 r. (źródło: IOB PIB na podstawie materiałów przekazanych przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska).

Misja pragnie ponownie podkreślić, że strefa ochrony czynnej nie jest w przypadku Puszczy Białowieskiej strefą lasu gospodarczego przeznaczoną do pozyskiwania drewna opałowego lub innych produktów drzewnych i że działania takie powinny być ograniczone do strefy buforowej obiektu. Jak stwierdzono powyżej, celem strefy czynnej ochrony jest stworzenie warunków umożliwiających szybszą ewolucję tych obszarów do bardziej naturalnego lasu lub stworzenie lub utrzymanie warunków ekologicznych niezbędnych dla niektórych rzadkich i zagrożonych gatunków uznanych w ramach kryterium (x). Misja powtarza również, że w strefie ochrony czynnej odnowienie naturalne powinno być preferowaną techniką odnowienia, minimalizując działania związane z gospodarką leśną i ograniczając je ściśle do obszarów, w których uważa się, że są

one niezbędne do przyspieszenia ekologicznego przejścia do bardziej naturalnego drzewostanu (na przykład usuwanie drzew z jednolitych drzewostanów tego samego gatunku i klasy wiekowej) lub do zachowania niektórych powiązanych siedlisk nieleśnych, jako siedlisk zagrożonych roślin, zwierząt i grzybów (na przykład w celu zapobiegania zarastaniu siedlisk chrząszcza plamistego). Misja uważa, że zasada ta powinna być wyraźnie potwierdzona w ZPZ i zaleca, aby ZPZ zawierał katalog czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej, które mogą być akceptowane w strefie czynnej ochrony i na jakich warunkach powinny być stosowane. W związku z tym nowe plany urządzenia lasu powinny zawierać jasne uzasadnienie dla każdego z planowanych działań z zakresu gospodarki leśnej, wskazując, w jaki sposób przyczynią się one do realizacji dwóch celów strefy. W praktyce strefa ochrony czynnej mogłaby zostać podzielona na trzy podstrefy: (a) podstrefę, w której aktywna interwencja jest niezbędna dla ochrony gatunków, (b) podstrefę, w której warunki drzewostanu wymagają czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej w celu przyspieszenia jej przekształcenia w naturalny las dębowo-grabowy, oraz (c) drzewostany, które nie mają struktury i klasy wieku kwalifikującej je do włączenia do strefy 3, ale w których preferowaną metodą odnowienia jest odnowienie naturalne. Misja zauważa ponadto, że takie restrykcyjne podejście mogłoby również prowadzić do znacznych oszczędności kosztów, które potencjalnie mogłyby zostać ponownie zainwestowane w inne priorytety, w tym promocję ekoturystyki.

Misja ponadto stwierdza, że jeśli odbudowa ekologiczna w strefie czynnej ochrony zakończy się sukcesem, to z czasem niektóre części strefy 4 mogłyby zostać przeniesione do strefy 3 i uważa, że stanowiłoby to wyraźny wskaźnik sukcesu. Ostatecznym długoterminowym celem jest przywrócenie naturalnego starodrzewu w całym obiekcie, bez dalszej potrzeby działań z zakresu aktywnej gospodarki leśnej, z wyjątkiem niektórych obszarów, gdzie są one wymagane do ochrony gatunków. W tym względzie misja z zadowoleniem przyjmuje zobowiązanie wspomniane w raporcie o stanie ochrony z lutego 2024 r. do włączenia do strefy 3 wszystkich obszarów obecnie proponowanych do włączenia do strefy 4, które spełniają kryteria włączenia do strefy 3.

Misja powtarza zalecenie misji z 2018 r. odnośnie zagwarantowania, aby wszystkie operacje zarządzania siedliskami na terenie obiektu były zgodne z ustaleniami dotyczącymi zarządzania opisanymi w dokumentacji nominacyjnej z 2014 r. i zaleca wyraźne potwierdzenie, że „niezakłócona dzika przyroda jest podstawową zasadą dla zarządzania”, w tym:

- a) zapewnienie, aby nowy podział na strefy był w pełni zgodny z zasadami opisanymi w dokumentacji nominacyjnej z 2014 r. i nie skutkował zwiększeniem strefy czynnej ochrony lasu;***
- b) dopilnowanie, aby nowe plany urządzenia lasu zawierały jasne uzasadnienie dla każdego z planowanych działań z zakresu gospodarki leśnej, wskazując, w jaki sposób przyczynią się one do realizacji dwóch celów strefy, oraz rozróżniały następujące trzy podstrefy:***
 - o podstrefę, w której konieczne są aktywne działania z zakresu gospodarki leśnej w celu ochrony gatunków;*
 - o podstrefę, w której warunki drzewostanu wymagają czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej w celu przyspieszenia przekształcenia jej drzewostanu w naturalny las dębowo-grabowy;*
 - o podstrefę z drzewostanami, które nie mają struktury i klasy wieku kwalifikującej je do włączenia do strefy 3, ale w których preferowaną metodą odnowienia jest odnowienie naturalne.*

4.3.2. Plan zapobiegania i zwalczania pożarów lasu w Polsce

Chociaż uznaje się, że pożary stanowią istotne potencjalne zagrożenie dla OUV obiektu, pozostają one stosunkowo rzadkie i nie odnotowano żadnych przypadków katastrofalnych pożarów od czasu wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa. Od czasu gwałtownego wzrostu nielegalnej migracji odnotowano więcej przypadków pożarów w wyniku rozpalania ognisk przez

migrantów podczas nielegalnego biwakowania w lesie w trakcie ich podróży (zob. 4.1.5). Według danych dostarczonych przez PGLLP, pomimo tego wzrostu liczby incydentów, w okresie od 1 października 2021 r. do 31 października 2023 r. w nadleśnictwach Białowieża, Browsk i Hajnówka wybuchło tylko 19 pożarów, które objęły obszar 8,17 ha.

Misja z 2018 r. zaleciła opracowanie i wdrożenie kompleksowego PZZPL dla polskiej części obiektu, opartego na rygorystycznej ocenie ryzyka, który zostanie włączony do ZPZ. Plan ten został opracowany przez Instytut Badawczy Leśnictwa, Państwową Straż Pożarną i odpowiednie dyrekcje Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe we współpracy z innymi odpowiednimi interesariuszami i podmiotami posiadającymi stosowną wiedzę, w tym władzami BPN, nadleśnictwami Białowieża, Browsk i Hajnówka, policją, Strażą Graniczną, organizacjami pozarządowymi i ekspertami międzynarodowymi, i przekazany do Centrum Światowego Dziedzictwa w dniu 22 czerwca 2023 roku.

Misja z zadowoleniem przyjmuje opracowanie tego planu, który w dokładniejszy sposób określa obecny i przewidywany stopień zagrożenia pożarowego i pokazuje, że cały obiekt należy do trzeciej kategorii zagrożenia pożarowego lasów, czyli zagrożenia niskiego. Niemniej jednak dokument stwierdza, że ryzyko pożaru wzrosło od czasu gradacji kornika drukarza w wyniku większej ilości martwego drewna i zwiększonej pokrywy trawiastej. Misja zwraca uwagę, że w oparciu o ogólną wiedzę na temat zachowania się ognia, uważa się, że w większości przypadków martwe drewno nie przyczynia się znacząco do ryzyka pożaru⁴¹. Misja stwierdza ponadto, że zwiększenie pokrywy trawiastej, w tym na niektórych obszarach w strefie ochrony częściowej II (strefa 3), może być bezpośrednio związane z rozległymi cięciami sanitarnymi na tych obszarach w połączeniu z usuwaniem drewna, co umożliwiło szybką kolonizację tych obszarów przez trawy. Chociaż misja zauważa, że PZZPL zawiera szereg przydatnych środków w zakresie gotowości przeciwpożarowej i zapobiegania pożarom, to jednak wyraża niepokój, że zawiera on pewne proponowane działania, które mogą być sprzeczne z zasadą nieingerencji w procesy ekologiczne lub zaleceniami misji z 2018 roku. Przykładami są: proponowana wycinka martwych drzew we wszystkich strefach obiektu (nawet w strefie 1 i 2) oraz; usunięcie martwego drewna w strefie 3 pomimo faktu, iż wiadomo, że stojące martwe drewno ma znaczenie ekologiczne i przyczynia się do ogólnej różnorodności biologicznej; zwiększenie sieci dróg pożarowych na terenie obiektu, przy czym należy zauważyć, że sieć dróg na terenie obiektu jest już bardzo gęsta, a także ogólne zalecenie dotyczące zmniejszenia gęstości dróg na terenie obiektu (zob. 4.6) oraz; sadzenie gatunków drzew liściastych na obszarach z maszyną pokrywą trawiastą, zmniejszając przyszłe ryzyko pożaru lasu stwarzane przez ten rodzaj pokrywy w strefie 3, pomimo faktu, iż w tej strefie nie można wdrożyć żadnych czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej. Misja odnotowuje, że w raporcie Państwa-Strony z lutego 2024 r. uznano niespójność niektórych środków zawartych w PZZPL. Misja została również poinformowana, że plan zostanie zmieniony w celu usunięcia tych niespójności.

W związku z powyższym misja zaleca dokonanie przeglądu proponowanego PZZPL przed włączeniem go jako załącznika do ZPZ, aby zapewnić usunięcie wszystkich niespójności z zaleceniami misji z 2018 r. oraz ustaleniami dotyczącymi zarządzania opisanymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r.

4.4. Zarządzanie dziką przyrodą

Flagowym gatunkiem dzikiej przyrody obiektu pozostaje żubr, którego liczebność wynosi 1600 osobników w połączonych subpopulacjach, w Polsce (~800) i na Białorusi (~800), co stanowi ~20% światowej dzikiej i wolno żyjącej populacji tego zwierzęcia⁴². Zgodnie z kryteriami Czerwonej Księgi IUCN, żubr nie jest już uważany za gatunek „zagrożony” w całym swoim

⁴¹ Larjavaarav, Markku, Brotons Lluís, Corticeiro, Sofia i in. (2023). Martwe drewno a ryzyko pożaru w Europie, Synteza wiedzy dla potrzeb prowadzenia polityki. Opublikowane przez Wspólne Centrum Badawcze Komisji Europejskiej.

⁴² Zob. Plumb, G., Kowalczyk, R. & Hernandez-Blanco, J.A. 2020. Bison bonasus. Czerwona Księga IUCN Gatunków Zagrożonych 2020 [w:] e.T2814A45156279. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2020-3.RLTS.T2814A45156279.en>.

historycznym zasięgu i został obecnie sklasyfikowany jako „bliski zagrożenia”. Obie subpopulacje żubra w Polsce i na Białorusi są uważane za stabilne lub powiększające się ze stosunkowo niskim rocznym tempem wzrostu (~5% rocznie w latach 2015-2022). Liczebność i demografia białoruskiej subpopulacji są aktywnie kontrolowane poprzez coroczne translokacje oraz ubój chorych i rannych zwierząt. Polska subpopulacja jest objęta Dyrektywą Rady Unii Europejskiej 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa) i znajduje się w Załączniku 2 (gatunki roślin i zwierząt ważne dla Wspólnoty, których ochrona wymaga wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony) jako gatunki priorytetowe, oraz w Załączniku 4 (gatunki roślin i zwierząt ważnych dla Wspólnoty, które wymagają ścisłej ochrony). W związku z tym subpopulacja polska nie podlega kontroli zarządczej w zakresie liczebności lub demografii. Historyczne, zimowe dokarmianie żubrów w stacjach zlokalizowanych wewnątrz obiektów jest nadal praktykowane w Polsce i na Białorusi w celu powstrzymania żubrów przed opuszczaniem obszarów leśnych zimą i wiosną dla żerowania na opuszczonych lub czynnych polach uprawnych. Misja została poinformowana, że białoruskie i polskie władze nadal dotują właścicieli gruntów, aby pozostawiali pola przylegające do obiektu dostępne do użytku przez żubry. Ostatnie postępy naukowe w ekologii żubrów wskazują, że żubry sezonowo wykorzystują szereg siedlisk w lasach i poza nimi. Starodrzew leśny, taki jak Białowieża, obejmuje szereg otwartych siedlisk w lesie, a także rozległe łąki, stare pola i aktywne grunty rolne poza lasem. Istnieją również wystarczające dowody naukowe potwierdzające, że historia życia żubra nie ogranicza się wyłącznie do siedlisk leśnych. Na szczególną uwagę zasługuje tendencja żubrów do wychodzenia z lasów na otwarte tereny w celu żerowania, w odpowiedzi na sezonowy obfity wzrost roślinności zielnej. Ponieważ nie ma już ekologicznej ani genetycznej potrzeby oddzielnego zarządzania subpopulacjami żubrów w Polsce i na Białorusi (zob. 4.1.3), istnieje w przypadku żubra potrzeba nowej naukowej oceny pojemności ekologicznej obiektu i jej wpływu na zarządzanie dynamiką dyspersji, migracji i rozszerzania zasięgu oraz przemieszczania się żubra w obrębie obiektu i poza nim⁴³.

Zgodnie z kryteriami Czerwonej Księgi IUCN, jeleni szlachetny jest uznawany za gatunek „najmniejszej troski” pod względem ryzyka wyginięcia na wolności w obrębie jego historycznego zasięgu w Europie. Jednak praktyka zimowego dokarmiania żubrów stwarza dodatkowe możliwości dokarmiania jeleni szlachetnych, tak że odpowiednie subpopulacje w Polsce i na Białorusi są uważane za przekraczające naturalną pojemność ekosystemu opartą na paszy, co powoduje obawy o negatywny wpływ na naturalną regenerację lasów. Kwestia ta została również zidentyfikowana podczas misji monitorujących w 2008 i 2018 roku. Misja została poinformowana, że w Polsce długoterminowy plan hodowli i łowiectwa zwierzyny grubej przewiduje zmniejszenie populacji jelenia szlachetnego, proponując jednocześnie zwiększenie populacji sarny. Na Białorusi podjęto pewne wysiłki w celu zmniejszenia liczebności jelenia szlachetnego poprzez zmniejszenie liczby obszarów żerowania i odsunięcie ich od granic Obiektu Światowego Dziedzictwa. Jednak liczebność jeleni pozostaje wysoka i dalsze wysiłki w tym kierunku wydają się konieczne. Na Białorusi utworzono dwa rezerваты łowieckie poza granicami Obiektu Światowego Dziedzictwa oraz zaproponowano ograniczenie wszelkiej działalności łowieckiej (i dodatkowego dokarmiania) do tych obszarów, ale nie zostało to jeszcze wdrożone.

Podczas misji z 2018 r. wyrażono obawę, że rosnąca presja łowiecka na łosie na Białorusi może potencjalnie wpłynąć na ich populację i zalecono ustanowienie restrykcyjnych kwot łowieckich na łosie oraz uważne monitorowanie trendów populacyjnych. Misja została poinformowana, że populacja łosi w części białoruskiej nieznacznie wzrasta i obecnie szacuje się ją na około 200 osobników. Wzrost ten został przypisany zwiększonej regeneracji lasów po wcześniejszych gradacjach kornika drukarza oraz przywróceniu terenów podmokłych, które rozszerzyły bazę żerową dla tego gatunku. Misja została również poinformowana, że nie ma polowań na łosie wewnątrz obiektu, a kwoty polowań w większym ekosystemie pozostają niskie.

Polowanie na wilki nie jest już w Polsce dozwolone, ale pozostaje legalne na Białorusi. Liczebność wilków w Polsce i na Białorusi jest stabilna, choć wielkość watahy na Białorusi jest podobno w

⁴³ Zob. Plumb et al. 2009. Zdolność przenoszenia, migracja i rozproszenie bizonów w Yellowstone [w:] Biological Conservation. 142: 2377-2387.

wyniku polowań znacznie mniejsza⁴⁴. Moratorium na polowania na wilki zostało przyjęte w białoruskiej części obiektu w 2015 r., a misja z 2018 r. zaleciła jego kontynuowanie i rozważenie wprowadzenia stałego moratorium poprzez prawny zakaz polowań na wilki w PNPB, aby populacja mogła kontynuować odbudowę do historycznej wielkości. Chociaż moratorium zostało najwyraźniej przerwane, misja została poinformowana, że nowy plan zarządzania dla białoruskiej części obiektu przewiduje wprowadzenie zakazu polowań na wilki w 2024 r.⁴⁵. Misja zauważa jednak, że biorąc pod uwagę duże terytoria zajmowane przez wilki, ważne jest, aby moratorium obejmowało nie tylko Obiekt Światowego Dziedzictwa, ale cały PNPB. Całkowity zakaz polowań na wilki w części białoruskiej spowodowałby wzrost populacji i liczebności watahy oraz pozytywnie przyczyniłby się do kontroli liczebności zwierząt kopytnych, w szczególności jeleni szlachetnych.

Misja ponownie zauważa, że wpisanie obiektu do kryterium (ix) opiera się na kontynuacji trwających procesów ekologicznych i biologicznych. Ma to znaczenie nie tylko dla gospodarki leśnej, ale także dla zarządzania dziką przyrodą. W przeszłości populacje dzikich zwierząt w Białowieży były aktywnie zarządzane w celu promowania gatunków łownych cenionych w łowiectwie, w tym jeleni i żubrów, przy jednoczesnym utrzymaniu gatunków drapieżników, takich jak wilk i ryś. Dokarmianie żubrów było również szeroko praktykowane i jest kontynuowane do dziś. Zakaz polowań na wilki na Białorusi będzie znaczącym krokiem w kierunku przywrócenia naturalnych interakcji drapieżnik / ofiara w obiekcie. Misja zauważa jednak, że podczas gdy na Białorusi polowanie na zwierzęta kopytne nie jest dozwolone w strefie ściśle chronionej, w polskiej części obiektu pozostaje ono dozwolone w strefach 3 i 4, które łącznie obejmują ponad 60% polskiego komponentu. Misja uważa zatem, że należy rozważyć rozszerzenie zakazu polowań przynajmniej na strefę 3. Ponadto oba Państwa-Strony powinny zobowiązać się do zaprzestania wszelkich form sztucznego dokarmiania, w tym sadzenia drzew owocowych we wszystkich strefach. Zaprzestanie sztucznego dokarmiania powinno być połączone z badaniem biologicznej zdolności przemieszczania się żubra i jelenia szlachetnego, aby wspierać zarządzanie naturalną ekologią przemieszczania się tych gatunków. Zwiększyłoby to jakość siedlisk dzikich zwierząt i dostępność pożywienia dla drapieżników i padlinożerców oraz utrzymałoby praktyki regeneracji lasów związane z dynamiką drapieżnik-ofiara, a tym samym przyczyniłoby się do przywrócenia naturalnych procesów ekologicznych w obiekcie. Dodatkowo pomogłoby to we wspieraniu pozostałej populacji rysia, która jest zagrożona wyginięciem w polskiej części obiektu w wyniku powstania bariery granicznej (zob. 4.1.3).

Misja w celu dalszej poprawy zarządzania dziką przyrodą na terenie obiektu zaleca następujące działania:

- ***Przeprowadzenie nowej naukowej oceny ekologicznej zdolności przemieszczania się żubra i jelenia szlachetnego dla całego obiektu oraz implikacji dla zarządzania ruchami dyspersji, migracji i ekspansji zasięgu w obrębie obiektu i poza nim;***
- ***Lepsze dostosowanie zarządzania dziką przyrodą w obiekcie do potrzeby zapewnienia niezakłóconych procesów ekologicznych, w tym poprzez przywrócenie naturalnych interakcji drapieżnik / ofiara poprzez:***
 - a) ***ina Białorusi, przyjęcie prawnego zakazu polowań na wilki przed końcem 2024 r., obejmującego nie tylko obiekt, ale cały PNPB; oraz***
 - b) ***w Polsce, rozszerzenie zakazu polowań na zwierzęta kopytne co najmniej do strefy 3 obiektu i zakazanie wszelkich form sztucznego dokarmiania, w tym sadzenia drzew owocowych, we wszystkich strefach zarządzania.***

4.5. Zmiana klimatu oraz warunki hydrologiczne

Zasadniczo oczekuje się, że globalna zmiana klimatu spowoduje subtelne, poważne i nagłe

⁴⁴ Wymiana informacji w ramach instytutu, Instytut Badania Ssaków, Polska Akademia Nauk.

⁴⁵ Działanie 1.2.7 Planu Zarządzania „Przyjęcie decyzji w sprawie zakazu polowań na wilki na terytorium Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO zgodnie z ustaloną procedurą”.

zmiany w strukturze i funkcjach naturalnych ekosystemów⁴⁶. Można oczekiwać, że starodrzew, taki jak obiekt, będzie w stanie wchłonać krótkotrwałe ekstremalne zmiany regionalnego klimatu (np. letnia susza, sucha zima) bez fundamentalnych zmian w strukturze lasu i procesach ekologicznych. Długoterminowe zmiany sezonowych terminów i ilości opadów, prowadzące do ogólnego wysuszenia obiektu, mogą potencjalnie spowodować ogromne zmiany w zdrowiu i składzie lasu, w tym zmiany w penetracji światła na poziomie gruntu, dynamice roślinności poszycia leśnego, różnorodności biologicznej zwierząt tam żyjących, genezie gleby, sezonowych profilach wilgotności gleby, sezonowej dynamice spływu wody, ryzyku pożarów oraz zmienionych zbiorowiskach grzybów i szybkości rozkładu.

W przypadku obiektu, naturalne tereny podmokłe, takie jak bagna, bagniste lasy i łąki, odgrywają znaczącą rolę w sezonowym magazynowaniu i spływie wody. Misja została poinformowana, że niedawna analiza danych hydrologicznych z polskich i białoruskich części obiektu wskazuje na niewielki spadek średnich rocznych przepływów rzecznych, przy malejącym wiosennym spływie powodziowym i wzroście spływu zimowego w naturalnych ciekach wodnych. Warunki hydrologiczne obiektu reagują również na dynamikę zmian klimatu, w tym coraz cieplejsze zimy, zmniejszoną ilość i czas zalegania śniegu i lodu, co prowadzi do zmniejszonej retencji wód powierzchniowych i podpowierzchniowych, z dowodami na to, że poziom wód gruntowych w polskiej części obniżył się o około 0,4 m.

Oprócz wysychania lasu w wyniku zmian klimatu, wiele jego części zostało w przeszłości osuszonych, a niektóre rzeki skanalizowano. Ponadto obszary podmokłe przylegające do obiektu zostały osuszone celem przekształcenia ich w grunty rolne, zwłaszcza po stronie białoruskiej. Jak już zauważono podczas misji w 2018 r., sztuczne osuszanie przyczyniło się do pogorszenia warunków środowiskowych na terenie obiektu.

Pogorszenie hydrologii i wysychanie obiektu obserwowane jest już od lat, a Polska i Białoruś niezależnie podejmują działania zarządcze na terenie obiektu w celu przywrócenia naturalnej hydrologii. Misja z 2018 r. zaleciła kontynuację wysiłków na rzecz przywrócenia naturalnej hydrologii, wzmocnienie transgranicznej koordynacji w tym zakresie oraz uwzględnienie tej kwestii w TPZ. Misja ta zaleciła również Państwow-Stronom współpracę w celu opracowania kompleksowej mapy bazowej GIS wszystkich naturalnych i zmienionych cieków wodnych w obiekcie.

Rys. 20. Przykład małej tamy zbudowanej z naturalnych materiałów w Strefie 4 polskiej części obiektu (źródło: PGLLP).

⁴⁶ IPCC, 2023: Podsumowanie dla decydentów [w:] Zmiana Klimatu 2023: Raport podsumowujący. Wkład grup roboczych I, II i III do szóstego raportu oceniającego Międzyrządowego Zespołu ds. Zmiany Klimatu [Core Writing Team, H. Lee i J. Romero (red.)]. iPcC, Genewa, Szwajcaria, s. 1-34, doi: 10.59327/IPCC/AR6- 9789291691647.001.

Misja z 2018 r. z zadowoleniem przyjęła również trwające na Białorusi wysiłki na rzecz przywrócenia niektórych terenów podmokłych, które zostały osuszone na potrzeby rolnictwa. Kontynuacja tych działań została uwzględniona w nowym planie zarządzania, a zespół misji był w stanie odwiedzić kilka miejsc odtwarzania terenów podmokłych, a także miejsca wewnątrz obiektu, w których hydrologia była przywracana poprzez usunięcie infrastruktury odwadniającej. Wiąże się to z budową ziemnych konstrukcji zaporowych w celu zmniejszenia natężenia przepływu powierzchniowego i podniesienia przyległych poziomów zwierciadła wód podpowierzchniowych na obszarach, które zostały w znacznym stopniu skanalizowane i osuszone (załącznik 5, zdjęcie 7). Misja zaobserwowała kilka dużych żeremi bobrowych na obszarach, na których prowadzone są działania związane z odbudową infrastruktury hydrologicznej.

Co ciekawe, przywrócenie naturalnej hydrologii na Białorusi otworzyło niszę ekologiczną dla bobrów, które również przyczyniają się do zmniejszenia przepływów powierzchniowych a także stają się ofiarami wilków, które wykazują sezonową zmianę ofiar między jeleniami a bobrami. Misja zauważa, że w przeszłości działania te były wspierane przez darczyńców i z zadowoleniem przyjmuje fakt, że wysiłki są kontynuowane pomimo przerwania finansowania zewnętrznego.

W Polsce Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej przygotowało w 2021 r. szczegółową inwentaryzację wszystkich cieków wodnych (stałych i sezonowych) w zlewni Puszczy Białowieskiej. W celu poprawy retencji wody glebowej w lesie, w strefie zarządzania 4 obiektu zainstalowano 50 małych konstrukcji z naturalnych materiałów, aby zmniejszyć natężenie przepływu powierzchniowego małych sezonowych strumieni a także podnieść przyległe lustra wody (rys. 20). Działania te można powtórzyć w innych zarządzanych strefach. Podczas wizyty w terenie misja zauważyła, że w obiekcie nadal znajduje się wiele rowów melioracyjnych wzdłuż granic działek leśnych i dróg. Wiele z nich można potencjalnie zablokować, aby jeszcze bardziej zwiększyć retencję wody na terenie obiektu.

Misja zauważa, że przywrócenie naturalnej hydrologii ma fundamentalne znaczenie dla poprawy odporności ekologicznej obiektu, zwłaszcza w kontekście prognoz zmian klimatu. Misja jest zaniepokojona faktem, że zerwanie współpracy naukowej i zarządczej pomiędzy Polską i Białorusią w zakresie wspólnego priorytetu, jakim jest odbudowa warunków hydrologicznych, jest kolejnym przykładem zmniejszonej zbiorowej zdolności do ochrony ekologicznej odporności obiektu.

Misja zaleca kontynuowanie i dalsze zwiększanie wysiłków na rzecz przywrócenia naturalnej hydrologii obiektu oraz uwzględnienie badań, monitorowania i adaptacji do zmian klimatu jako głównej zasady przewodniej we wszystkich planach zarządzania.

4.6. Drogi a fragmentacja siedlisk

4.6.1. Droga Narewowska⁴⁷

W czasie misji z 2018 r. trwała gruntowna modernizacja 15,6 km drogi leśnej łączącej wieś Białowieża i Narewka. Ta tzw. droga Narewowska była istniejącą drogą gruntową ogólnodostępną, sklasyfikowaną jako droga leśna i będącą w zarządzie PGLLP. Ponieważ droga ta pozwalała na skrócenie czasu przejazdu pomiędzy obiema miejscowościami, PGLLP podjęła decyzję o jej modernizacji do drogi asfaltowej. Droga przecina rezerwat leśny (strefa 2) i obszary strefy 3, a także obszary Natura 2000 i wzbudziła obawy dotyczące jej wpływu, w tym fragmentacji siedlisk, zmian w hydrologii i zabijania dzikich zwierząt na drodze.

Misja z 2018 r. zaleciła wstrzymanie prac modernizacyjnych do czasu przygotowania OOŚ szacującej wpływ modernizacji drogi na OUV obiektu i przedłożenia jej Centrum Światowego Dziedzictwa. Chociaż prace drogowe nigdy nie zostały wstrzymane, zaktualizowana OOŚ została przedłożona Centrum w dniu 2 sierpnia 2019 r. z konkluzją, że nie będzie wpływu na OUV obiektu. Niemniej jednak podczas przeglądu zaktualizowanej OOŚ IUCN odnotowała szereg obaw i zaleciła nałożenie i egzekwowanie surowych warunków korzystania z drogi, w tym ograniczeń prędkości i dotyczących transportu ciężkiego. OOŚ przewidywała, że droga będzie używana przez

⁴⁷ Działania następcze w związku z zaleceniem 7 misji monitorującej z 2018 r

zaledwie 46 pojazdów dziennie i zaleciła przeprowadzenie oceny liczby pojazdów korzystających z drogi, a jeśli obciążenie pojazdów przekroczy przewidywania, wprowadzenie dodatkowych ograniczeń w korzystaniu z drogi w celu zmniejszenia potencjalnych zakłóceń.

Zmodernizowana droga została otwarta w lutym 2020 roku. Ustalone ograniczenie prędkości na drodze wynosi 30 km/h, jednak nie przewidziano żadnych konstrukcji ograniczających prędkość (takich jak progi zwalniające) i nie ma systematycznej kontroli prędkości pojazdów (choć podobno odbywają się kontrole sporadyczne). Misja została poinformowana, że lokalna policja zażądała zwiększenia ograniczenia prędkości do 50 km/h, ponieważ uznała, że obecne ograniczenie nie jest zgodne z istniejącym standardem infrastruktury.

W 2021 r. przeprowadzono badanie⁴⁸, które wykazało, że po modernizacji drogi ruch na niej wzrósł trzykrotnie, z średnio 29 do 91 pojazdów przy szczytowym natężeniu do 351 pojazdów dziennie. Ruch samochodowy wykazywał również wyraźny sezonowy i tygodniowy wzorzec, z większą liczbą samochodów korzystających z drogi w miesiącach letnich i w weekendy. W 75% dni przekroczone zostało przewidywane w OOS obciążenie 46 samochodami dziennie. W badaniu odnotowano 509 zabitych kręgowców w okresie 17 miesięcy oraz obliczono roczną śmiertelność kręgowców na drodze na 43 zwierzęta na km. 55% zabitych zwierząt stanowiły płazy, 28% gady, 12% ssaki i 8% ptaki. W prezentacji PGLLP dla misji zaznaczono, że nie odnotowano wypadków z udziałem najcenniejszych gatunków, takich jak żubr, wilk, ryś. Pomimo ograniczenia prędkości do 30 km/h, średnia zarejestrowana prędkość wyniosła 52,4 km/h, przy czym 25% samochodów przekroczyło 60 km/h. NGO zwróciło również uwagę misji, że badanie pochodzi z 2021 r. przed gwałtownym wzrostem nielegalnej migracji i że od tego czasu natężenie ruchu znacznie wzrosło na całej sieci drogowej obiektu, w wyniku wzmożonej aktywności wojska, straży granicznej i policji związanej z zabezpieczeniem granicy.

W raporcie Państwa-Strony z lutego 2024 r. uwzględniono te kwestie i zobowiązano się do wdrożenia środków w celu dalszego zminimalizowania wpływu drogi, w tym wprowadzenia celem ograniczenia prędkości pojazdów środków innych niż znaki drogowe, ogrodzenia jezdni w celu ochrony małych ssaków oraz przebudowy istniejących przejść pod jezdnią dla płazów i małych ssaków. Planowane jest również ciągle monitorowanie ruchu drogowego w celu umożliwienia gromadzenia szczegółowych danych na jego temat.

Misja stwierdza, że główne czynniki determinujące wpływ drogi Narewowskiej (ruch drogowy, prędkość samochodów i śmiertelność dzikich zwierząt) są znacznie wyższe niż prognozowano w raporcie OOS i zaleca zaplanowanie dodatkowych środków w celu dalszego złagodzenia wpływu drogi, w tym dodatkowego ograniczenia korzystania z drogi.

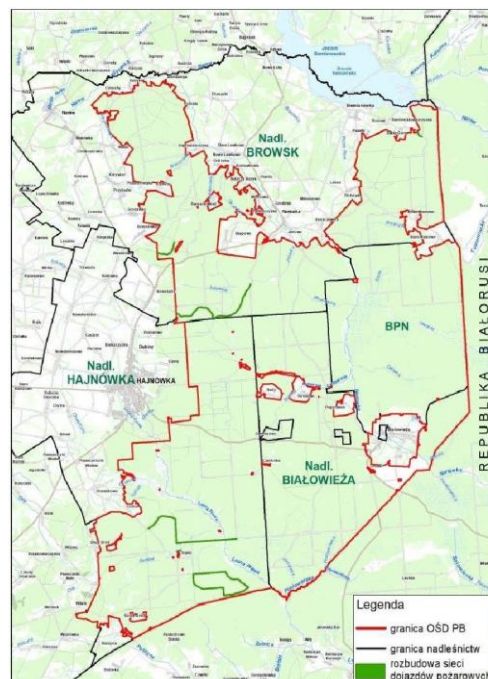
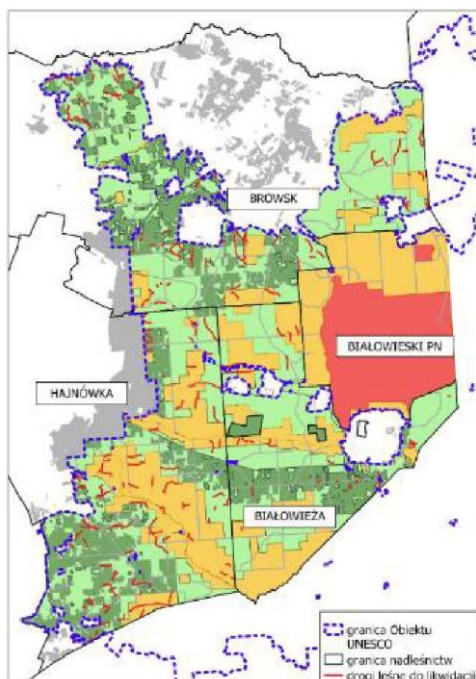
4.6.2. Fragmentacja siedlisk w wyniku gęstej sieci dróg

W ocenie IUCN z 2014 r. zauważono, że na terenie obiektu znajdowała się duża liczba dróg i korytarzy przeciwpożarowych, a niektóre z nich były utrzymywane bez wyraźnego uzasadnienia. W związku z tym IUCN zaleciła, aby Państwa-Strony dokładnie oceniły rzeczywistą potrzebę utrzymywania tych dróg i korytarzy przeciwpożarowych oraz zmniejszyły ich liczbę poprzez program racjonalizacji, któremu towarzyszyłby odpowiedni monitoring.

Obecnie, sytuacja pozostaje podobna zarówno w polskiej, jak i białoruskiej części obiektu. Misja z zadowoleniem przyjmuje wysiłki PGLLP, które planuje łącznie 117 km dróg leśnych, które nie będą już utrzymywane, do powolnego zamykania poprzez naturalną regenerację, w szczególności w strefie 2 i 3 (zob. rys. 21). Jednocześnie w projekcie PZZPL zaplanowano otwarcie dodatkowych korytarzy przeciwpożarowych, proponując dalszy wzrost liczby dróg pożarowych (rys. 22). Ponadto, w polskiej części obiektu, kilka dróg, w tym drogi graniczące ze strefami ochrony ścisłej i częściowej, zostało ulepszonych, aby dostosować je do częstszego użytkowania w wyniku operacji związanych z ochroną granicy, w tym przez ciężkie pojazdy (zob. 4.1). Misja zaobserwowała również liczne ogrodzone obszary obiektu związane z gospodarką leśną, które również przyczyniają się do dalszej fragmentacji siedlisk.

⁴⁸ Przemysław Chylarecki i Nuria Selva (2021). Ruch samochodowy. Zmiany i śmiertelność dzikich zwierząt w wyniku modernizacji drogi Narewowskiej, obszar Natura 2000 Puszcza Białowieska.

Misja zaleca unikanie dalszej modernizacji dróg i torów oraz znaczne zmniejszenie liczby dróg i ogrodzeń leśnych zarówno w polskiej, jak i białoruskiej części obiektu. Przyczyni się to do zmniejszenia fragmentacji siedlisk oraz poprawy integralności obiektu. Wzmocni również ogólną odporność obszaru w świetle wielu dodatkowych presji związanych z budową bariery granicznej i zwiększoną aktywnością wynikającą z operacji ochrony granicy w polskiej części.

Rys. 21. Drogi leśne planowane do likwidacji (na czerwono) (źródło: PGLLP). Rys. 22. Planowane nowe korytarze przeciwpożarowe (na zielono) (źródło: projekt PZZPL).

4.7. Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym⁴⁹

Podobnie jak w 2018 r., niektóre władze lokalne i przedstawiciele lokalnych społeczności w Polsce ponownie wyrazili swoje obawy dotyczące utraconych dochodów i postrzeganego spadku gospodarczego w wyniku ograniczenia działalności leśnej. Często podkreślano również znaczenie zasobów leśnych, takich jak drewno opałowe, grzyby i jagody, a także prawo do swobodnego dostępu do lasu. Misja zauważa, że obawy te są uzasadnione i przyznaje, że zwiększone wymagania dotyczące ochrony Puszczy Białowieskiej jako obiektu światowego dziedzictwa nieuchronnie wpłynęły na niektóre działania gospodarcze związane z tradycyjną gospodarką leśną regionu. Jednocześnie status ten niewątpliwie ułatwił pojawienie się nowych możliwości gospodarczych, w szczególności związanych z turystyką. Jednakże, podczas gdy przychody z turystyki w 2016 r. przekroczyły 17 mln euro, co jest kwotą kilkakrotnie wyższą niż przychody generowane przez działalność leśną[1] i przynoszącą bezpośrednie korzyści społecznościom lokalnym, sektor ten ucierpiał nie tylko z powodu skutków pandemii COVID ale także stanu wyjątkowego ogłoszonego w wyniku gwałtownego wzrostu nielegalnej migracji, o czym szeroko informowały media krajowe i zagraniczne⁵⁰.

W misji z 2018 r. zalecono opracowanie wizji tego, w jaki sposób obiekt może przyczynić się do zrównoważonego rozwoju otaczającego regionu, w oparciu o przejrzystą strategię zrównoważonej

⁴⁹ Działania następcze w związku z zaleceniem 8 misji monitorującej z 2019 r.

⁵⁰ Kowalczyk R. 2018. W trosce o las. O potrzebie zmiany postrzegania wartości Puszczy Białowieskiej [w:] Polska Akademia Nauk. Dostępne pod adresem: https://journals.pan.pl/Content/112526/PDF/20-21_Puszcza_kowalczyk_ang.pdf

turystyki zgodną z ochroną OUV.

Misja uważa, że zalecenie misji monitorującej z 2018 r. dotyczące opracowania wizji zrównoważonego rozwoju pozostaje aktualne, nawet jeśli obecnie panująca sytuacja ma wpływ na sektor turystyczny regionu.

5. WNIOSKI I ZALECENIA

Jak określono w OWUW, wyjątkowy charakter obiektu Puszcza Białowieska polega na skali jego starodrzewu, który obejmuje rozległe, niezakłócone obszary, w których zachodzą naturalne procesy. Obiekt obejmuje duże obszary ze starodrzewem, które były nienaruszone lub w niewielkim stopniu zakłócone przez bardzo długi czas, co jest wyjątkową sytuacją w ekoregionie lądowych lasów mieszanych Europy Środkowej oraz w nizinym umiarkowanym regionie Palearktyki Zachodniej.

W celu ochrony OUV kluczowe jest zatem zagwarantowanie, aby procesy ekologiczne mogły nadal przebiegać bez zakłóceń lub przy bardzo niewielkich zakłóceniach, a wpływ człowieka na ekosystem był zminimalizowany.

Wpływ człowieka na systemy naturalne wyraża się na wiele sposobów, a jednak skumulowany wpływ wielu czynników stresogennych na zbiorowiska przyrodnicze często pozostaje nieuwzględniony. Dzieje się tak dlatego, że choć poszczególne oddziaływania mogą wydawać się nieistotne lub mieścić się w zakresie naturalnej zmienności, ich kumulacja w czasie i w obrębie krajobrazu lub regionu może stanowić poważny wpływ⁵¹. W związku z tym skuteczne planowanie ochrony w celu złagodzenia skumulowanych skutków wymaga zrozumienia czasowych i przestrzennych wzorców liczebności i gęstości oddziaływań, a także tego, czy skumulowane skutki są addytywne, synergiczne czy antagonistyczne⁵². Od czasu początkowego wpisu w 1979 r. powierzchnia obiektu stopniowo wzrastała o ok. 2800% (od ok. 5 000 ha do ok. 140 000 ha). Jednocześnie, wraz ze wzrostem ogólnego rozmiaru, obiekt stoi również w obliczu poważnych pojawiających się zagrożeń, w tym zmian klimatu, i nadal jest dotknięty znaczną fragmentacją ekologiczną.

Konstrukcja bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury w Polsce de facto podzieliła obiekt na dwie oddzielne podjednostki, tym samym znacznie zwiększając jego fragmentację ekologiczną. Związane z tym bezpośrednie i pośrednie oddziaływanie infrastruktury granicznej i działań związanych z zabezpieczeniem granicy państwa, obecność nielegalnych migrantów oraz efekty styku dodatkowo pogłębiają fragmentację i skumulowaną presję na łączność ekologiczną i zachodzące procesy, w tym hydrologię, przemieszczanie się dzikiej fauny i flory, ekologię populacji dzikiej fauny i flory, dynamikę zmian w populacji drapieżników itp. Zerwanie współpracy transgranicznej między Państwami-Stronami Polską i Białorusią w następstwie pogorszenia stosunków dwustronnych spowodowało również brak skoordynowanego zarządzania na poziomie całego obiektu.

Misja stwierdza, że warstwowe i skumulowane skutki powstania polskiej bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury mają negatywny wpływ na integralność obiektu poprzez blokowanie łączności ekologicznej dla większości dzikich zwierząt, niepokoienie dzikich zwierząt w strefie przygranicznej i przylegającej do niej, wprowadzanie gatunków inwazyjnych oraz zlokalizowany negatywny wpływ na hydrologię. ***Nowa bariera jeszcze bardziej zaostrza wpływ białoruskiej „Sistemy”, która już utrudniała łączność dzikiej przyrody, jednak nie blokując jej całkowicie.*** Misja obawia się, że ten negatywny wpływ na wartość przyrodniczą obiektu może spowodować, że obiekt spełni w najbliższej przyszłości kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu.

Aby uniknąć dalszego długoterminowego wpływu na OUV obiektu, konieczne byłoby podjęcie szeregu zdecydowanych działań w celu przywrócenia łączności ekologicznej, co wymagałoby przynajmniej modyfikacji lub częściowego demontażu struktur bariery i związanej z tym infrastruktury. Niewątpliwie wymagałoby to wspólnych wysiłków Polski i Białorusi w celu rozwiązania kwestii nielegalnej migracji przez granicę. ***Misja zauważa, że chociaż celem musi być pełne przywrócenie łączności ekologicznej na całym obszarze, jest mało prawdopodobne, aby było to wykonalne w perspektywie krótko- i średnioterminowej, gdyż***

⁵¹ Theobald i in. 1997. Szacowanie skumulowanego wpływu rozwoju obiektu na siedliska dzikiej przyrody [w:] Landscape and Urban Planning 39 (1997) 25-36.

⁵² Crain i in. 2008. Interaktywne i skumulowane skutki wielu ludzkich czynników stresogennych w systemach morskich [w:] Ecology Letters (2008) 11: 1304-1315.

współpraca transgraniczna znajduje się pod wpływem obecnej sytuacji geopolitycznej.

Chociaż pełne przywrócenie łączności ekologicznej wydaje się na tym etapie niewykonalne, misja podkreśla pilną potrzebę podjęcia odpowiednich środków łagodzących, aby zapobiec dalszej degradacji integralności ekologicznej obiektu oraz uniknąć stwierdzonego zagrożenia dla jego OUV, a także proponuje szereg kluczowych zaleceń (R1 - 5), aby temu zaradzić.

Zalecenie 1 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Opracowanie i wdrożenie zestawu pilnych działań łagodzących w celu zmniejszenia wpływu polskiej bariery granicznej, w tym

- a) Niezwłoczne wdrożenie środków technicznych w celu wyeliminowania lokalnego wpływu na hydrologię oraz umożliwienia przywrócenia naturalnych szczytowych przepływów wody, na przykład poprzez dodanie większej liczby i większych przepustów pod fundamentem bariery granicznej i sąsiadującej z nią drogi serwisowej, a także wprowadzenie dedykowanego monitorowania i zwiększenia liczby personelu celem zapewnienia funkcjonowania przepustów w warunkach szczytowego przepływu;
- b) Opracowanie i szybkie wdrożenie zestawu działań wspierających polską populację rysia na terenie obiektu w celu poprawy jakości siedlisk dla zwiększenia dostępności pożywienia, w połączeniu z ograniczeniem hałasu, światła i użytkowania dróg, a także opracowanie planów awaryjnych w celu uzupełnienia/ponownego wprowadzenia subpopulacji rysia polskiego w uzasadnionych przypadkach;
- c) Zapewnienie dodatkowych funduszy na monitorowanie i działania łagodzące w celu powstrzymania wprowadzania i rozprzestrzeniania się gatunków inwazyjnych, w tym sprawdzanie wszystkich działań człowieka pod kątem gatunków inwazyjnych, wprowadzenie programów szybkiego wykrywania i eliminacji gatunków inwazyjnych, itp.;
- d) Ustanowienie specjalnych mechanizmów monitorowania i zarządzania adaptacyjnego w celu łagodzenia hałasu i zanieczyszczenia światłem oraz powstawania efektów styku;
- e) Powstrzymanie się od dalszej rozbudowy infrastruktury barier na terenie obiektu.

Zalecenie 2 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Wznowienie współpracy transgranicznej, przynajmniej na poziomie wymiany informacji technicznych, w celu ułatwienia opracowania i wdrożenia zalecanych działań łagodzących. Misja uważa, że UNESCO i IUCN, być może przy zaangażowaniu innych podmiotów ONZ, mogłyby potencjalnie ułatwić dialog na poziomie technicznym pomiędzy Państwami-Stronami.

Zalecenie 3 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Ustanowienie kompleksowego i długoterminowego programu badań i monitorowania OUV obiektu w celu umożliwienia adaptacyjnego zarządzania zagrożeniami i wpływem bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury.

Zalecenie 4 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Podjęcie dodatkowych działań w celu zwiększenia odporności ekosystemu poprzez zarządzanie innymi czynnikami stresogennymi wpływającymi na integralność obiektu (zob. zalecenia 9-15).

Zalecenie 5 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Przeprowadzenie dalszych badań nad wpływem bariery granicznej i związanej z nią infrastruktury na różnorodność biologiczną oraz procesy ekologiczne i biologiczne obiektu, w tym alternatyw dla konwencjonalnych barier granicznych, przejścia dla dzikich zwierząt oraz inne środki minimalizujące wpływ bariery, ogrodzeń z drutu harmonijkowego kolczastego i związanej z nimi infrastruktury drogowej.

Misja zaleca ponadto, aby w 2027 r. na teren obiektu zaproszono nową misję monitorującą celem oceny wdrożenia tych zaleceń i ponownego zbadania, czy obiekt spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu.

Proponowana misja powinna również ocenić wykonalność wdrożenia dodatkowych środków służących pełnemu przywróceniu łączności ekologicznej na terenie obiektu.

Misja przeanalizowała również inne kwestie **związane z ochroną zidentyfikowane przez misję monitorującą z 2018 r.** oraz oceniła postępy poczynione przez Państwa-Strony Polskę i Białoruś we wdrażaniu tych zaleceń. W oparciu o tę ocenę misja zaproponowała 11 zaleceń pokontrolnych, pogrupowanych według głównych kwestii ochrony i zagrożeń.

Planowanie zarządzania

Zalecenie 6 (dla Białorusi jako Państwa-Strony)

Jak najszybsze przesłanie tłumaczenia planu zarządzania PNPB na jeden z języków roboczych Komitetu Światowego Dziedzictwa do Centrum Światowego Dziedzictwa w celu dokonania jego weryfikacji przez IUCN.

Zalecenie 7 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Rewizja obecnego projektu ZPZ w celu poprawy jego przejrzystości i uwzględnienia podstawowych wytycznych dotyczących ogólnych zasad zarządzania obiektem na potrzeby wszystkich istotnych dokumentów dotyczących zarządzania polskim komponentem obiektu, w tym planów urządzania lasu (PUL), oraz zapewnienia, że są one dostosowane do ochrony OUV obiektu poprzez włączenie do nich:

- a) jasno określonych wytycznych dotyczących przeciwdziałania zagrożeniom dla OUV;
- b) wytycznych dotyczących integracji kwestii bezpieczeństwa granic z nadrzędną zdolnością do ochrony OUV obiektu;
- c) katalogu czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej, które mogą być dopuszczone w strefie czynnej ochrony i na jakich warunkach powinny być stosowane;
- d) kompleksowego i długoterminowego programu badań i monitorowania umożliwiającego adaptacyjne zarządzanie zagrożeniami;

oraz, sfinalizowania projektu przed końcem 2024 r. i przedłożenia go Centrum Światowego Dziedzictwa do przeglądu przez IUCN.

Zalecenie 8 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Wznowienie prac nad TPZ oraz koordynacja transgranicznych działań w zakresie zarządzania celem sprostania różnym wyzwaniom związanym z ochroną obiektu. .

Gospodarka leśna oraz podział obiektu na strefy

Zalecenie 9 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Zgodnie z zaleceniami misji monitorującej z 2018 r., należy zapewnić, aby wszystkie działania związane z zarządzaniem siedliskami na terenie obiektu były zgodne z ustaleniami dotyczącymi zarządzania opisanymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r. i wyraźnie potwierdzić, że „niezakłócona dzika przyroda jest podstawową zasadą zarządzania” poprzez:

- a) zapewnienie, że nowy podział obiektu na strefy jest w pełni zgodny z zasadami wyszczególnionymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r. i nie powoduje zwiększenia strefy aktywnej ochrony lasów;
- b) dopilnowanie, aby nowe plany urządzenia lasu zawierały jasne uzasadnienie dla każdego z planowanych działań w zakresie gospodarki leśnej, wskazując, w jaki sposób przyczynią się one do realizacji dwóch celów strefy, oraz rozróżniały następujące trzy podstrefy:
 - podstrefę, w której potrzebne są aktywne działania w zakresie ochrony gatunków;
 - podstrefę, w której warunki drzewostanu wymagają czynnych działań z zakresu gospodarki leśnej w celu przyspieszenia jej przekształcenia w naturalny las dębowo-grabowy; oraz

- o podstrefę z drzewostanami, które nie mają struktury i klasy wieku kwalifikującej je do włączenia do strefy 3, ale w których preferowaną metodą odnowienia jest odnowienie naturalne bez dalszych interwencji zarządczych.

Zalecenie 10 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Weryfikacja proponowanego PZZPL przed włączeniem go do ZPZ, aby zapewnić usunięcie wszystkich niespójności z zaleceniami misji z 2018 r. i ustaleniami dotyczącymi zarządzania opisanymi w dokumencie nominacyjnym z 2014 r.

Zarządzanie dziką przyrodą

Zalecenie 11 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Przeprowadzenie nowej naukowej oceny pojemności ekologicznej żubrów i jeleni szlachetnych na terenie całego obiektu oraz skutków dla zarządzania ruchami związanymi z rozprzestrzenianiem się, migracją i rozszerzaniem zasięgu występowania tych zwierząt w obrębie obiektu i poza nim.

Zalecenie 12 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Lepsze dostosowanie zarządzania dziką przyrodą do niezakłóconych procesów ekologicznych, w tym poprzez przywrócenie naturalnych interakcji między drapieżnikami i ofiarami:

- a) na Białorusi, przyjmując prawny zakaz polowań na wilki przed końcem 2024 r., obejmujący nie tylko obszar obiektu, ale cały PNPB;
- b) w Polsce, rozszerzając zakaz polowań na zwierzęta kopytne w co najmniej strefie 3 obiektu i zakazując wszelkich form sztucznego dokarmiania gatunków innych niż żubry, w tym sadzenia drzew owocowych we wszystkich strefach zarządzania.

Zmiana klimatu a warunki hydrologiczne

Zalecenie 13 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Kontynuowanie oraz dalsze zwiększanie wysiłków na rzecz przywrócenia naturalnej hydrologii obiektu oraz uwzględnienie badań, monitorowania i adaptacji do zmian klimatu jako głównej zasady przewodniej we wszystkich planach zarządzania.

Drogi a fragmentacja siedlisk

Zalecenie 14 (dla Polski jako Państwa-Strony)

Opracowanie i wdrożenie dodatkowych działań w celu dalszego łagodzenia wpływu drogi Narewowskiej, w tym dodatkowych ograniczeń w korzystaniu z drogi.

Zalecenie 15 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Wdrożenie działań mających na celu dalsze ograniczenie rozdrobnienia siedlisk poprzez unikanie dalszej modernizacji dróg, znaczne zmniejszenie liczby dróg leśnych i ograniczenie liczby ogrodzeń leśnych.

Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym

Zalecenie 16 (dla Polski i Białorusi jako Państw-Stron)

Opracowanie wizji dotyczącej możliwości przyczynienia się obiektu do zrównoważonego rozwoju otaczającego regionu, w oparciu o jasną strategię zrównoważonej turystyki zgodnej z ochroną wartości przyrodniczej obiektu.

Misja zauważyła, że zdecydowane działania obu Państw-Stron w celu rozwiązania wymienionych wyzwań związanych z ochroną przyrody oraz wdrożenia zaleceń zwiększą odporność ekosystemu obiektu, a tym samym przyczynią się do złagodzenia wpływu infrastruktury granicznej czy działań związanych z zabezpieczeniem granicy państwa.

6. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 Zakres uprawnień (ToR) misji monitorującej z marca 2024 r.

Zakres uprawnień

**Wspólna misja monitorująca WHC/IUCN
do transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska”
(Białoruś, Polska)
(18-27 marca 2024 r.)**

Na rozszerzonej 45 sesji Komitet Światowego Dziedzictwa zwrócił się do Państw-Stron Białorusi i Polski o zaproszenie wspólnej misji monitorującej WHC/IUCN na teren Obiektu Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska”. Główne cele misji zostały przedstawione w Decyzji **45 COM 7B.21** (Załącznik II).

W szczególności zadaniem zespołu misji była:

1. Ocena wpływu bariery granicznej w Polsce na OUV obiektu, w tym na jego integralność, funkcję ekologiczną i przemieszczanie się dzikich zwierząt, które są niezbędne dla przetrwania populacji kluczowych gatunków.
2. Ocena, czy wprowadzone przejścia dla zwierząt oraz przerwy wzdłuż cieków wodnych stanowią wystarczające środki łagodzące służące utrzymaniu OUV obiektu w odniesieniu do przemieszczania się kluczowych gatunków.
3. Przegląd postępów we wdrażaniu zaleceń misji monitorującej z 2018 r. i poprzednich decyzji Komitetu, w tym tych związanych z łącznością w obrębie obiektu, z uwzględnieniem tak zwanej „Sistemy” na Białorusi, a także różnych dokumentów dotyczących zarządzania, które zostały niedawno opracowane lub są w trakcie opracowywania, w celu ustalenia ich zgodności z ochroną OUV obiektu.
4. Ocena ogólnego stanu zachowania obiektu oraz ocena czynników i kwestii związanych z ochroną, które mogą potencjalnie wpływać na jego OUV, w tym warunków integralności, ochrony i zarządzania obiektem.

W oparciu o powyższe, misja powinna wydać zalecenie, czy obiekt spełnia kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, zgodnie z paragrafem 180 Wytycznych Operacyjnych dotyczących wdrażania Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Państwa-Strony powinny zagwarantować, aby misja otrzymała wszelkie istotne informacje i dokumentację umożliwiające jej dokonanie przeglądu i oceny kwestii wymienionych w punktach 1-4 powyżej oraz aby była ona w stanie przeprowadzić kontrole na miejscu celem dokonania kompleksowej inspekcji obiektu. Misja weźmie również pod uwagę raport Państw-Stron na temat stanu zachowania obiektu, który ma zostać sporządzony do 1 lutego 2024 roku. W przypadku, gdy misja stwierdzi potrzebę dodatkowych informacji, powinny one zostać dostarczone przez Państwa-Strony tak szybko, jak to możliwe i nie później niż dwa tygodnie po zakończeniu misji.

Państwa-Strony proszone są o ułatwienie niezbędnych konsultacji poprzez spotkania robocze z zainteresowanymi stronami, w tym organami rządowymi na szczeblu krajowym i lokalnym, organami zarządzającymi obiektem, właściwymi naukowcami i instytucjami naukowymi, a także wszelkimi innymi zainteresowanymi stronami, w tym organizacjami pozarządowymi i społecznościami lokalnymi, oraz o ułatwienie wizyt terenowych w kluczowych lokalizacjach na terenie obiektu, w tym bariery granicznej.

Aby zapewnić odpowiednie przygotowanie do misji, Państwa-Strony powinny jak najszybciej dostarczyć do Centrum Światowego Dziedzictwa następującą dokumentację:

- a) Szczegółowe informacje na temat środków łagodzących wprowadzonych w celu ograniczenia wpływu nowo wybudowanej bariery granicznej w Polsce, w tym lokalizacji i zarządzania dostępnymi przejściami umożliwiającymi przemieszczanie się

dzikich zwierząt oraz podstaw naukowych uzasadniających planowane środki łagodzące (np. dane dotyczące przemieszczania się dzikich zwierząt, ich lokalizacja i czas).

- b) Dostępne dane na temat wpływu istniejącej bariery granicznej po stronie białoruskiej (tzw. „Sistemy”), w tym informacje na temat jej drożności dla różnych gatunków dzikiej fauny i flory.
- c) Zaktualizowane informacje na temat aktualnego statusu ogólnego planu zarządzania dla polskiej części obiektu (w tym projekt, jeśli jest dostępny), zweryfikowanego planu podziału na strefy i propozycji nowych PUL.
- d) Zaktualizowany raport na temat wdrażania zaleceń misji monitorującej z 2018 r.

Aby ułatwić przygotowanie misji, Państwa-Strony, we współpracy z Centrum Światowego Dziedzictwa i IUCN, powinny przygotować szczegółowy program misji, w tym listę osób i instytucji, z którymi należy się skonsultować, który powinien zostać przedłożony w formie projektu do Centrum Światowego Dziedzictwa celem weryfikacji, wraz z wymaganą dokumentacją, tak szybko jak to możliwe i nie później niż dwa tygodnie przed rozpoczęciem misji.

Po zakończeniu misji Komitet Światowego Dziedzictwa (WHC) i IUCN przygotowują zwięzły raport na temat ustaleń i zaleceń przy użyciu standardowego formatu (Załącznik III), do rozpatrzenia przez Komitet Światowego Dziedzictwa na jego 46 sesji. Ostateczny projekt raportu z misji zostanie udostępniony Państwu-Stronom w celu skomentowania wszelkich błędów rzeczowych. Należy zauważyć, że zalecenia zostaną przedstawione w raporcie z misji, a nie w jej trakcie.

Zgodnie z polityką UNESCO i IUCN, eksperci uczestniczący w misji nie będą angażować się w kontakt z mediami i nie będą omawiać ustaleń ani zaleceń misji, które zostaną uwzględnione jedynie w raporcie końcowym.

Decyzja 45 COM 7B.21 Puszcza Białowieska (Białoruś, Polska)

Komitet Światowego Dziedzictwa,

1. Po przeanalizowaniu dokumentu WHC/23/45.COM/7B.Add.2,
2. Przywołując decyzje **43 COM 7B.14** i **44 COM 7B.100** przyjęte odpowiednio na 43 sesji (Baku, 2019 r.) i przedłużonej 44 sesji (Fuzhou/online, 2021 r.),
3. Wyraża najwyższe zaniepokojenie budową przez Państwo-Stronę Polskę, bez uprzedniego przedłożenia WHC oceny oddziaływania na środowisko (OOŚ) oraz potencjalnego wpływu na wyjątkową wartość uniwersalną (OUV) bariery granicznej pomiędzy białoruską i polską częścią obiektu transgranicznego, przecinającej niektóre z najlepiej zachowanych i najbardziej wrażliwych jego obszarów, co dodatkowo wpłynie na łączność ekologiczną i nieuchronnie spowoduje fragmentację lasów, zmiany w reżimie hydrologicznym, zwiększone rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych na etapie budowy oraz degradację ważnych biotopów, a także poważnie wpłynie na przemieszczanie się zwierząt w obrębie obiektu;
4. Wzywa Państwa-Strony Białoruś i Polskę do podjęcia odpowiednich kroków w celu zaradzenia wyżej wymienionym skutkom oraz zagwarantowania łączności ekologicznej przez granicę umożliwiającą przemieszczanie się dzikich zwierząt i uważa, że jeśli takie środki nie zostaną podjęte w trybie pilnym, obiekt może spełniać warunki wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu, zgodnie z paragrafem 180 Wytocznych Operacyjnych;
5. Zwraca się do Państw-Stron Białorusi i Polski o pilne zaproszenie na teren obiektu wspólnej misji monitorującej WHC/IUCN w celu:
 - a) Oceny wpływu bariery granicznej na OUV obiektu, w tym jego integralność, funkcję ekologiczną i przemieszczanie się dzikich zwierząt, które są kluczowe dla żywotności populacji kluczowych gatunków.
 - b) Oceny, czy wprowadzone przejścia dla zwierząt oraz przerwy wzdłuż cieków

wodnych stanowią wystarczające środki łagodzące dla utrzymania OUV obiektu, w odniesieniu do przemieszczania się kluczowych gatunków.

- c) Dokonania przeglądu postępów we wdrażaniu zaleceń misji monitorującej z 2018 r. i poprzednich decyzji komitetu, w tym różnych dokumentów dotyczących zarządzania, które zostały niedawno opracowane lub są w trakcie opracowywania.
6. Ponadto z zaniepokojeniem zauważa, że sprawozdania przedłożone przez Państwa-Strony nie zawierają żadnych szczegółowych informacji na temat bieżących wysiłków na rzecz opracowania TPZ oraz zachęca do transgranicznej współpracy na rzecz ochrony obiektu.
7. Z zadowoleniem przyjmuje postępy w aktualizacji Planu Zarządzania (PZ) białoruskiej części obiektu, wzywa również Państwo-Stronę Białoruś do przyjęcia prawnego zakazu polowań na wilki na białoruskiej części obiektu oraz do zapewnienia aktualizacji odpowiednich planów ochrony dzikiej przyrody i planów gospodarowania wodami w oparciu o zaktualizowany PZ, a także zwraca się z prośbą o przedłożenie projektu PZ do WHC przed jego ostatecznym zatwierdzeniem.
8. Zwraca się również do Państwa-Strony Polski o sfinalizowanie ogólnego PZ dla polskiej części obiektu, biorąc pod uwagę przegląd techniczny jego zarysu przeprowadzony przez IUCN oraz zalecenia misji monitorującej z 2018 r., zapewniając pełne uczestnictwo wszystkich zainteresowanych stron i posiadaczy praw, w razie potrzeby korzystając z międzynarodowej wiedzy specjalistycznej, oraz wzmocnienie ochrony OUV obiektu jako głównego celu zarządzania, a także przedłożenie projektu PZ do przeglądu przez IUCN przed jego ostatecznym zatwierdzeniem, a także powtarza, że PZ powinien kierować opracowywaniem innych dokumentów zarządczych, w tym nowych planów PUL, w celu zapewnienia, że wszystkie plany są dostosowane do ochrony OUV obiektu.
9. Zauważa także z zaniepokojeniem, że projekt zmienionego przez Państwo-Stronę Polska planu podziału na strefy doprowadziłby do znacznego zmniejszenia stref częściowo chronionych i w konsekwencji do zwiększenia obszaru przewidzianego do aktywnej gospodarki leśnej, a tym samym wzywa Państwo-Stronę Polska do unikania zmniejszania obszaru wyłączonego z aktywnej gospodarki leśnej, zgodnie z zaleceniem misji z 2018 r.
10. Ponownie podkreśla znaczenie zgodności nowych planów urządzenia lasu (PUL) z zaleceniami dotyczącymi zarządzania zawartymi w decyzji **43 COM 7B.14**, zgodnie z systemem gospodarki leśnej określonym w momencie zwiększenia obszaru obiektu w 2014 r. oraz z późniejszymi zaleceniami misji z 2018 r., a także ponownie zachęca Państwo-Stronę Polska do zasięgnięcia dalszej porady IUCN w sprawie opracowania nowych PUL, przed ich zatwierdzeniem, aby zapewnić spełnienie tych wymogów.
11. Ponadto zwraca się do Państwa-Strony Polska o dostarczenie informacji na temat aktualnych warunków ruchu na drodze Narewowskiej oraz potwierdzenie środków podjętych w celu zminimalizowania i zarządzania wszelkimi oddziaływaniami wynikającymi z ruchu drogowego.
12. Z zadowoleniem przyjmuje wysiłki na rzecz przywrócenia reżimu hydrologicznego rzeki Narewki oraz zachęca oba Państwa-Strony do wspólnego wdrażania planów przywrócenia naturalnego przepływu rzeki i kontynuowania rekultywacji terenów podmokłych.
13. Ponadto zwraca się do Państw-Stron o przedłożenie Komitetowi Światowego Dziedzictwa, do dnia 1 lutego 2024 r., zaktualizowanego wspólnego raportu na temat stanu zachowania obiektu, na temat wdrożenia zaleceń powyższych oraz przedstawionych przez misję z 2018 r., do rozpatrzenia przez Komitet Światowego Dziedzictwa na 46 sesji, **biorąc pod uwagę, że pilne potrzeby w zakresie ochrony tego obiektu wymagają szerokiej mobilizacji w celu zachowania jego OUV, w tym ewentualnego wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu.**

Załącznik nr 2 Plan podróży i program misji

18 marca 2024 r., poniedziałek

przylot ekspertów misji do Warszawy, Lotnisko Chopina, spotkanie z ekspertami na lotnisku i transport do Ministerstwa Klimatu i Środowiska

14:30 obiad (lunch)

15:30 - 17:00 - spotkanie ekspertów UNESCO/IUCN w Ministerstwie Klimatu i Środowiska z przedstawicielami Ministerstwa Klimatu i Środowiska, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Polskiego Komitetu ds. UNESCO

17:00 wyjazd do Białowieży

21:00 przyjazd do Białowieży i zakwaterowanie w hotelu

19 marca 2024 r., wtorek

7:00 śniadanie

8:00 - 13:00 Spotkanie robocze w siedzibie Parku Narodowego z zarządcami Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska (PGLLP, BPN), Strażą Graniczną i Wojskiem Polskim

14:00 obiad (lunch)

15:00 - 17:30 wizytacja polskiej strony Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska w 3 nadleśnictwach

18:00 powrót do Białowieży

19:00 kolacja

20 marca 2024 r., środa

7:00 śniadanie

8:00 - 12:00 wizytacja bariery granicznej na obszarze Białowieskiego Parku Narodowego

12:30 obiad (lunch)

13:00 - 17:00 wizytacja bariery granicznej na obszarze Nadleśnictwa Białowieża

17:30 - 20:00 spotkanie z udziałem zaproszonych interesariuszy, władz samorządowych, organizacji pozarządowych

20:30 kolacja

21 marca 2024 r., czwartek

7:00 śniadanie

8:00 wizytacja Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska prowadzona przez przedstawicieli instytucji naukowych i organizacji pozarządowych

14:00 obiad (lunch)

15:00 spotkanie z zainteresowanymi grupami, w tym organizacjami pozarządowymi;

19:00 kolacja

22 marca 2024 r., piątek

5:30: poranna wizyta w Białowieskim Parku Narodowym

8:30 śniadanie

10:00 - 12:00 spotkanie podsumowujące z zarządzającymi Obiektem Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska;

12:00 - 10:00 prywatne spotkanie zespołu misji z Mikołajem Dorożalą, Podsekretarzem Stanu

13:00 obiad (lunch)

16:00 - 17:00 spotkanie w celu omówienia projektu ZPZ

19:00 Kolacja organizowana przez Paulinę Henning Kloskę, Minister Klimatu i Środowiska

23 marca 2024 r., sobota

8:00 śniadanie

9:00 wyjazd misji UNESCO/IUCN do białoruskiej części Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska - przejazd do przejścia granicznego w Terespolu

14:00 członkowie misji przekraczają granicę polsko-białoruską

15:00 transfer do Państwowej Instytucji Ochrony Przyrody „Park Narodowy „Puszcza Białowieska”,

16:00 zakwaterowanie w hotelu
18:00 kolacja

24 marca 2024 r., niedziela

8:00 śniadanie
9:00-18:00 wycieczka wzdłuż trasy przez terytorium Puszczy Białowieskiej, znajdującej się w obwodzie brzeskim, w tym wizytacja strefy przygraniczna 18:00 kolacja

25 marca 2024 r., poniedziałek

8:00 śniadanie
9:00-18:00 wycieczka wzdłuż trasy przez terytorium Puszczy Białowieskiej, znajdującej się w obwodzie grodzieńskim 18:00 kolacja

26 marca 2024 r., wtorek

8:00 śniadanie
9:00 - 10:00 dyskusje techniczne z pracownikami PNPB
10:00-12:30 okrągły stół z przedstawicielami środowisk akademickich i społeczeństwa pod przewodnictwem Alexandra Korbuta, Pierwszego Zastępcy Ministra
13:00-14:00 obiad (lunch)
14:30-17:30 okrągły stół z przedstawicielami organów rządowych i organizacji pod przewodnictwem Aleksandra Korbuta, Pierwszego Zastępcy Ministra
18:00-20:00 kolacja organizowana przez Aleksandra Korbuta, Pierwszego Zastępcy Ministra

27 marca 2024 r., środa

8:00 śniadanie i wymeldowanie
9:00 wyjazd członków misji na przejście graniczne
13:00 wylot do Warszawy, powrót członków misji do domu

Załącznik nr 3 Lista spotkanych osób

POLSKA

NAZWISKO i IMIĘ	STANOWISKO	INSTYTUCJA
HENNING-KLOSKA PAULINA	Minister Klimatu i Środowiska	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
DOROŻAŁA MIKOŁAJ	Podsekretarz stanu	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
DUSZCZYK MACIEJ	Podsekretarz stanu	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
JAGIELSKA-BURDUK ALICJA	Sekretarz Generalny	Polski Komitet ds. UNESCO
ZASĘPA PATRYCJA	Dyrektor	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
JAKUBOWSKI ALEKSANDER	Dyrektor	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
SZCZEPAŃSKI KRYSTIAN	Dyrektor	Instytut Ochrony Środowiska
KOSS WITOLD	Dyrektor Generalny	Dyrekcja Generalna PGLLP
FIJAS JERZY	Zastępca Dyrektora Generalnego	Dyrekcja Generalna PGLLP
JAROSZEWICZ BOGDAN	Zastępca Dyrektora Generalnego	Dyrekcja Generalna PGLLP
BOŁBOT ALEKSANDER	Zastępca Dyrektora	Białowiecki Park Narodowy
WILCZYŃSKI TADEUSZ	Dyrektor	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku
ZALASIŃSKA KATARZYNA	Dyrektor	Narodowy Instytut Dziedzictwa
GAZZYŃSKA EDYTA	Zastępca Dyrektora, Biuro Technologii i Zaopatrzenia	Komenda Główna Straży Granicznej
ŻUKOWSKI ARTUR	Zastępca Dyrektora Zarządu Granicznego	Komenda Główna Straży Granicznej
SKIRKO DARIUSZ	Nadleśniczy	Nadleśnictwo Białowieża
ZAMOJSKI KRZYSZTOF	Nadleśniczy	Nadleśnictwo Hajnówka
STOCKI JAROSŁAW	Nadleśniczy	Nadleśnictwo Browsk
RAJKOWSKA BARBARA	Kierownik Projektu	IOŚ-PIB
BENDER SŁAWOMIR	Pplk - zastępca kierownika jednostki	Komenda Główna Straży Granicznej
DALBIAK AGNIESZKA	Doradca	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
HACZEK BOŻENA	Lider Zespołu	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
HURKAŁA WOJCIECH	Doradca	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
KRZEŚNICKA ANNA	II Sekretarz	Ministerstwo Spraw Zagranicznych
RYDEL KRZYSZTOF	Główny Specjalista	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
PRZYBYSZ ZBIGNIEW	Główny Specjalista	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
KARAŚKIEWICZ JAKUB	Główny Specjalista	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
JOLANTA RAWSKA-OLEJNICZAK	Doradca	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
GOŁĘBIEWSKA MAŁGORZATA	Doradca	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
KRZYŚCIAK - KOSIŃSKA RENATA	Ekspert	IOŚ-PIB
MARCONI - BETKA ANNA	Kierownik Działu	Narodowy Instytut Dziedzictwa
KOSTAŃCZUK EDYTA	Kierownik Jednostki	Dyrekcja Generalna PGLLP
ŻORNACZUK-ŁUBA ANNA	Kierownik Jednostki	Dyrekcja Generalna PGLLP
KWIATKOWSKI ADAM	Kierownik Jednostki	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku

SZYMURA MATEUSZ		Białowiecki Park Narodowy
JARSKI ARTUR	Główny Specjalista	Ministerstwo Obrony Narodowej
ARKADIUSZ GARDZIELIK	Główny Specjalista	Ministerstwo Obrony Narodowej
LITWINOWICZ ALBERT	Wójt	Urząd Gminy Białowieża
ANDRZEJ ANTCAK	Radny Gminy	Urząd Gminy Białowieża
SKIEPKO ANDRZEJ	Starosta Hajnowski	Starostwo Powiatowe w Hajnówce
EUGENIUSZ SACZKO	Przewodniczący Rady Powiatu	Starostwo Powiatowe w Hajnówce
JANOWSKI MIKOŁAJ	Radny Sejmiku, Dyrektor Zarządu Dróg	Starostwo Powiatowe w Hajnówce
GOŁUBOWSKI JAROSŁAW	Wójt Gminy	Urząd Gminy Narewka
CHOMCZUK JAN	Sekretarz Gminy	Urząd Gminy Narewka
PLESKOWICZ ANDRZEJ	Wójt Gminy	Urząd Gminy Narew
POSKROBKO SŁAWOMIR	Inspektor	Urząd Gminy Narew
CHYLARECKI PRZEMYSŁAW		Muzeum i Instytut Zoologii PAN
ŻMIHORSKI MICHAŁ		Instytut Biologii Ssaków Polskiej Akademii Nauk, Białowieża
RAFAŁ KOWALCZYK		Instytut Biologii Ssaków Polskiej Akademii Nauk, Białowieża
HILSZCZAŃSKI JACEK		Instytut Badawczy Leśnictwa
ZIMNY MARCELINA		Białowiecka Stacja Geobotaniczna, Uniwersytet Warszawski
PATRYK CZORTEK		Białowiecka Stacja Geobotaniczna, Uniwersytet Warszawski
SZCZUTKOWSKA SYLWIA		Pracownia na rzecz Wszystkich Istot
PRZEMYSKI ALOJZY		Usługi Ekologiczne Alojzy Przemyski
BŁACHNO ANNA		Fundacja Siła Lasu!
SYNOWIECKI ŁUKASZ		Fundacja Siła Lasu!
SMYK ARKADIUSZ		Stowarzyszenie na Rzecz Dialogu Tropinka
PAWLUŚKIEWICZ JOANNA		Dom Przyrody i Kultury
HERTZ - PACURA KATARZYNA		Fundacja Kultura Kresu
EDYTA KAPOWICZ		Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
CHYRA JAROSŁAW		Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
MOROZ-KECZYŃSKA EWA		Fundacja Inicjatyw Rozwojowych i Edukacyjnych
PABIAN OLIMPIA		Fundacja Inicjatyw Rozwojowych i Edukacyjnych
STEPANIUK MIROSLAW		Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia

BIAŁORUŚ

NAZWISKO I IMIĘ	STANOWISKO	INSTYTUCJA
Khudyk Andrei	Minister	Ministerstwo Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska
Korbut Aliaksandr	Pierwszy Zastępca Ministra	Ministerstwo Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska

Kananchuk Tatsiana	Dyrektor Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Współpracy Międzynarodowej i Nauki	Ministerstwo Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska
Nikolaenko Piotr	Zastępca Dyrektora Generalnej Dyrekcji ds. Gospodarki Odpadami, Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej - Dyrektor Departamentu Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej	Ministerstwo Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska
Lukina Larissa	Zastępca Dyrektora Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Współpracy Międzynarodowej i Nauki - Dyrektor Departamentu Współpracy Międzynarodowej	Ministerstwo Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska
Surta Aliaksandr	Kierownik Wydziału Kompleksów Przyrodniczych i Produkcji Przemysłowej	Białoruska Prezydencka Dyrekcja Zarządzania Obiektem
Rudenik Wasilij	Kierownik Departamentu Kontroli Pracy Kompleksu Środowiskowego, Leśnictwa i Problemów Czarnobyla Komitetu Kontroli Państwowej	Państwowy Komitet Kontroli Republiki Białorusi
Bychkovsky Vyacheslav	Pierwszy zastępca przewodniczącego Komitetu Kontroli Państwowej obwodu brzeskiego	Państwowy Komitet Kontroli Republiki Białorusi
Sadovnichy Aliaksandr	Pierwszy zastępca przewodniczącego Komitetu Kontroli Państwowej Obwodu Grodzieńskiego	Państwowy Komitet Kontroli Republiki Białorusi
Kononow Andriej	Kierownik Działu Współpracy Międzynarodowej	Państwowy Komitet Graniczny
Kravchuk Vadim	Zastępca przewodniczącego Brzeskiego Obwodowego Komitetu Wykonawczego	Regionalny Komitet Wykonawczy w Brześciu
Venskovich Yan	Przewodniczący Brzeskiego Obwodowego Komitetu Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska	Regionalny Komitet Wykonawczy w Brześciu
Gagakova Tatsiana	Kierownik Dyrekcji Generalnej ds. Pracy Ideologicznej i Młodzieży Brzeskiego Obwodowego Komitetu Wykonawczego	Regionalny Komitet Wykonawczy w Brześciu
Shlyk Vasily	Przewodniczący Grodzieńskiego Obwodowego Komitetu Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska	Grodzieński Regionalny Komitet Wykonawczy
Bazar Sergei	Zastępca przewodniczącego Grodzieńskiego Obwodowego Komitetu Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska	Grodzieński Regionalny Komitet Wykonawczy
Versotsky Aliaksandr	Przewodniczący okręgu Svisloch Komitet Wykonawczy	Grodzieński Regionalny Komitet Wykonawczy
Liger Eduard	Nadleśniczy Grodzieńskiego Państwowego Stowarzyszenia Produkcji Leśnej	Grodzieński Regionalny Komitet Wykonawczy
Bui Andrei	Kierownik działu leśnictwa i zalesiania Grodzieńskiego Państwowego Stowarzyszenia Produkcji Leśnej	Grodzieński Regionalny Komitet Wykonawczy
Teterenok Vladislav	Dyrektor generalny	Państwowa Instytucja Ochrony Przyrody „Park Narodowy „Puszcza Białowieska”
Ovsey Aliaksandr	Zastępca dyrektora generalnego	Państwowa Instytucja Ochrony Przyrody „Park Narodowy „Puszcza Białowieska”
Bernadsky Dmitry	Kierownik działu naukowego	Państwowa Instytucja Ochrony Przyrody „Park Narodowy „Puszcza Białowieska”
Goroshko Alexei	Kierownik Wydziału Ochrony Lasu i Leśnictwa	Państwowa Instytucja Ochrony Przyrody „Park Narodowy „Puszcza Białowieska”

Klimets Denis	Inżynier łowiectwa	Państwowa Instytucja Ochrony Przyrody „Park Narodowy „Puszcza Białowieska”
Grummo Dmitry	Dyrektor Państwowej Instytucji Naukowej „V.G. Kuprewicz Instytut Botaniki Doświadczalnej Narodowej Akademii Nauk Białorusi”	Organizacje naukowe Narodowej Akademii Nauk Białorusi
Tsvirko Ruslan	Zastępca dyrektora ds. pracy naukowej Państwowej Instytucji Naukowej „V.G. Kuprewicz Instytut Botaniki Doświadczalnej Narodowej Akademii Nauk Białorusi”	Organizacje naukowe Narodowej Akademii Nauk Białorusi
Rogovsky Nikita	Młodszy pracownik naukowy w Państwowym Instytucie Naukowym „V.G. Kuprewicz Instytut Botaniki Doświadczalnej Narodowej Akademii Nauk Białorusi”	Organizacje naukowe Narodowej Akademii Nauk Białorusi
Geshtovt Pavel	Zastępca dyrektora generalnego ds. badań i innowacji w Państwowym Stowarzyszeniu Naukowo-Produkcyjnym „Centrum Naukowo-Praktyczne Narodowej Akademii Nauk Białorusi ds. biozasobów”	Organizacje naukowe Narodowej Akademii Nauk Białorusi
Shakun Vasily	Kierownik Laboratorium Państwowego Stowarzyszenia Naukowo-Produkcyjnego „Centrum Naukowo-Praktyczne Narodowej Akademii Nauk Białorusi ds. biozasobów”	Organizacje naukowe Narodowej Akademii Nauk Białorusi
Solovey Irina	Wiodący badacz w Państwowym Stowarzyszeniu Naukowo-Produkcyjnym „Centrum Naukowo-Praktyczne Narodowej Akademii Nauk Białorusi ds. biozasobów”	Organizacje naukowe Narodowej Akademii Nauk Białorusi
Sozinov Oleg	Kierownik działu botaniki w Ya. Państwowy Uniwersytet Kupały w Grodnie	Organizacje naukowe Ministerstwa Edukacji
Yanchurevich Olga	Kierownik Zakładu Zoologii i Fizjologii Człowieka i Zwierząt Ya. Państwowy Uniwersytet Kupały w Grodnie	Organizacje naukowe Ministerstwa Edukacji

Załącznik nr 4 Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości Puszczy Białowieskiej

Krótką synteza

Puszcza Białowieska to duży kompleks leśny położony na granicy Polski i Białorusi. Dzięki kilkunastuletniej ochronie Puszcza do dziś przetrwała w stanie naturalnym. BPN w Polsce został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa w 1979 roku i rozszerzony o Puszcę Białowieską na Białorusi w 1992 roku. Duże zwiększenie powierzchni obiektu w 2014 r. spowodowało, że jego powierzchnia wynosi 141 885 ha, a strefa buforowa 166 708 ha.

Obiekt obejmuje kompleks lasów nizinnych, które są charakterystyczne dla ekoregionu lądowych lasów mieszanych Europy Środkowej. **Obszar ten ma wyjątkowe znaczenie dla ochrony przyrody ze względu na skalę starodrzewu, który obejmuje rozległe, niezakłócone obszary, w których zachodzą naturalne procesy.** Konsekwencją tego jest bogactwo martwego drewna, stojącego i leżącego na ziemi, a w rezultacie wysoka różnorodność grzybów i bezkręgowców saproksylicznych. Obiekt chroni zróżnicowaną i bogatą faunę i florę, w tym 59 gatunków ssaków, ponad 250 gatunków ptaków, 13 gatunków płazów, 7 gatunków gadów i ponad 12 000 gatunków bezkręgowców. Kultowym symbolem obiektu jest żubr.

Kryterium (ix): Puszcza Białowieska zachowuje zróżnicowany kompleks chronionych ekosystemów leśnych, które stanowią przykład środkowoeuropejskiego ekoregionu lądowych lasów mieszanych, oraz szereg powiązanych siedlisk nieleśnych, w tym podmokłe łąki, doliny rzeczne i inne tereny podmokłe. Obszar ten ma wyjątkowo wysoką wartość przyrodniczą, w tym rozległe starodrzewy. Duży i integralny obszar leśny wspiera kompletne sieci pokarmowe, w tym żywotne populacje dużych ssaków i dużych drapieżników (m.in. wilka, rysia i wydry). Bogactwo martwego drewna, stojącego i leżącego na ziemi, prowadzi do dużej różnorodności grzybów i bezkręgowców saproksylicznych. Długa tradycja badań nad mało zaburzonym ekosystemem leśnym oraz liczne publikacje, w tym opisy nowych gatunków, również znacząco przyczyniają się do wartości nominowanego Obiektu Światowego Dziedzictwa.

Kryterium (x): Puszcza Białowieska jest niezastąpionym obszarem ochrony różnorodności biologicznej, w szczególności ze względu na swój rozmiar, status ochronny i zasadniczo niezakłócony charakter. Obiekt jest domem dla największej wolno żyjącej populacji żubra, który jest kultowym gatunkiem tego obiektu. Jednak wartości ochrony różnorodności biologicznej są rozległe i obejmują ochronę 59 gatunków ssaków, ponad 250 gatunków ptaków, 13 płazów, 7 gadów i ponad 12 000 bezkręgowców. Flora jest zróżnicowana i ma znaczenie regionalne, a obiekt jest również godny uwagi ze względu na ochronę grzybów. Opisano tu kilka nowych gatunków, a wiele zagrożonych gatunków jest w tym miejscu wciąż dobrze reprezentowanych.

Integracja

Obiekt jest dużym, spójnym obszarem chronionym poprzez szereg oznaczeń ochronnych reprezentujących pełen zakres ekosystemów leśnych regionu i zapewniających siedliska dla dużych ssaków. **Obecność rozległych, niezakłóconych obszarów ma kluczowe znaczenie dla wartości ochrony przyrody.** Niektóre z ekosystemów reprezentowanych w obiekcie (podmokłe łąki, mokradła, korytarze rzeczne) wymagają utrzymania poprzez aktywne zarządzanie, ze względu na zmniejszenie przepływu wody i brak rolnictwa (koszenie siana). Strefa buforowa zaproponowana przez oba Państwa-Strony wydaje się wystarczająca do zapewnienia skutecznej ochrony integralności obiektu przed zagrożeniami spoza jego granic. Istnieją pewne wyzwania związane z łącznością, wynikające z barier wewnątrz obiektu i jego względnej izolacji w otaczających krajobrazach rolniczych, które wymagają ciągłego zarządzania i monitorowania.

Wymagania dotyczące ochrony i zarządzania

Obiekt korzysta z ochrony prawnej i instytucjonalnej w obu Państwach-Stronach poprzez różne oznaczenia obszarów chronionych.

Ochrona i zarządzanie wymagają silnej i skutecznej współpracy pomiędzy Państwami-Stronami, a także pomiędzy instytucjami w każdym Państwie-Stronie. BPN (Polska), polska administracja leśna i władze PNPB zawarły porozumienie dotyczące przygotowania i wdrożenia TPZ dla obiektu oraz powołania transgranicznej grupy sterującej. Ponadto strona polska opracowała porozumienie

ustanawiające Komitet Sterujący pomiędzy parkiem narodowym a administracją leśną, którego celem jest osiągnięcie skoordynowanego podejścia do zintegrowanego zarządzania. Niezbędne jest zapewnienie skutecznego funkcjonowania tego Komitetu Sterującego, w tym poprzez regularne spotkania i jego wkład w transgraniczną koordynację i zarządzanie. Istotnym jest, aby parki narodowe obu Państw-Stron utrzymywały skuteczne i prawnie przyjęte plany zarządzania, a przyjęty plan zarządzania dla BPN (Polska), w celu wsparcia jego włączenia do obiektu, jest niezbędnym i długoterminowym wymogiem.

Niezbędne jest zagwarantowanie, aby ZPZ dla obiektu uwzględniał wszystkie kluczowe kwestie dotyczące skutecznego zarządzania tym obiektem, w szczególności zarządzanie lasami, łąkami i terenami podmokłymi, oraz aby był odpowiednio finansowany w perspektywie długoterminowej w celu zapewnienia jego skutecznej realizacji.

Skuteczne i dobrze finansowane zarządzanie ochroną jest głównym długoterminowym wymogiem zabezpieczenia obiektu i utrzymania niezbędnych interwencji zarządczych, które podtrzymują jego naturalne wartości. Zagrożenia, które wymagają długoterminowej uwagi poprzez monitorowanie i ciągłe programy zarządzania, obejmują zarządzanie pożarami, wpływ barier na łączność, w tym drogi, przecinki przeciwpożarowe i ogrodzenie graniczne. Istnieje również możliwość ciągłego doskonalenia aspektów zarządzania obiektem, w tym w odniesieniu do zapewnienia łączności w obrębie obiektu i jego szerszego krajobrazu, a także zapewnienia większego zaangażowania społeczności.

Załącznik nr 5 Zdjęcia

Zdjęcie 1. Nowo wybudowana bariera graniczna składa się z 5-metrowych stalowych słupów z 0,5-metrowym fundamentem, zwieńczonych 0,5-metrowym drutem harmonijkowym kolczastym. Obok głównej bariery granicznej znajduje się droga serwisowa, a za nią druga bariera (źródło: Guy Debonnet).

Zdjęcie 2. Co 5 metrów w betonowej podstawie bariery znajdują się dwa małe otwory (źródło: Guy Debonnet).

Zdjęcie 3. Duże bramy o szerokości 5 m i wysokości 4,5 m, które teoretycznie można otworzyć, aby ułatwić przemieszczanie się większych zwierząt (źródło: Guy Debonnet).

Zdjęcie 4. Główną barierę uzupełnia druga bariera wykonana z drutu harmonijkowego kolczastego na skraju drogi serwisowej (źródło: Guy Debonnet).

Zdjęcie 5. Na odcinku granicy utworzonym przez rzeki Leśną i Podcerkówkę ustawiono podwójną barierę z drutu harmonijkowego kolczastego (źródło: Guy Debonnet).

Zdjęcie 6. Wiosenny przepływ wód powierzchniowych (marzec 2024 r.) z Białorusi do Polski w obrębie obiektu zakłócony przez polską barierę ochronną i przyległą drogę serwisową (źródło: Glenn Plumb).

Zdjęcie 7. Duża zapora ziemna zbudowana przez ciężki sprzęt w białoruskiej części obiektu (źródło: Glenn Plumb).